STUDĒJOŠO ZINĀTNISKI PĒTNIECISKO RAKSTU KRĀJUMS

Sējums 3

KULTŪRA UN MĀKSLA

TESĪBU ZINĀTNES

VALODNIECĪBA

Riga 2019

Studējošo zinātniski pētniecisko rakstu krājums, 2019(3)

ISSN 2500-976; e-ISSN 2500-977X

Studējošo zinātniski pētniecisko rakstu krājumā ir iekļauti Ekonomikas un kultūras augstskolas (EKA) un Alberta koledžas (AK) studējošo un absolventu valsts pārbaudījuma darbu fragmenti, kā arī raksti, kas tika iesniegti uz **Studentu starptautisko zinātniski praktisko konferenci „Studējošo pētnieciskā darbība: teorija un prakse'2019"**.

Sējumā ir iekļauti raksti, kuros ir atspoguļoti veikto pētījumu rezultāti kultūras, mākslas, tiesību zinātņu un valodniecības jomās.

Rakstu krājuma galvenā redaktore:

Jeļena Titko / Ekonomikas un kultūras augstskola

Rakstu krājuma redaktori:

Oksana Lentjušenkova / Ekonomikas un kultūras augstskola

Staņislavs Keišs / Ekonomikas un kultūras augstskola

Inga Šīna / Ekonomikas un kultūras augstskola

Vita Zariņa / Ekonomikas un kultūras augstskola

Liene Brāle / Ekonomikas un kultūras augstskola

Inga Brasla / Ekonomikas un kultūras augstskola

Marina Kamenecka-Usova / Ekonomikas un kultūras augstskola

Vita Stiģe-Škuškovnika / Alberta koledža

Armands Kalniņš / Alberta koledža

Kaspars Šteinbergs / Alberta koledža

Marta Kontiņa / Alberta koledža

Ivars Čivčišs / Alberta koledža

Nataļja Verina / Ekonomikas un kultūras augstskola

Larisa Turuševa / Ekonomikas un kultūras augstskola

© Ekonomikas un kultūras augstskola, 2019

© Alberta koledža, 2019

Izdevējs:

Ekonomikas un kultūras augstskola

Lomonosova 1/5, Rīga, LV1019, Latvija

SATURS

KULTŪRA UN MĀKSLA 4

Madara Bērziņa. KULTŪRAS DIPLOMĀTIJAS IZMANTOŠANA LATVIJAS VALSTS TĒLA VEIDOŠANĀ 5

Kristiāna Šteinberga. PASĀKUMA PLĀNOŠANA MAZSALACAS NOVADA KULTŪRAS CENTRĀ 10

Anna Beāte Ozola. KULTŪRAS DIPLOMĀTIJA BALTIJAS VALSTĪS: SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE 15

Sintija Zīlīte. LATVIJAS DIZAINA ZĪMOLA ATTĪSTĪBA NOZARES STARPTAUTISKĀS ATPAZĪSTAMĪBAS VEICINĀŠANAI 19

Madara Grīnberga. IESLODZĪJUMA VIETU PĀRVALDES STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA 25

Aiva Kuzmina. DIASPORAS ATBALSTA PROJEKTU PROGRAMMU PIEEJAMIBA LATVIJĀ 30

Lita Aina Hēla. LATVIJAS DIASPORAS ASV LOMA SAEIMAS VĒLĒŠANĀS 36

Sanita Lazdiņa – Olšteine. STARPTAUTISKĀS SADARBĪBAS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI 40

Arina Sherstiuk. THE CONCEPTUALIZATION OF THE EUROPEAN OLD CITY SPACE AS A CULTURAL AND HISTORICAL INSTITUTE 46

Margarita Romančenko. ZINĀTNISKO PĒTĪJUMU REZULTĀTU NOZĪME JAUNU VIDEOSPĒĻU GRAFISKO LIETOTĀJA SASKARŅU IZSTRĀDĒ 51

Ilze Mežinska. TŪRISMA UZŅĒMUMU REKLĀMAS IZVĒRTĒJUMS VEIKSMĪGAS DARBĪBAS KONTEKSTĀ 58

TIESĪBU ZINĀTNES 64

Oksana Vorobjova. JAUNĀKĀS TENDENCES UN PROBLEMĀTIKA TIESĪBU ZINĀTNĒ 65

Alīna Dzeniša. JAUNĀKĀS TENDENCES UN PROBLEMĀTIKA TIESĪBU ZINĀTNĒ 71

VALODNIECĪBA 81

Lelde Blažēvica. TRANSLATION SHIFTS IN THE TRANSLATION OF THE STRATEGY AND ACTION PLAN FOR SUSTAINABLE TOURISM IN KEMERI NATIONAL PARK 82

Santa Šmite. CONTRASTIVE ANALYSIS OF FIGURATIVE LANGUAGE IN TRANSLATIONS OF POLITICAL SPEECHES 87

KULTŪRA UN MĀKSLA

Madara Bērziņa. KULTŪRAS DIPLOMĀTIJAS IZMANTOŠANA LATVIJAS VALSTS TĒLA VEIDOŠANĀ

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments, sic@eka.edu.lv

Zinātniskais vadītājs: Mg.sc.soc., Mg.sc.pol., Jana Trahimoviča

Anotācija

Pētījuma aktualitāte. Pēdējos gados ir pieaugusi interese par valsts tēlu, jo mūsdienās valstis aizvien vairāk konkurē savā starpā. Līdz šim veiktie pētījumi pierāda-veiksmīga kultūras diplomātijas pielietošana pozitīvi ietekmē valsts tēlu. Kultūras diplomātija Latvijā ir salīdzinoši jauns jēdziens un par šo konceptu nav veikti pētījumi, savukārt par Latvijas valsts tēlu līdz šim veiktajos pētījumos diskutēts par to, kas ir valsts tēla elementi, kāds mums asociējas Latvijas valsts tēls, savukārt autore vēlas analizēt ne tikai valsts tēla elementus bet arī, kas ir tie faktori, kas nosaka tēla veidošanos un kādas ir galvenās valsts tēla veidošanas institūcijas.

Pētījuma mērķis. ir izpētīt un analizēt kultūras diplomātiju Latvijā un tās izmantošanu valsts tēla veidošanā un izstrādāt priekšlikumus, kā efektīvāk Latvija varētu izmantot kultūras diplomātijas potenciālu Latvijas valsts tēla veidošanā.

Pētījuma metodes. Pētījuma veikšanai par kultūras diplomātijas izmantošanu Latvijas valsts tēla veidošanā autore izvēlējās kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījuma metodes.

Atslēgas vārdi: kultūras diplomātija; valsts tēls; zīmolvedība; publiskā diplomātija.

Ievads

Par Latvijas valsts tēlu ir bieži diskutēts un līdz šim ir veikti arī vairāki pētījumi, taču neskatoties uz to Latvijas valsts tēls tiek vērtēts kā problemātisks. Latvijas valsts tēlam joprojām nav vienota koncepta, tas ir sadrumstalots, to veido vairākas institūcijas, un katra no tām sniedz dažādu informāciju par valsts tēlu, ir radušies dažādi uzskati kādam ir jābūt Latvijas valsts tēlam. Valsts tēls sastāv no dažādiem faktoriem, taču kultūras diplomātija varētu būt viens no potenciāliem ar kura palīdzību uzlabot Latvijas valsts tēlu. Izpētot līdz šim veiktos pētījumus par Latvijas valsts tēlu jāsecina, ka ik pa laikam tie tiek veikti, ir pētījumi par to kā Latvijas iedzīvotāji redz savu valsti, vai kāda ir Latvija kā tūrisma galamērķis, taču kultūras diplomātijas nozīme Latvijas valsts tēla veidošanā līdz šim nav pētīts.

Pētījuma mērķis ir izpētīt un analizēt kultūras diplomātiju Latvijā un tās izmantošanu valsts tēla veidošanā, un sniegt priekšlikumus kā efektīvāk Latvija varētu izmantot kultūras diplomātijas potenciālu Latvijas valsts tēla veidošanā. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, maģistra darbā tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

1. izpētīt kultūras diplomātijas un valsts tēla veidošanas teorētiskos aspektus,
2. apzināt, kādas kultūras diplomātijas aktivitātes tiek veiktas Latvijā, lai veidotu un popularizētu valsts tēlu,
3. izpētīt, kā valsts tēlu tematika tiek atspoguļota interneta vietnēs, informatīvajos materiālos, sociālo tīklu mājas lapās,
4. analizēt kultūras diplomātijas ietekmi Latvijas valsts tēla veidošanā,
5. izstrādāt priekšlikumus, kā efektīvāk Latvija varētu izmantot kultūras diplomātijas potenciālu Latvijas valsts tēla veidošanā.

Darba pētāmais jautājums ir: kāds ir kultūras diplomātijas potenciāls Latvijas valsts tēla veidošanā?

Primāri tika veikta šīs jomas dokumentu analīze, autore iepazinās ar pieejamo publisko informāciju (izpētītas mājaslapas, reglamentējošie dokumenti, gada pārskati u.tml.) Lai iegūtu plašāku ieskatu par kultūras diplomātijas nozīmi Latvijā un noskaidrotu Latvijas valsts tēla aspektus, autore izvēlējās veikt vairākas ekspertu aptaujas ar diplomātijas, kultūras, sabiedrisko attiecību jomas pārstāvjiem. Savukārt, lai iegūtu daudzpusīgu skatījumu par Latvijas valsts tēlu tika veiktas aptaujas anketas ārvalstu studentiem un ārvalstu vēstniecībām. Izpētot kultūras diplomātijas un valsts tēla problēmjautājumus Latvijā, pētījuma autore sniedz vairākus priekšlikumus problēmu veiksmīgākai risināšanai.

Literatūras apskats

Valsts tēls

"Šodien pasaulē ir viens tirgus. Straujā globalizācija nozīmē, ka katrai valstij, ir jācīnās par savu daļu no pasaules patērētājiem, tūristiem, investoriem, studentiem, uzņēmējiem, kā arī uzmanības un cieņas pret starptautiskajiem plašsaziņas līdzekļiem, citu valdību un citu valstu iedzīvotājiem" (Anholt 2007, 1. lpp.). Valsts tēls un reputācija ir kļuvuši arvien kritiskāki, šis process ir akcentējis nepieciešamību valstīm veidot spēcīgu tēlu. No vienas puses, pēdējo desmit gadu laikā ir ievērojami pieaugušas intereses un darbības, kas atspoguļojas publikācijās un pētījumos, savukārt no otras puses, konceptuālā attīstība ir neapmierinoša, trūkst progresa, kas ir būtiski, lai virzītos uz priekšu un veidotu pozitīvu valsts reputāciju (Fan 2006). Ņemot vērā vairāku autoru veiktos pētījumus, jāsecina, ka valsts tēlu veido zīmolvedības un mārketinga komunikācijas tehnikas (Szondi 2008). To veido arī balstoties uz pieredzi un viedokļiem par valsti, izmantojot politiskos, sociālos kanālus un arī baumas (Jenes 2008). Savukārt, Anholts piebilst, ka arī kultūrai ir svarīga loma valsts tēla veicināšanā, būtībā viņš uzsver, ka kultūrai ir vissvarīgākā loma valsts reputācijas uzlabošanai (Anholt 2007).

Valsts tēls un valsts zīmolvedība

Mūsdienās aizvien vairāk pētnieki sāk koncentrēties uz ideju, ka ne tikai pats valsts tēls var sekmīgi veidot valsts ekomomiku, kultūru, politisko likteni un savstarpējo konkurētspēju, bet arī ļoti svarīga ir valsts zīmolvedība (Andrei 2017). Teorētiķis Gudjonsons uzskata, ka zīmolvedības galvenais mērķis ir valsts tēla veicināšana un attīstīšana, savukārt valsts pārvalde ir atbildīga par sekmīgu ieviešanu, līdz ar to valsts pārvaldes jākalpo kā iniciatoram un reizē arī zīmolvedības, valsts tēla veidotājam. Gudjonsons par valsts zīmolvedību saka: "tā notiek tad, kad valdība vai privāts uzņēmums izmanto savas pilnvaras pārliecināt, mainīt tautas tēlu" (Gudjonnson 2005, 285.lpp).

Kultūras diplomātijas koncepts mūsdienās

Kultūras diplomātija mūsdienās ir valsts kultūras darbība, atbalstot valsts ārpolitiskos mērķus, apkarot stereotipus, attīstīt savstarpēju saprašanos un attīstīt valsts reputāciju un attiecības visās jomās (Mark 2009). Autoresprāt, visprecīzāk kultūras diplomātijas nozīme mūsdienās atspoguļojas teorētiķa Lendiga teiktajā: "mūsdienās kultūras apmaiņa ir ne tikai "māksla" un "kultūra", tā ir arī valsts izpratne, pētniecība, žurnālistika un valstu debates. No šīs perspektīvas izriet, ka tradicionālās kultūras apmaiņas jomas kļūst par daļu no starptautiskās komunikācijas, un "publiskās diplomātijas" izaugsmi, tā kļūst par ciešu saikni starp kultūras, preses un informācijas aktivitātēm (Lending 2000,13.-14.lpp.).

"Kultūras doplomātijai ir potenciāls, lai veicinātu ārpolitiskos mērķus. Tomēr, valstīm ir nepieciešams apzināties šo potenciālu, it īpaši tās ieguldījumus valsts tēlā, zīmolā un sociālā kohēzijā. Kultūras diplomātija kalpo, kā instruments, lai sasniegtu pēc iespējas pozitīvāku valsts reputāciju," tā par kultūras diplomātiju ir teicis Amerikas Kultūras diplomātijas Institūta vadītājs Donfrieds (Mark 2009, 1.lpp).

Kultūras diplomātijas instrumenti

Kultūras diplomātijā pastāv dažādi instrumenti/aktivitātes ar kuriem valstis rada veiksmīgus dialogus un rada pozitīvu valsts tēlu. Piemēram, kultūras un studentu apmaiņas programmas, (Erasmus+, Fulbraitas stipendija, Youth Exchange and Study programme), literatūra (Nobela prēmija, ārzemju bibliotēku izveide), kino industrija, starptautiskās delegācijas, konferences un lekcijas par ekonomiskajām un sociālajām problēmām, mākslas izstādes, sakaru veidošana ar žurnālistiem, akadēmiķiem, ārvalstu viedokļu līderiem, mākslinieku (gleznotāju, mūziķu) kultūras vizīšu plānošana, kultūras dienas, koncerti, konferenču, semināru rīkošana saistībā ar starptautiskās kultūras jautājumiem, valodas popularizēšana (Britu Padome, Gētes institūts, Servantesa institūts), publikācijas, izglītības programmas (valodu programmas ārvalstīs), dāvinājumi nācijai, diplomātiski pasākumi (pieņemšanas, prezentācijas), uzņēmējdarbības aktivitātēm (biznesa forumi). Kultūras diplomātija attiecas uz daudzveidīgu kultūras izmantošanu kā saziņas kanālu, ko var realizēt individuāli, valsts sektors, privātais sektors. Kultūras diplomātijas instrumenti ir plašas un daudzveidīgas aktivitātes, kas palīdz veidot reputācijas jautājumus, veicina valsts atpazīstamību un valsts tēla popularizēšanu (Prokofjeva 2016). Viens no kultūras diplomātijas praktiķiem ir teicis: "Tautas kultūra ir tā sasniegumu kopsumma, pati sava personības izpausme, domāšanas veids un rīcība. Tās kultūras programma ārvastīs ir metode, kā ārzemniekus iepazīstināt ar šīm lietām " (McMurry, Lee 1947).

Kultūras diplomātijas nozīme valsts tēla veidošanā

„Vēl nesen kultūras diplomātijas aktivitātēs ietilpa salīdzinoši īslaicīgi pasākumi un atsevišķas kultūras norises: mākslinieku apmaiņas braucienu atbalstīšana, valodas apguves un valstu kultūras pieejamības ārvalstīs veicināšana, taču globalizācijas un starpvalstu sadarbības rezultātā šie uzdevumi daļēji nonākuši nevalstisku aktieru pārziņā. Patlaban kultūras diplomātija ir saistāma ar valsts pozitīva tēla veidošanu ārvalstīs ilgtermiņā" (Balanger 1999, 677.lpp). Daudzas valstis kultūras diplomātiju uzskata par nozīmīgu ārpolitikas daļu, jo uzskata starptautiskās kultūras attiecības un ārpolitiku par savstarpēji saistītām. Piemēram, Kanāda ir pasludinājusi kultūru kā vienu no tās ārpolitikas pīlāriem kopā ar politiku un ekonomiku (Wyszomirski, Burgess 2003). Kā uzsver autors Hams, kultūras diplomātijas darbības ietekmē valsts tēlu un tā nozīmi starptautiskajā arēnā, sekmē starptautiskās attiecības un mazina konfliktu cēloņus, tāpēc kultūras diplomātiju vajag iekļaut ārpolitikas stratēģiju veidošanā (Ham 2001).

Pētījuma metodoloģija

Darba autore pētījumā ir izvēlējusies klasisko dokumentu analīzi. Dokumentu analīze šajā pētījumā tika izmantota, lai izpētītu kultūras diplomātijas jēdziena izpratni Latvijā un valsts tēla veidošanas pamatnosacījumu. Lai to izzinātu, primāri autore apzināja visas iesaistītās institūcijas, kā Kultūras ministrija, Ārlietu ministrija un Latvijas Institūts, izpētīja to mājaslapas, funkcijas, gada pārskatus, rīkojumus, normatīvos aktus, vadlīnijas, stratēģijas.

Lai pēc iespējas precīzāk iegūtu aktuālāko informāciju par Latvijas valsts tēlu un kultūras diplomātijas procesiem Latvijā, tika veiktas ekspertu aptaujas. Eksperta aptaujām tika izvēlēti kultūras, diplomātijas, sabiedrisko attiecību nozaru pārstāvji. Ekspertu aptauja tika veikta izmantojot anketēšanas metodi, pielietojot interneta tiešsaisti. Ekspertu anketas norisinājās laika posmā no novembra līdz decembra mēnesim ieskaitot. Anketā tika iekļauti 7 atvērtā tipa jautājumi, kuri tika sadalīti divās daļās. Pirmā daļa ietvēra jautājumus par valsts tēlu, lūdzot intervētajām personām sniegt viedokli par Latvijas valsts tēlu- kāda ir kopējā izpratne par Latvijas valsts tēlu gan Latvijā, gan starptautiskajā vidē, kādi ir galvenie aspekti veidojot valsts tēlu, kādas ir atbildīgās institūcijas, kas nodarbojas ar valsts tēla veidošanu Latvijā, kā arī viņuprāt, kas šobrīd ietekmē Latvijas valsts tēla veidošanos un atpazīstamību pasaulē. Savukārt otrā aptaujas daļa ietvēra jautājumus par kultūras diplomātijas jēdzina izpratni, kultūras diplomātijas aktivitātēm Latvijā kā arī par kultūras diplomātijas lomu valsts tēla veidošanā.

Aptaujas anketas tika pielietotas, lai pēc iespējas īsākā laikā apzinātu plašu sabiedrības viedokli par pētāmo jautājumu. Autore izvēlējās veikt elektronisko aptauju, kurā tika aptaujāti ārvalstu apmaiņas studenti no Rīgas Stradiņa Universitātes, Latvijas Universitātes, Daugavpils Universitātes, Ventspils augstskolas, Ekonomikas un Kultūras augstskolas, Vidzemes augstskolas, Rīgas Tehniskās universitātes un ārvalstu vēstniecības-Vācija, Zviedrija, Lietuva, Igaunija, Spānija, Somija, Amerika Aptaujas anketa tika sadalīta trijos blokos, kur pirmajā tika uzdoti atvērtie jautājumi par Latvijas valsts tēlu, ar ko tas asociējas, kā arī par kultūras diplomātijas aktivitātēm, otrajā blokā izveidota vērtēšanas skala ar konkrētiem uzskatiem par Latviju, kas deva iespēju uzzināt ārvalstnieku viedokli par Latvijas tēlu, savukārt trešajā blokā tika izveidoti slēgtie jautājumi, lai izzinātu Latvijas kultūras diplomātijas aktivitātes un to ietekmi uz valsts tēla veidošanos.

Pētījuma rezultāti

Autorei analizējot Latvijas situāciju noskaidroja, ka Latvijā nav nevienas atbildīgās institūcijas, kas atbild par kultūras diplomātijas jomu. Kultūras diplomātijas jēdziens šobrīd Latvijā ir pavisam jauns koncepts, tas nav definēts, funkcijas nav minētas nevienā valstiska līmeņa dokumentā Kultūras diplomātijas process netiek veidots, ir izpratne par to un arī aktivitātes ir, taču nav vienota koncepta, daļu no kultūras diplomātijas izpratnes veic Latvijas Institūts, daļu Ārlietu ministrija un Kultūras ministrija. Taču kultūras diplomātijas nozīme valsts tēla veidošanā Latvijas valsts līmeņa normatīvajos dokumentos tiek uzsvērta, tomēr trūksts konkrētu darbību, šo uzdevumu realizēšanā, valsts institūcijas kultūras diplomātijas instrumentus izmanto nepilnīgi. Pēc aptauju rezultātiem, kā galvenās kultūras diplomātijas aktivitātes/ instrumenti Latvijā ir organizatoriskie (izstādes, kultūras, sporta pasākumi) un informatīvie(izglītības apmaiņas programmas, sociālie tīkli) un uzņēmēju aktivitātes. Kā visefektīvākie kultūras diplomātijas instrumenti Latvijā tiek minēti kultūras jomas pasākumi, piemēram, visbiežāk nosauktie aptaujas anketās bija Rīga – Eiropas galvaspilsēta 2014. gadā, Latvijas prezidentūra ES Padomē 2015. gadā un Latvijas valsts simtgade 2018. gadā, kā svarīgs kultūras diplomātijas instrumenti tika minēts arī Erasmus+ programma, tomēr, kā atzina studenti viņi izvēlējušies Latviju finansiālu apstākļu dēļ, nevis kā valsti ar piesaistošu valsts tēlu. Korespondenti bieži minēja vairākus Latvijas sportistus un mūziķus, un noteica,ka svarīgu un interesantu informāciju par Latviju iegūst twitter un facebook lapās kā *If u like Latvi, Latvia likes u, Visit_Latvia, Feel Latvia*., kā arī tādās mājaslapās kā MagneticLatvia.lv, Latvia.eu, liveriga.com Kā galvenā atbildīgā institūcija Latvijas valsts tēla veidošanā ir Latvijas Institūts, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, zem kuras, galvenokārt Tūrisma departaments(bijusī TAVA) un arī Kultūras ministrija veic valsts tēla veidošanas funkcijas. Balstoties uz aptaujas anketām, lai noskaidrotu ārvalstu viedokli par Latvijas valsts tēlu, autore noskaidroja Latvijas valsts tēls daudzšķeltnains un pat negatīvs.

Secinājumi

Šobrīd Latvijā kultūras diplomātija nav attīstīta, tā nav definēta, sabiedrībā ir vāja izpratne par kultūras diplomātijas jautājumiem, taču valsts līmenī izpratne par to pāstāv, taču nav atbalsta no valsts puses, tomēr kultūras diplomātijas aktivitātes Latvijā pastāv.

Pētījumā noskaidrojies, ka Latvijas kultūras diplomātijai ir augsts potenciāls radīt pozitīvu Latvijas valsts tēlu, jo anketu rezultāti parādīji, ka Latvija ārvalstu sabiedrībā visbiežāk tiek izcelta ar sporta un kultūras jomas pasākumiem, zināmiem sportistiem un mūziķim, kas būtiski ietekmē valsts tēla veidošanos. Pēc aptaujas datiem autore secināja, ka ārzemnieki Latvijas tēlu saista ar tādiem Eiropas mēroga pasākumi kā Rīga – Eiropas galvaspilsēta 2014, Latvijas prezidentūra ES Padomē 2015. gadā un Latvijas valsts simtgade 2018. gadā, kas savukārt ir pozitīvi atspoguļojies uz Latvijas valsts tēlu un atpazīstamību pasaulē.

Latvijā ir vairākas institūcijas, kas nodarbojas ar valsts tēla jautājumiem, taču trūkst kominikācijas starp šīm institūcijām, trūkst vienota koncepta, institūcijas veic atšķirīgas

funkcijas, kā rezultātā Latvijas valsts tēls ir sadrumstalots, nav spēcīgs, trūkst vienotas informācijas, informācija ir nepilnīga vai kļūdaina.

Zīmovelība tiek izmantota nepilnvērtīgi, negatīvais Latvijas vasts tēls, kā pierādīja aptaujas anketas, ir izveidojies jo trūkst informācijas un rodas stereotipi. Patiesais valsts tēls netiek ārpasaulei parādīts, valsts tēls līdz šim galvenokārt ir radies spontāni. Valtij kopumā nav vienota redzējuma, par ilgstspējīgu Latvijas valsts tēlu, nacionālās pašapziņas identitāte ir ļoti vāja un tas kā vēlamies sevi redzēt un kā to realizēt, valsts tēla veidošanas aktivitātes ir neregulāras.

Balstoties uz secinājumiem, autore sniedz priekšlikumus problēmu veiksmīgākai uzlabošanai:

Lai pilnībā tiktu pielietotas kultūras diplomātijas potenciālu Latvijas valsts tēla veidošanā Latvijā ir jādefinē kultūras diplomātijas jēdziens, jānosaka tā mērķi, funkcijas un galvenie instrumenti. labāk jāizprot kultūras diplomātijas prakses iespējas. Sabiedrība vairāk jāiepazīstina ar kultūras diplomātijas sasniegumiem dažādās pasaules valstīs, jāparāda labākie piemēri. Augstskolām vairāk jāīsteno studiju programmas ar kultūras diplomātijas nozīmi, kas radīs jaunus speciālistus šajā nozarē. Ir jāizstrādā vienots valsts līmeņa dokuments par valsts tēla stratēģiju, jānosaka mērķis, galvenā institūcija, kas atbild par Latvijas valsts tēlu. Noteikti vajadzētu, paplašināt Latvijas Institūta funkcijas, kā arī resursus.

Balstoties uz iegūtajiem datiem un veikto analīzi jāsecina, ka ir sasniegts pētījuma mērķis, izpētīta kultūras diplomātijas nozīme Latvijas valsts tēla veidošanā, sniegti priekšlikumi un ir atbildēts un pētāmo jautājumu. Veiksmīgi pielietojot kultūras diplomātijas instrumentus, ir iespējams uzlabot Latvijas valsts tēlu. Iegūtie dati, analīze var kalpot kā pamats turpmākajiem pētījumiem. Piemēram, izpētīt citu valstu veiksmīgākos kultūras diplomātijas piemērus valsts tēla uzlabošanā, piemēram, ekspertu aptaujās pieminēto Igauniju, un kā rezultātā izstrādāt konkrētu programmu ar kultūras diplomātijas instrumentu pielietošanu Latvijas valsts tēla veicināšanā.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Andrei, A.G. (2017). De Gruyter Open. *The impact of nation branding campaigns on country image. Case Study: Romania.* (12/2), 222-236.

Anholt, S. (2007). *Competitive Identity.* New York: Palgrave Macmillan.

Balanger, L. (1999). Redefining Cultural diplomacy: Cultural security and Foreign Policy in Canada. *Political Psychology,* (4/20), 677-699.

Fan, Y.(2006). Branding the nation: what is beeing branded. *Journal of Vacation Marketing*, (1/12), 5-14.

Gudjonnson, *H. (2005).* Nation Branding. *Place Branding 1,* 1(3), 283-298.

Ham, P. (2001). The Rise of the Brand State. The Postmodern Politics of Image and Reputation. *Foreign Affairs,* (5/80), 2-6.

Jenes, B., (2008). Reconsidering the Measurement of Country Image – Theory and Practice. *FIKUSZ, Budapest, november 7, 2008*, 65-80.

Kotler, P. (2000). *Marketing Management*. New Jersey: Prentice Hall

Lending, M. (2000). Change and Renewal. Norwegian Foreign Cultural Policy 2001-2005, *Topical Foreign Policy Issues Report,* 2(2000), 13-14

McMurry, R. E., Lee, M. (1947). *The Cultural Approach: Another Way in International Relations.* Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Prokofieva, I. (2016) *5 Cultural diplomacy opportunities for resolving conflicts.* Second Cultural Diplomacy Forum. [skatīts 18.10.2018]. Pieejams: https://www.culturepartnership.eu/en/article/cultural-diplomacyopportunities

Szondi G. (2008). *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences.* Netherlands: Clingendael

Kristiāna Šteinberga. PASĀKUMA PLĀNOŠANA MAZSALACAS NOVADA KULTŪRAS CENTRĀ

Ekonomikas un Kultūras augstskola, Kultūras vadība, kristiana.steinberga@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Mg.art., lektore Baiba Guste

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Kā norāda pasākumu menedžmenta teorētiķi, pasākumu plānošana un organizēšana ir viena no straujāk augošajām nozarēm. Pasākumu pamatmērķis ir apmierināt apmeklētāju vēlmes un vajadzības, izglītojot un izklaidējot. Kvalitatīvs un pievilcīgs pasākums ir ne tikai izcila meistarība fiziskā vidē, reklāmā vai atmosfērā. Katrs pasākums dod dalībniekiem iespaidus, kas sastāv no daudzām atsevišķām daļām un ietver - kultūras tuvumu, dalībnieku domu kopumu, savienojumu ar vietējām tradīcijām (Rey, 2015). Mazsalacas novadā pasākumu apmeklējums liecina, ka skatītāji vēlas ne tikai baudīt mākslu savā televizorā vai datorā, bet arī vēlas apmeklēt kvalitatīvus kultūras pasākumus klātienē. Lai veiksmīgi un profesionāli izveidotu pasākumu, pirms tā notikšanas ir jāveic virkne darbības, tāpēc tas ir jāplāno laicīgi un jāizpilda visi plānošanas posmi, ko dažreiz nozares cilvēki mēdz neievērot, kas rada iespēju izveidot nekvalitatīvus pasākumus. Autore vēlas izpētīt, vai Mazsalacas novada Kultūras centrā pasākumi tiek plānoti kvalitatīvi un vai tiek veikti visi plānošanas posmi.

Pētījuma mērķis: Izanalizēt Mazsalacas novada Kultūras centra pasākumu plānošanu un izstrādāt priekšlikumus.

Pētījuma metodes: speciālās literatūras analīze, dokumentu analīze, intervija ar Mazsalacas novada Kultūras centra direktori.

Sasniegtie rezultāti: tika veikti secinājumi par Mazsalacas novada Kultūras centra pasākumu plānošanu un izstrādāti priekšlikumi no iegūtās informācijas turpmāko pasākumu plānošanai.

Atslēgas vārdi: pasākums; plānošana; plānošanas posmi.

Ievads

Kā norāda pasākumu menedžmenta teorētiķi, pasākumu plānošana un organizēšana ir viena no straujāk augošajām nozarēm. Pasākumu pamatmērķis ir apmierināt apmeklētāju vēlmes un vajadzības, izglītojot un izklaidējot.

Ir svarīgi plānot pasākumus un darīt to kvalitatīvi. Ja reiz pasākums ir sācies, tam nav otrās iespējas (Allen, 2009), tāpēc ir nepieciešama plānošana. Mūsdienās pasākumu plānošana ir ne tikai māksla, bet arī bizness. Pasākumu plānošanā iesaistīti daudz cilvēku un pat tiek veidotas organizācijas. Kvalitatīvs un pievilcīgs pasākums ir ne tikai izcila meistarība fiziskā vidē, reklāmā vai atmosfērā. Katrs pasākums dod dalībniekiem iespaidus, kas sastāv no daudzām atsevišķām daļām un ietver – kultūras tuvumu, dalībnieku domu kopumu, savienojumu ar vietējām tradīcijām (Rey, 2015).

Mazsalacas novadā pasākumu apmeklējums liecina, ka skatītāji vēlas ne tikai baudīt mākslu savā televizorā vai datorā, bet arī vēlas apmeklēt kvalitatīvus kultūras pasākumus klātienē. Lai veiksmīgi un profesionāli izveidotu pasākumu, pirms tā notikšanas ir jāveic virkne darbības, tāpēc tas ir jāplāno laicīgi un jāizpilda visi plānošanas posmi, ko dažreiz nozares cilvēki mēdz neievērot , kas rada iespēju izveidot nekvalitatīvus pasākumus. Autore vēlas izpētīt, vai Mazsalacas novada Kultūras centrā pasākumi tiek plānoti kvalitatīvi un vai tiek veikti visi plānošanas posmi.

Darba mērķis ir izanalizēt Mazsalacas novada Kultūras centra pasākumu plānošanu un izstrādāt priekšlikumus.

Darba uzdevumi:

1. Analizēt teorētiskos avotus par kultūras pasākumu plānošanu;
2. Analizēt pasākumu plānošanu Mazsalacas novada kultūras centrā;
3. Intervēt Mazsalacas novada Kultūras centra direktori;
4. Veikt Mazsalacas novada Kultūras centra dokumentu analīzi;
5. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus pasākumu plānošanai Mazsalacas novada Kultūras centrā.

Pētījumā izmantotās metodes datu ieguvei ir speciālās literatūras analīze, dokumentu analīze un intervija ar Mazsalacas novada Kultūras centra direktori.

Datu apstrādei izmantotās metodes ir kontentanalīze un transkripcija.

Darba autors noslēgumā veic secinājumus par Mazsalacas novada Kultūras centra pasākumu plānošanu un izsaka priekšlikumus no iegūtās informācijas turpmāko pasākumu plānošanai.

Literatūras apskats

Autore izvērtēja pasākuma definīcijas, kas precīzi iezīmē atbilstību pašvaldības kultūras centra darbības specifikai. "Ar noteiktu mērķi organizēta cilvēku grupas vai masu kopā sanākšana. Pasākumi var būt slēgti un atklāti; var notikt telpās un ārpus tām; var būt īsi un gari; vienreizēji vai regulāri; vietēja, reģionāla, nacionāla un starptautiska mēroga; komerciāli un nekomerciāli; ar dažādu mērķi un saturu (izklaides, audzinoši, izglītojoši utt.). Citās vārdnīcu mājas lapās tā ir sekojoša – "Noteikta rakstura organizēts darbību kopums, ko veic kādam mērķim." (Collins, 2018; Latvian Oxford Living Dictonaries "Pasākums", 2018). Gets savā grāmatā atklāj, ka "katrs šāds notikums ir unikāls, kas izriet no menedžmenta, programmas, uzstādījuma un cilvēkiem" (Getz, 2005, 40 lpp.).

Biežāk pasākumus iedala pēc satura un formas, arī citos literatūras avotos ir atrodami tādi iedalījumi kā kultūras, sporta un biznesa pasākumi. Visaptverošākais pasākumu iedalījums ir D.Getsam (1.1. tabula). Skatoties no satura un formas, autorei būtiski izcelt kultūras pasākumus un mākslas un izklaides, kas ir vērsti uz neliela mēroga reģiona pašvaldību.

1. tabula. D.Getsa plānoto pasākumu tipoloģija. (Autors: D.Getz)

Kultūras pasākumi	**Bizness un darījumi**	**Māksla un izklaide**	**Sports un atpūta**	**Politika un valsts**	**Privātie pasākumi**
Festivāli, mantojuma pieminekļi	Tikšanās, sarunas	Plānoti koncerti, šovi, teātris	Līgas spēle, čempionāts	Samiti	Pieņemšanas rituāli
Karnevāli	Tirgus un izstādes	Mākslas izstāde	Vienreizīga spēles, tūres	Karaliskās tikšanās	Ballītes
Reliģiskie rituāli	Veikali	Instalācijas un pagaidu māksla	Izklaides pasākumi	VIP vizītes	Satikšanās
Svētceļojumi	Korporatīvie pasākumi	Apbalvošanas ceremonijas	Sporta festivāli	Militāri pasākumi	Kāzas
Parādes	Izglītojošie, zinātniskie kongresi			Politiskie kongresi	

Lai pasākums būtu izdevies, plānotājiem ir jāspēj pievērst uzmanība katrai vismazākajai detaļai un jāvirzās uz rezultātiem. "Plānošana kā domāšanas process, kas paredz iespējami vadāmus attīstības ceļus, ir neatsverams kultūras darbā" (Benediksens, 2008, 112.lpp.). J.Benediksena

iedalījumu, tam ir tikai četras sadaļas jeb kultūras menedžmenta pamatfunkcijas, no kurām izriet visi plānošanas posmi:

1. Atklāt un atrast
2. Novērtēt un izlemt
3. Attīstīt un izveidot
4. Realizēt un pārveidot (Benediksens, 2008).

Kā pirmo plānošanas uzdevumu iedala:

- Mērķu definēšana (Shone&Parry, 2013; Wild Apricot; Prokofieva, 2017; Asare, u.c., 2013; Rothschild, 2015.)
- Idejas un pasākuma koncepta veidošana (Prancāne, 2015; Carter, 2012; Bowdin, u.c., 2006)

Kā otro var iedalīt – plānošanu vai darba plānošanas organizēšanu (Rothschild, 2015; Prancāne, 2015; Prokofieva, 2017; Shone&Parry, 2013).

Nākamais solis ir atbildības plānošana, kas ir izmaksu plānošana, sagrupējums pa pozīcijām, kas definētas atkarībā no pasākuma specifikas. Daudz posmu, kas atdalīti atsevišķi, ir iekļaujami plānošanas posmā, piemēram, resursu apzināšana un organizēšana (Rothschild, 2015; Asare, u.c., 2013; Carter, 2012). Plānošanas procesā nozīmīgs faktors ir laika grafiks, termiņi. (Wild Apricot; Carter, 2012; Goldblatt, 2008; Asare, u.c., 2013). Kad visi plānošanas posmi ir izpildīti, tad seko projekta/ pasākuma īstenošana jeb norise (Shone&Parry, 2013; Asare, u.c., 2013; Carter, 2012). Šīs projekta norises posmā galvenais uzdevums ir projekta vadītājam - nepārtraukti kontrolēt galvenos projekta veiksmi nodrošinošos faktorus (Asare, u.c., 2013). Kad kultūras pasākums ir noslēdzies, tam nepieciešama izvērtēšana un analizēšana (Getz, 2007; Bowdin, u.c., 2006; Wild Apricot; Shone&Parry, 2013; Carter, 2012; Prokofieva, 2017; Prancāne, 2015; Asare, u.c., 2013; Rothschild, 2015), par ko lielākā daļa izskatītie literatūras avoti ir vienisprātis.

Pētījuma metodoloģija

Pētījums tika veikts laikā posmā no 2018.gada 5.oktobra līdz 2018.gada 29.novembrim. Pētījuma periodā autors ievāca un analizēja literatūru, intervēja Mazsalacas novada Kultūras centra direktori. Direktors ir darbinieks, kas ir cieši saistīti ar pasākumu plānošanu šajā iestādē. Kā arī pētīja dokumentus, kas pieejami kultūras iestādē – Mazsalacas novada Kultūras centra nolikums, iestādes budžets 2018.gadam, iesniegums par budžeta izmaiņām, atskaite pēc pasākuma, pilsētas svētku programma un divi 2018.gada organizēto pasākumu saraksti. Dokumenti, kas tikai iegūti no Mazsalacas novada Kultūras centra ir saistīti ar darba tēmu, tos izpētot, autors iegūts priekšstatu par iestādes pasākumu plānošanu.

Pētījuma rezultāti

Mazsalacas novada Kultūras centrs ir Mazsalacas novada domes izveidota iestāde, kas ir pakļauta domei un darbojas saskaņā ar nolikumu. Mazsalacas novada Kultūras centrs atrodas Mazsalacas centrā, Rūjienas ielā 1. Mazsalacas novada Kultūras centrā darbinieku struktūrā redzama iestādes hierarhija (1.att.)

Kultūras centram ir deleģēta atbildība par kultūras procesiem ne tikai Mazsalacas pilsētā, bet arī par kultūras procesiem Ramatas un Sēļu pagastos esošajiem kultūras namiem. Kultūras centra uzdevumi ir organizēt pasākumus, valsts svētkus, ieražas, piemiņas brīžus. Tas darbojas kā kultūrizglītības un amatiermākslas centrs, kurš uztur kultūras dzīvi.

1.att. Mazsalacas novada Kultūras centra struktūra (Avots: autora rezultātu apkopojums)

Lielu darbības apjomu kultūras centrā aizņem dokumentu pārvaldība, un to veic kopā ar Mazsalacas novada pašvaldību. Apjomīgākais dokuments kultūras centrā ir budžeta plāns, kurā ne tikai uzrāda naudas lietojumu, bet arī pasākumus visa gada garumā. Laika grafiks katram pasākumam, kurā būtu ietverts radošais process un tehnisko darbu termiņi, Mazsalacas novada Kultūras centrā netiek veidots. Neviens tehniskais scenārijs, Mazsalacas novada Kultūras centra dokumentācijā, nav atrodams. Izpētot pieejamos dokumentus, var secināt, ka pasākumu plānošana norisinās sākot jau ar aizejošā gada beigām un visa nākošā gada garumā, jo pasākumu plānu jāiesniedz ir kopā ar budžetu. Katra pasākuma saturisko konceptu iezīmē gada plānā, taču detalizēti saturu izstrādā neilgi pirms pasākuma norises.

Sapulces notiek katru pirmdienu. Sapulcēs vēl tiek runāts par atbildīgajām personām, vēl apspriež arī tehniskos līdzekļus, vai tie ir pietiekami un ir viss nepieciešamais. Ņemot vērā, ka katrs pasākumu plānošanas dalībnieks zina savus pienākumus un ar to nodarbojas ik dienu, plānošana norit raiti un, sadalot darba pienākumus pareizi, nerodas nekādas problēmas ar neizdarītiem vai nepareizi veiktiem darbiem. Kad pienākumi un darba uzdevumi ir sadalīti, Mazsalacas novada direktore uzsāk uzraudzību, lai visi darbi tiktu izdarīt pareizi un laikā. Pasākumu norises dienā kultūras centrā atrodas viss personāls un ir lietas kursā par pasākuma norisi. Pēc pasākuma notiek sapulce, kuras laikā izanalizēt pasākumu, vai tas ir bijis veiksmīgs un ko uzlabot nākošajās reizēs.

Mazsalacas novada Kultūras centrā atbildīgā persona, direktore Dace Jurka, ir zinoša un atbildīga, lai īstenotu pasākumus un plānošanas posmus. Kultūras centra iestādē ir savdabīga plānošanas būtība, jo viss ir jāsāk plānot jau aizejošā gada beigās. Tas nozīmē, ka pasākuma idejas jau ir jāizdomā gadu uz priekšu, kas šķiet apgrūtina plānošanas procesus, lai gan no otras puses, zinot gada plānu un ikgadējos pasākumus, piemēram, Valsts svētku koncerts, deju kolektīva koncerti, ir iespējams mierīgi strādāt visu gadu, neuztraucoties par gaidāmajiem pasākumiem. Tas arī būtu skaidrojams tam, ka netiek veidots laika grafiks, jo kopējo pasākumu grafiks jau ir izveidots un pasākumi tiek plānoti visu laiku.

Secinājumi

1. No literatūras analīzes darba autore secina, ka katram pasākumam ir jāveic plānošana, skaidri jādefinē mērķis un jānosaka mērķauditorija, bet no intervijas tiek secināts, ka Mazsalacas novada Kultūras centrā, mērķi un idejas netiek pierakstīti, bet gan izskatīti un pārrunāti tikai mutiski sapulcēs.
2. Pētot Mazsalacas novada Kultūras centra dokumentus, darbības raksturojumā tiek secināts, ka plānošana procesā ir iesaistīti visi iestādes darbinieki, taču galvenā persona

ir kultūras centra direktors, kura uzdevums ir organizēt, koordinēt un veidot pasākumu norišu plānus.

3. Autore, veicot dokumentu analīzi, secina, ka visvairāk dokumentu ir par stratēģisko plānošanu, kurā ietilpst saskaņošana ar pašvaldību, budžets, taču iztrūkst operatīvo dokumentu par pasākumu mākslinieciskо pusi.
4. Autore no intervijas analīzes secina, ka Mazsalacas novada Kultūras centrā pasākumu laika grafiks netiek veidots. Kā atklājas arī dokumentu analīzē, vienīgais laika grafiks ir pasākumu programma, pēc kuras arī iestādes darbinieki vadās pasākumu laikā.
5. Mazsalacas novada Kultūras centrā pētījumu par pasākumu plānošanu var turpināt gan veicot to teorētiski, gan praktiski. Autore jau turpina pētīt Mazsalacas novada Kultūras centru veicot darbu kā prakses vietā.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Allen, J. (2009). *Event planning: the ultimate guide to sucessful meetings, corporate events, fund-raising galas, conferences, conventions, incentives and other special events.* Mississauga, Ontario: John Wiley &Sons Canada.

Asare, I. Tjarve, B., Hermane, A., Kalniņa, A. (2013). *Kultūras organizācijas vadība. Kultūras pasākumu un projektu īstenošana. Līdzdalība vietējās kultūrvides veidošanā.* Rokasgrāmata. Cēsis: Biedrība "CulturLab".

Benediksens, P. (2008). *Ievads kultūras un mākslas menedžmentā*. Rīga: SIA "Jāņa Rozes apgāds".

Bowdin, G., O'Toole, W., Allen, J., Harris, R., & McDonnell, I. (2006). *Events Management*. United Kingdom, London: Routledge.

Carter, L. (2012). *Event Planning. 2nd Edition.* [skatīts 02.11.2018]. Pieejams: https://books.google.lv/books?id=BvXJU5PGBEsC&pg=PT184&dq=4.%09Carter,+L.+(2012).+Event+Planning.+2nd+Edition&hl=lv&sa=X&ved=0ahUKEwiPzuiczbXeAhUIFCwKHRLcCwsQ6AEIKDAA#v=onepage&q=4.%09Carter%2C%20L.%20(2012).%20Event%20Planning.%202nd%20Edition&f=false

Collins (2018). *Defination of 'event'.* [skatīts 02.11.2018]. Pieejams: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/event

Getz, D. (2007). *Event Studies: Theory. Research and Policy for Planned Events, 1.* United Kingdom, London: Routledge.

Prancāne, L. (2015). *Plānojam pasākumu - ar ko lai sāk?* [skatīts 15.10.2018]. Pieejams: http://www.ideahouse.lv/single-post/2015/03/04/Pl%C4%81nojam-pas%C4%81kumu-%E2%80%93-ar-ko-lai-s%C4%81k

Prokofieva, I. (2017). *10 tips for organising a successful event*. [skatīts 15.10.2018]. Pieejams: https://www.culturepartnership.eu/en/article/10-tips-for-successful-event

Rey, R. (2015). Future of events and event management. Proceedings of the Multidisciplinary Academic Conference, University of Economics, Prague, 01.01.2014. Proceedings of the Multidisciplinary Academic Conference, 1-6.

Rothschild, M. (2015). 5 tips for planning a successful event. Optometry Times, Dec2015(7), 18. [skatīts 02.11.2018]. Pieejams: http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=3d0087b2-4484-4045-b129-0dae63144184%40pdc-v-sessmgr06

Shone, A., Parry, B. (2013). *Successful event management: a practical handbook.* Andover, Hampshire: Cengage Learning.

Wild Apricot. *The Complete Event Planning Guide.* [skatīts 15.10.2018]. Pieejams: https://www.wildapricot.com/articles/how-to-plan-an-event

Anna Beāte Ozola. KULTŪRAS DIPLOMĀTIJA BALTIJAS VALSTĪS: SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

Ekonomikas un Kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments, sic@eka.edu.lv

Zinātniskais vadītājs: Mg.sc.pol., Mg.sc.soc., vieslektore Jana Trahimoviča

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Pētījums tika veikts par kultūras diplomātiju Baltijas valstīs, kā arī tika veikta tās salīdzinošā analīze. Šāds pētījums ir aktuāls, jo līdz šim tāds nav veikts. Kultūras diplomātijas koncepts nereti tiek uzskatīts par nepopulāru akadēmiskajā vidē un pastāv vairāki iemesli, kādēļ kultūras diplomātija ir piesaistījusi tik maz zinātnisku uzmanību - viens no tiem ir grūtības novērtēt tās efektivitāti un patiesumu, otrs - skaidras izpratnes trūkums par to, kas tā patiešām ir un ko tā nozīmē (Umińska-Woroniecka, 2016.). Kultūras diplomātija ir veids, kā valstis veicina, uzlabo un izveido savstarpējās attiecības, lai izprastu cita citu, veicinot kultūras, mākslas, tradīciju un citu vērtību apmaiņu, ar mērķi satuvināties ar citām tautām (Bound u.c., 2007.). Darba autore ir uzlūkojusi kultūras diplomātiju kā veiksmīgu ārpolitikas instrumentu, ar kura palīdzību veicināt starptautisko sadarbību, nodrošināt valsts intereses, popularizēt valsts tēlu un to var pielietot pat gadījumos, ja valstu politiskās attiecības ir saspīlētas. Tas ir tādēļ, ka kultūras diplomātijā tiek iesaistīti dažādi aktori – gan valsts, gan nevalstiskās organizācijas.

Pētījuma mērķis: ir izpētīt un analizēt Baltijas valstu kultūras diplomātiju, kā arī izveidot salīdzinošo analīzi par Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kultūras diplomātiju.

Pētījuma metodes: literatūras un avotu analīze, dokumentu analīze, ekspertu intervijas, kā arī padziļinātā intervija.

Atslēgas vārdi: kultūras diplomātija; valsts tēls; Baltijas valstis.

Ievads

Kultūras diplomātija ir veids, kā valstis veicina, uzlabo un izveido savstarpējās attiecības, lai izprastu cita citu, veicinot kultūras, mākslas, tradīciju un citu vērtību apmaiņu, ar mērķi satuvināties ar citām tautām. Kultūras diplomātija tiek uzskatīta par publiskās diplomātijas instrumentu, kā daļu no maigās varas. Tā ir vērsta uz sabiedrību un to galvenokārt veicina valstu valdības, bet īsteno dažādas tās institūcijas, lai veicinātu ārvalstu sabiedrības simpātijas (Waller, 2009).

Kultūras diplomātijas koncepts nereti tiek uzskatīts par nepopulāru akadēmiskajā vidē un pastāv vairāki iemesli, kādēļ kultūras diplomātija ir piesaistījusi tik maz zinātnisku uzmanību - viens no tiem ir grūtības novērtēt tās efektivitāti un patiesumu, otrs - skaidras izpratnes trūkums par to, kas tā patiešām ir un ko tā nozīmē (Umińska-Woroniecka, 2016.). Pētījums tika veikts par kultūras diplomātiju Baltijas valstīs, kā arī tika veikta tās salīdzinošā analīze. Šāds pētījums ir aktuāls, jo līdz šim tāds nav veikts. Kultūras diplomātija ir kļuvusi nozīmīgāka, jo pasaule ir pārgājusi no aukstā kara bipolārā uz pašreizējo multipolāro pasaules varas sadalījuma modeli un tas ir ievērojami ietekmējis veidus, kā valstis būvē un izveido savu nacionālo identitāti (Bound *et.al*. 2007.) .

Latvija, kā arī pārējās Baltijas valstis veiksmīgi īsteno kultūras diplomātiju, izmantojot dažādus instrumentus - mākslu, mūziku, izstādes, apmaiņas programmas, piedaloties dažādos ārvalstu projektos, kā arī vairākas citas aktivitātes. Sadarbība kultūras jomā starp trīs Baltijas valstīm norit veiksmīgi, gan caur dažādām starptautiskām platformām, institūcijām, gan arī tiešajā sadarbībā. Labs kultūras diplomātijas piemērs ir Baltijas valstu simtgade, kurā katra valsts pati par sevi, gan arī kopā, organizēja un īstenoja daudzus projektus, ar kuriem lepoties arī nākotnē

un kuri arī reprezentē katru valsti atsevišķi, gan arī Baltijas valstis kā vienu veselumu, veidojot pozitīvu valstu un reģiona tēlu. Jāizceļ arī aizvien pieaugošā pilsētu nozīme kultūras diplomātijas īstenošanā.

Tāpat kā diplomātijai ir liela nozīme starpvalstu attiecību veidošanā, tā arī kultūras diplomātijai ir svarīga loma gan Baltijas valstu sadarbībā, gan arī attiecībās ar citām valstīm. Pētījums ir aktuāls, jo tas var sniegt ieguldījumu zināšanu bāzes paplašināšanā. Līdz šim šāds pētījums Baltijas valstu kontekstā vēl nav veikts un pastāv zinātniskās literatūras trūkums par pētāmo tēmu. Kultūras diplomātija nav apzināts instruments/potenciāls starpvalstu attiecībās, valsts tēla veicināšanā, kā arī tās identitātes stiprināšanā. Darba autore ir uzlūkojusi kultūras diplomātiju kā veiksmīgu ārpolitikas instrumentu, ar kura palīdzību veicināt starptautisko sadarbību, nodrošināt valsts intereses, popularizēt valsts tēlu un to var pielietot pat gadījumos, ja valstu politiskās attiecības ir saspīlētas. Tas ir tādēļ, ka kultūras diplomātijā tiek iesaistīti dažādi aktori – gan valsts, gan nevalstiskās organizācijas.

Pētījuma jautājums: Kas raksturo visu trīs Baltijas valstu kultūras diplomātijas un kādas ir to izpausmes?

Pētījuma mērķis ir izpētīt un analizēt Baltijas valstu kultūras diplomātiju, kā arī izveidot salīdzinošo analīzi par Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kultūras diplomātiju.

Lai sasniegtu mērķi, darba autore izvirzīja uzdevumus:

1. Izpētīt kultūras diplomātijas teorētiskos aspektus.
2. Analizēt kultūras diplomātiju Baltijas valstīs – Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.
3. Apzināt un raksturot kultūras diplomātijas Baltijas valstīs veidus un instrumentus, to problemātiku.
4. Veikt Baltijas valstu kultūras diplomātijas salīdzinošo analīzi.

Darbā tika izmantotas četras pētnieciskās metodes: literatūras un avotu analīze, dokumentu analīze, četras ekspertu intervijas, kā arī viena padziļinātā intervija.

Lai nodrošinātu daudzpusīgu pieeju viedokļu analīzē, kas sniegtu ieguldījumu pētījumā, tika izvēlēti trīs eksperti - Dace Bluķe, kurai ir liela pieredze, saistībā ar dažādiem kultūras projektiem, to īstenošanu, un kura ir lektore, producente, kultūras darbiniece, kā arī muzikoloģe, Latvijas Komponistu savienības valdes priekšsēdētāja. Nākamā eksperte, kas tika izvēlēta eksperta intervijai, bija Algimanta Pabedinskiene, bijusī Lietuvas Sociālās drošības un darba ministre, kurai ir plaša pieredze un redzesloks, liela pieredze Lietuvas politikā, viedoklis par Baltijas valstu sadarbību, kultūras diplomātiju un valsts tēlu. Trešā eksperte, no Igaunijas puses, tika izvēlēta Ieva Ilvesa, kura ir bijušā Igaunijas prezidenta Tomasa Henrika Ilvesa sieva un pašlaik ir Aizsardzības ministrijas Nacionālās kiberdrošības politikas koordinācijas nodaļas vadītāja, kā arī Valsts sekretāra padomniece Aizsardzības ministrijā. Savukārt padziļinātā intervija norisinājās ar pašreizējo Latvijas Institūta direktori Aivu Rozenbergu.

Pētījuma rezultātos tika izsecināta katras Baltijas valsts atsevišķā kultūras diplomātija, tās izpausmes dažādos aspektos, apzināti to instrumenti, salīdzinātas triju valstu kultūras diplomātijas kopīgās iezīmes, atšķirības, trūkumi, efektivitātes izvērtējums, atsaucoties uz ekspertu viedokļiem un citiem avotiem.

1. tabula. Baltijas valstu Institūtu salīdzinājums. (Avots: autora apkopojums)

Institūcija	**Mērķis**	**Finansētājs**
Latvijas Institūts	Veicināt Latvijas pozitīvo starptautisko atzīšanu, izveidojot konkurētspējīgu valsts identitāti	Latvijas Republikas Ārlietu ministrija

Lietuvas Kultūras Institūts	Reāli un konstruktīvi pārstāvēt Lietuvas profesionālo mākslu ārzemēs.	Lietuvas Republikas Kultūras ministrija
Igaunijas Institūts	Izplatīt informāciju par Igaunijas sabiedrību un kultūru citās valstīs, tālākām kultūras un izglītības saitēm un organizēt Igaunijas valodas un kultūras mācīšanu ārpus Igaunijas.	Igaunijas Republikas Kultūras ministrija

Literatūras apskats

Būtībā, kultūras diplomātija ir darbību kopums, ar kuru palīdzību valsts īsteno savus mērķus, veicina tās pievilcību, tēlu, veido starpvalstu attiecības un sadarbību starp tām.

Kultūras diplomātija ietver arī darbības, ko veic, vai ir iesaistījušies, daudzi dalībnieki, piemēram, mākslinieki, dziedātāji utt., un arī viņu mākslinieciskās izpausmes, kā piemēram filmas, valsts kultūras aspektu veicināšana, kur kā piemēru varētu minēt valodas popularizēšanu, kā arī apmaiņas programmas, piemēram, universitātēs. Kultūras diplomātijas ietvaros veiktās darbības atklāj valdības pārstāvētus kultūras aspektus. Darbību klāsts ir plašs un vairs neaprobežojas tikai ar "augstāko kultūtu". Pašlaik tās biežāk ietver kultūras pasākumus, kuru mērķis ir plašāka sabiedrība. Kultūras diplomātijas plašāka mēroga piemēri ietver izglītojošas stipendijas, zinātnieku, intelektuāļu, akadēmisko aprindu un mākslinieku uzstāšanos gan valstī, gan ārzemēs, kultūras grupu izrādes, mākslinieku izrādes un izstādes, seminārus un konferences, festivālus ārzemēs, kā arī atbalstu no citām valstīm vietējiem festivāliem, uzturot labas attiecības ar ārvalstu universitātēm, kā arī nodrošinot vietas tajās, statuju un portretu nodošana ekspluatācijā, grāmatu un mūzikas instrumentu prezentēšana augsta līmeņa ārvalstu amatpersonām un diplomātiskajām pārstāvniecībām, kā arī daudzas citas aktivitātes (Mark S. 2009).

Jāpiemin, ka kultūras diplomātija ir kļuvusi nozīmīgāka, jo pasaule ir pārgājusi no aukstā kara bipolārā uz pašreizējo multipolāro pasaules varas sadalījuma modeli. Tas ir ievērojami ietekmējis veidus, kā valstis būvē un izveido savu nacionālo identitāti. Kultūras, reliģijas un etniskie faktori tagad lielākā mērā ietekmē identitātes un kopienas izjūtu (Bound *et.al*. 2007).

Pētījuma metodoloģija

Darbā tika izmantotas četras pētnieciskās metodes: literatūras un avotu analīze, dokumentu analīze, četras ekspertu intervijas, kā arī viena padziļinātā intervija.

Pirmais solis intervijas procesā bija jautājumu izstrāde - tika izmantoti atklāti jautājumi, lai iegūtu garas un aprakstošas atbildes no ekspertiem. Tika izvēlēti eksperti, kas ikdienā sakaras ar kultūras diplomātiju, valsts tēla veidošanu, Baltijas valstu sadarbību un ir spējīgi atbildēt uz intervijas jautājumiem no savas pieredzes un sniegt saturīgu viedokli. Padziļinātajā intervijā tika intervēta tieši Aiva Rozenberga, jo viņai ir plaša pieredze, saistībā ar Latvijas kultūras diplomātijas pielietošanu, viņai ir daudzpusīgs skatījums uz tās efektivitāti, īstenošanu un nepieciešamību un šis viedoklis ir vērtīgs un sniedz ieguldījumu pētījuma ietvaros. A.Rozenberga ir Latvijas Institūta direktore, un šī ir viena no institūcijām, kas nodarbojas gan ar Latvijas kultūras diplomātijas veicināšanu, gan valsts tēla popularizēšanu. Tika intervēta eksperte no Latvijas - Dace Bluķe un lai nodrošinātu daudzpusīgu pieeju viedokļu analīzē, kas sniegtu ieguldījumu pētījumā, bija nepieciešams viedoklis arī no pārējām Baltijas valstīm - Lietuvas un Igaunijas un šim nolūkam intervijām tika izvēlēta eksperte no Lietuvas - Algimanta Pabedinskiene un Igaunijas eksperte - Ieva Ilvesa. Intervijas palīdzēja analizēt katras valsts kultūras diplomātiju, ekspertiem daloties savā pieredzē, saistībā ar katras valsts kultūras

diplomātijas īstenošanu. Ar intervējamajiem ekspertiem pētījuma ietvaros autore tikās gan klātienē, gan attālināti. Klātienē intervijas norisinājās ar Latvijas ekspertēm Daci Bluķi un Aivu Rozenbergu. Intervijas tika ierakstītas diktofonā un pēc tam rediģētas. Attālināti, lielās attāluma distances iemesla dēļ, darba autore caur e-pasta starpniecību intervēja Algimantu Pabedinskieni un Ievu Ilvesu un intervijas noritēja veiksmīgi. Tālāk norisinājās interviju atbilžu apkopošana.

Pētījuma rezultāti

Kultūras diplomātija ir būtiski ietekmējusi Latvijas tēlu. Tika secināts, ka norit aktīva sadarbība starp visām trim Baltijas valstīm. Latvijas kultūras diplomātijas viens no galvenajiem trūkumiem ir pēc krīzes likvidētās kultūras atašeju pozīcijas vēstniecībās. Latvija savu kultūras diplomātiju varētu pielietot efektīvāk, ja tai tiktu atvēlēts vairāk finanšu, protams, bez tā arī ierobežotie cilvēkresursi un institūciju efektivitāte.

Lietuvas kultūras diplomātija līdzinās Latvijas Kultūras diplomātijai, bet, atšķirībā no Latvijas, Lietuvai ir kultūras atašeji, kas palīdz veicināt valsts kultūras diplomātiju, kā arī, protams, katrai valstij ir savādāki mērķi kultūras diplomātijas veicināšanai. Galvenie kultūras diplomātijas dalībnieki Lietuvā ir Kultūras ministrija, Ārlietu ministrija, Lietuvas vēstniecības, Lietuvas kultūras atašeji, Lietuvas Kultūras Institūts, kā arī politiskās elites locekļi un citi kultūras diplomātijas aktori.

Igaunija sevi ir parādījusi kā *start-up* centru un draudzīgu vidi ārvalstu uzņēmumiem. Liela nozīme Igaunijas kultūras diplomātijā ir valodas popularizēšanai un jauno tehnoloģiju reprezentēšanai. Igaunija uz sekmīgās e-valsts bāzes veicina starptautisko atpazīstamību kultūrā.

Secinājumi

Galvenais trūkums kultūras diplomātijas īstenošanai visās trīs Baltijas valstīs ir finanšu un cilvēkresursu nepietiekamība. Tā kā Baltijas valstu neatkarības vēsture ir ļoti līdzīga, tāpat kā ekonomiskā, demogrāfiskā u.c. situācija, ierobežojošie faktori kultūras diplomātijas īstenošanai tām ir līdzīgi. Pētījuma jautājums - "Kas raksturo visu trīs Baltijas valstu kultūras diplomātijas un kādas ir to izpausmes?" pētījuma gaitā tika noskaidrots. Iegūtos rezultātus var izmantot kā pamatu tālākiem pētījumiem par kultūras diplomātiju Baltijas valstīs, kā arī Baltijas jūras reģionā.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Umińska-Woroniecka, A.(2016). Cultural Diplomacy In International Relations Theory And Studies On Diplomacy. *Actual problems of international relations*. (127), 11.

Bound, K., et.al. (2007). Culture is a central component of international relations. It's time to unlock its full potential. Demos.

Waller, J.M.. (2009). Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare. Institute of World Politics Press.

Mark, S. (2009). A Greater Role for Cultural Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.

Sintija Zīlīte. LATVIJAS DIZAINA ZĪMOLA ATTĪSTĪBA NOZARES STARPTAUTISKĀS ATPAZĪSTAMĪBAS VEICINĀŠANAI

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments,
zilite.sintija@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Dr. phil., profesore Velga Vēvere

Anotācija

Pētījuma aktualitāte. Pēdējos gados par dizaina nozari tiek runāts Eiropas Savienības (ES) politikas dokumentos, uzsverot to kā inovācijas veicinošu instrumentu un nozīmīgu virzītājspēku ekonomikas attīstībā. Eiropas Komisija pirmo reizi 2010. gadā, dizainu iekļāva starp desmit prioritātēm Inovāciju politikā, un pašlaik dizains tiek uzskatīts par galveno virzītāju tādu jaunu produktu un pakalpojumu radīšanā, kas ir pievilcīgi klientiem un var izvirzīt uzņēmumu ārpus konkurences. Šobrīd Latvijā dizaina industrija ir identificēta kā nozīmīga un ar ekonomiskā ieguldījuma potenciālu, par ko liecina gan tās iekļaušana kultūrpolitikas pamatnostādnēs „Radošā Latvija", gan dizaina stratēģijas izstrāde. Lai gan ir jūtama izaugsme, tomēr ir pārāk daudz nesakārtotības dizaina nozarē, kas kavē straujāku attīstību un atpazīstamību pasaules tirgū. Kā arī Latvijas sabiedrībai kopumā ir diezgan vāja izpratne par dizaina jēdzienu un tā nozīmi radošās industrijas attīstībā. Darba autore izvērtē esošo situāciju Latvijas dizaina nozarē. Darbā tiek analizēti dizaina nozares un dizaina zīmolu ietekmējošie faktori, kas ietekmē dizainu aptverošās jomas, lai veicinātu dizaina nozares atpazīstamību.

Pētījuma mērķis: izstrādāt papildinošas stratēģiskās vadlīnijas Latvijas dizaina stratēģijai dizaina nozares starptautiskās atpazīstamības veicināšanai.

Pētījuma metodes: literatūras analīze, dokumentu analīze, sekundāro datu analīze, ekspertu metode, daļēji strukturētās intervijas.

Atslēgas vārdi: dizains; zīmols; atpazīstamība; eksports; uzņēmējdarbība.

Ievads

Pasaule, ko pazina mūsu vecāki, tā nav tā, kurā cilvēki dzīvo šodien. Revolucionāras pārmaiņas ir mainījušas pasauli, kurā mēs dzīvojam. Mēs esam pirmā paaudze, kura dzīvo jaunajā gadsimtā, kas dod iespēju izvēlēties milzum daudz variantu (Dombrova,2008, 126.lpp.). Tāpēc valstis un reģioni visā pasaulē iegulda līdzekļus, lai palielinātu savu starptautisko izaugsmes profilu. Un kultūras veicināšana, veicina cilvēku savstarpēju saskarsmi, un arī rada labvēlīgu vidi kultūras un radošajiem uzņēmējiem un to radītajiem produktiem un pakalpojumi (European agnenda for culture, 2014). Tāpēc radošo industriju sektors sastāv no daudzām un dažādām konkrētām nozarēm, un dizains ir viena no tām. Tā teikt, dizaina klātbūtne produkta vai pakalpojuma radīšanā veicina labāku problēmas risinājumu, piemēram, padarot produktu ergonomiskāku un funkcionālāku. Eiropā nozares pārstāvji arī norāda uz dizaina lielo nozīmi ekonomisku panākumu gūšanā, lai gan dizainam ir liels potenciāls, joprojām Eiropas uzņēmējdarbībā pilnībā tas netiek izmantots konkurētspējas paaugstināšanai. Tāpēc Latvijas dizaina izveidē un lietošanā ir iesaistītas vairākas puses: uzņēmēji un industrijas, sabiedrība un NVO sektors, dizaina profesionāļi, plašsaziņas līdzekļi, starptautiskās auditorijas, izglītība un pētniecība. Pēdējos gados par dizaina nozari tiek runāts Eiropas Savienības (ES) politikas dokumentos, uzsverot to kā inovācijas veicinošu instrumentu un nozīmīgu virzītājspēku ekonomikas attīstībā. Eiropas Komisija pirmo reizi 2010. gadā, dizainu iekļāva starp desmit prioritātēm Inovāciju politikā, un pašlaik dizains tiek uzskatīts par galveno virzītāju tādu jaunu produktu un pakalpojumu radīšanā, kas ir pievilcīgi klientiem un var izvirzīt uzņēmumu ārpus konkurences. Šobrīd Latvijā dizaina industrija ir identificēta kā nozīmīga un ar ekonomiskā ieguldījuma potenciālu, par ko

liecina gan tās iekļaušana kultūrpolitikas pamatnostādnēs „Radošā Latvija", gan dizaina stratēģijas izstrāde. Lai gan ir jūtama izaugsme, tomēr ir pārāk daudz nesakārtotības dizaina nozarē, kas kavē straujāku attīstību un atpazīstamību pasaules tirgū. Kā arī Latvijas sabiedrībai kopumā ir diezgan vāja izpratne par dizaina jēdzienu un tā nozīmi radošās industrijas attīstībā. Darba autore izvērtē esošo situāciju Latvijas dizaina nozarē. Darbā tiek analizēti dizaina nozares un dizaina zīmolu ietekmējošie faktori, kas ietekmē dizainu aptverošās jomas, lai veicinātu dizaina nozares atpazīstamību.

Pētījuma mērķis: izstrādāt papildinošas stratēģiskās vadlīnijas Latvijas dizaina stratēģijai dizaina nozares starptautiskās atpazīstamības veicināšanai.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, maģistra darbā tiek noteikti šādi uzdevumi:

1. Izpētīt dizaina zīmola jēdzienu un tā aktualitāti kultūrpolitikā
2. Izpētīt kultūrpolitikas stratēģijas veidošanas pamatprincipus
3. Izpētīt dizaina zīmola starptautiskās atpazīstamības ietekmējošos faktorus
4. Izveidot pētījuma metodoloģiju, kurā ietverta dokumentu analīze, ekspertu metode, daļēji strukturētās intervijas analīze teorētiskajā aspektā, un pētījuma dizains
5. Izpētīt Latvijas dizaina stratēģijas izvirzītos rīcības virzienus un uzdevumus
6. Apkopot interviju rezultātus par dizaina nozares attīstību un starptautiskās atpazīstamības veicināšanu
7. Izstrādāt papildinošas stratēģiskās vadlīnijas Latvijas dizaina stratēģijai dizaina nozares starptautiskās atpazīstamības veicināšanai

Pētījuma jautājums ir: Kādi faktori veicina Latvijas dizaina zīmola nozares starptautisko atpazīstamību?

Izmantotās pētījuma metodes: literatūras analīzē veikta pētījumu, publikāciju un mācību grāmatu analīze, dokumentu analīzē veikta kultūrpolitikas vadlīnijas, ilgtermiņa politikas pamatnostādnes, darbības stratēģijas u.c. analīze, ar ekspertu metodes palīdzību tika veiktas ekspertu intervijas un daļēji strukturētās intervijas izmantotas, lai intervētu dizaina nozares profesionāļus.

Latvijas dizaina nozares situācijas analīze

Lai attīstītu Latvijas dizaina zīmolu, mūsdienās, kad informācija ir vairāk kā vajadzības, pēc tās ir viegli apmaldīties un atrast sev vissvarīgāko. Dizains šodien ir stratēģiskas attīstības process, pieeja un veids, kā identificēt un risināt problēmas, kā arī tas akcentē nozares starpdisciplināro dabu un to, ka dizaina process var tikt izmantots ikvienā jomā. Aizvien vairāk produktu un pakalpojumu sniedzēju un uzņēmumu apzinās un izmanto zīmolvedību. Ikvienai lietai ir savs dizains, un mēs izdarām savu izvēli, balstoties uz to, vai tas piesaista mūsu uzmanību, atbilst mūsu gaumei, vai modes aktualitātēm. Lai cik svarīga būtu funkcionalitāte, bieži vien tieši dizains ir tas, kas spēj radīt vērtību. Ja valsts vēlas, lai to uzlūko kā vērā ņemamu un būtu starptautiski atpazīstama, tai jāizmanto visas zināmās popularizēšanas metodes – reklāma, izstādes, gadatirgi, meses un viss pārējais – un jāparāda savs zīmols (Olins, 2005). Nerodoties pieprasījumam pēc kvalitatīva laikmetīga dizaina un tā integrēšanas tautsaimniecības nozarēs, notiek dizaina jomas un visas Latvijas tautsaimniecības nozaru stagnācija. Palielinās atpalicība no citām ekonomiski un sociāli attīstītām ES un pasaules valstīm, tāpēc radot pieprasījumu pēc kvalitatīva dizaina un izglītojot sabiedrību par dizaina pielietošanas iespējām visās tautsaimniecības nozarēs, veidotos konkurētspējīga ekonomika. Ekonomiskie iemesli, kas šajā darbā minēti pēc nozares profesionāļu viedokļa ir kā ietekmējoši faktori dizaina nozares attīstībai, kas liek izdarīt secinājumus par politisko virzību un attieksmi valsts un pašvaldību mērogā pret dizaina uzņēmumiem, pievienotās vērtības un kvalitātes rādītājiem. Nenovērtējot tautsaimniecības vajadzību un globālās ekonomikas tendenču mijiedarbību, nav iespējams

noformulēt dizainera kvalifikācijai nepieciešamās zināšanas un prasmes. Tāpēc izmantojot dizaina procesu un metodes ikvienas tautsaimniecības, vides vai sociālās problēmas risināšanā, Latvija var kļūt par līderi reģionālā un globālā kontekstā, jo valsts un pašvaldību pakalpojumos izmantojot dizaina domāšanu, iespējams identificēt un risināt problēmu, izprotot cēloņsakarības, kā arī uzņēmumu un pašvaldību atbildīgā rīcībā, un ikviena sabiedrības locekļa iesaistīšanās veidotu lietotājam draudzīgu vidi. Tas paaugstinātu Latvijas iedzīvotāju labklājību. Jau šobrīd norit dažādi atbalsta pasākumi, kur jaunie uzņēmēji, kuri pēdējos trīs gados ir izveidojuši kompāniju, var izmantot iespēju piedalīties pārrobežu apmaiņas programmā Erasmus jaunajiem uzņēmējiem no viena mēneša līdz pusgadam, kur mācīties un iedvesmoties no citiem uzņēmējiem (Eiropas biznesa atbalsta tīkls, 2017). Latvijas dizains, kā arī Latvijas produkti un pakalpojumi, kuri veidoti, pielietojot dizainu, kļūst par veiksmīgu eksporta preci un valsts atpazīstamības zīmolu, kā arī reprezentē reģionālās atšķirības globālā kontekstā. Tāpēc būtiski ir runāt par publiskā un akadēmiskā sektora sadarbību, jo Rīgā un Latvijas reģionos ir pietiekams dizaina jomā ieinteresēto institūciju pārklājums, dažādas kultūrizglītības iestādes, muzeji, amatniecības centri, biznesa inkubatori, uzņēmēju reģionālās apvienības, padomes u. c.. Taču neīstenojot valstiski vienotu Latvijas dizaina stratēģiju, neiekļaujot dizaina jēdzienu un kritērijus valsts, tostarp ministriju, un dažādu nozaru plānošanas dokumentos, attālinās izpratne par dizainu un tā pielietojumu valsts pārvaldē, uzņēmējdarbības vidē un sabiedrībā kopumā. Tāpēc dažādas ar dizainu saistītas institūcijas un organizācijas sekmē dizaina nozares attīstību un spēj apvienot centienus gan nozares, gan valsts konkurētspējas un valsts kā tādas atpazīstamības celšanu. Kā milzīgu plusu var minēt Latvijā izveidoto un pēdējos gados atjaunoto Latvijas Dizaina padomi, kurā darbojas valsts pārvaldes institūciju, augstskolu, dizaina skolu, industrijas, sabiedrisko organizāciju pārstāvji, jo tā ir pārstāvēta Latvijas Kultūras ministrijas Radošo industriju padomē un Nacionālajā kultūras padomē. Latvijas Dizaina padomes ietvaros ir izveidota dizaina rokasgrāmata Dizains 2020 (Purviņa Dz., u.c., 2018) un tā iepazīstina sabiedrību par tiesībām uz dizainu, kā arī akcentē dizaineru atbildību par cilvēku dzīves kvalitātes uzlabošanu. Tajā arī tiek analizēta cilvēku saskarsme ar dizainu ikdienā, skaidrojot, ka tā var norisināties gan produktu un pakalpojumu iegādes procesā, gan nodokļu politikas un vides aizsardzības jautājumos. Tas ir kā pirmais solis sabiedrības informēšanā, jo vispārējā līmenī, uzņēmumi vēlas informatīvu materiālu un zināšanas par dizainu, kā arī vēlas iespējas informācijas apmaiņai ar kolēģiem un citiem. Tomēr eksperti uzsver, trūkstošo statistikas datu dēļ nav iespējama dizaina un citu nozaru mijiedarbība un sinerģija, tāpēc ir nepieciešams vispārējs un padziļināts pētījums par dizaina situāciju Latvijā, kas aptvertu visas iesaistītās dizaina jomas, lai iegūtu pēc iespējas precīzākus rādītājus izstrādājot politikas plānošanas dokumentus.

Pētījuma metodoloģija

Darba ietvaros tiek veikts lietišķais pētījums, kur fundamentālo pētījumu rezultāti tiek izmantoti, lai funkcionāli risinātu konkrētus nozarei raksturīgus uzdevumus. Šādus pētījumus raksturo iegūto rezultātu praktiskā pielietojamība. Pētījums sākās ar vispārīgu pētījuma jautājumu, kas pētījuma gaitā tiek konkretizēts, izdalot specifiskus apakšjautājumus. Atbilstoši šim jautājumam tiek noteikta atbilstoša pētījuma vieta un atlasīti pētījuma dalībnieki. Tiek organizēta pētījuma jautājumam atbilstošu kvalitatīvo datu vākšana. Pētījumā tiek izmantoti dažādi datu veidi. Primārie un sekundārie datu veidi. Šos datus izmanto, lai iezīmētu pētījuma aktualitāti un atbildētu uz pētījuma jautājumu. Tāpēc pētījuma tiek veikta ekspertu metodi un daļēji strukturētās intervijas, un ņemot vērā izvēlētās kvalitatīvajā pētījuma metodes, pētnieks pārdomāti un apzināti veido produktīvu, mērķtiecīgu pētījuma dalībnieku atlasi, izvēloties tos, kuri spēs sniegt atbildes uz pētījuma jautājumiem. Kad tiek veikta dalībnieku atlase, kā nākamais solis, tiek veikta 4 ekspertu uzrunāšana un intervēšana, kā arī notiek 17 daļēji strukturētās intervijas ar nozares speciālistiem klātienē, kas tiek ierakstītas audio formātā, kvalitatīvu datu apstrādei. Tāpēc pēc datu ievākšanas notiek darbs pie to analīzes, kur tiek izmantota kvalitatīvā kontentanalīze.

Pētījuma rezultāti

Viens no faktoriem, kas tiek noteiks dizaina izmantošanai nākotnē, ir tas, kādā veidā uzņēmumi meklē informāciju par dizainu. Jo aktīvāk tie novēro kustības un virzības, gan iekšējos, gan starptautiskajos tirgos, jo ticamāk, ka tie investēs dizainā. Jo labāk tie saprot, biznesa vidē notiekošo, jo vairāk enerģijas tie, domājams, veltīs dizaina jautājumiem. Latvijā ir izveidota Latvijas dizaina stratēģija 2017 – 2020, kur ir izvirzīti dažādi rīcības virzieni un plānotie uzdevumi. Tāpēc darba autore veicot pētījumu izstrādā stratēģiskās vadlīnijas izvirzīto rīcības virzienu un uzdevumu realizēšanai.

Stratēģisko vadlīniju mērķis:

Veicinātā dizaina nozares attīstību un Latvijas dizaina zīmola starptautisko atpazīstamību.

Stratēģisko vadlīniju mērķauditorija:

Stratēģiskās vadlīnijas tiek piedāvātas kā rīcības variants Latvijas dizaina padomei, kā Latvijas dizaina stratēģijā iekļaujošu risinājumu dizaina nozares attīstībai.

Kursi un semināri

- Dizaina jaunumi
  - Šim jābūt pašreizējo dizaina pasaules jautājumu starptautiskam apskatam. Šajā brīdī galvenās tēmas būtu grafiskais dizains, zīmola veidošana, produktu dizains un uz lietotāju vērsts dizains, dizaina mijiedarbība un dizains ilgtspējai.
- Dizains biznesam
  - Šim kursam jāiepazīstina dizaineri ar biznesa pasauli. Tam jāpievēršas galvenajiem biznesa faktoriem post-industriālā laikmetā, ietverot zināšanu un pieredzes ekonomiku

Latvijas dizaineri jāmudina uz starptautiskas dizaina pasaules iepazīšanu, un jāsniedz tam atbilstošs atbalsts. Jāpiešķir konkrēts finansējums, kā komandējuma nauda, dizaineriem, kas vēlas apmeklēt kursus un konferences, strādāt kā mācekļi, satikt kolēģus un apmeklēt dažādus pasākumus, izstādes un gadatirgus ārzemēs. Šis finansējums var tikt piešķirtas, uzliekot dizaineriem pienākumu pēc atgriešanās Latvijā sniegt prezentāciju un rakstisku atskaiti par šo pieredzi un par to, ko dizaineris ir iemācījies.

Dizaina semināri

- Dizaina tikšanās mērķis ir sniegt elementāru informāciju, liekot uzsvaru uz motivāciju un zināšanu nodošanu un apguvi.
- Šajā gadījumā Rīgā tiktu pasniegts kurss 14 vakaru garumā par Dizaina Biznesu. Rīgas Tehniskā Universitāte varētu būt kā platforma šī kursa izveidošanai. Šāda veida kurss ir vitāli svarīgs dizaina nākotnei Latvijas uzņēmumos.

Starptautiskas konsultācijas

- Dizaina audita gaitā tiek diagnosticētas problēmas un lielos vilcienos norādīts, kas būtu darāms, un konsultāciju procesā tiek izstrādāti detalizēti risinājumi, un uzņēmumam tiek sniegta palīdzība, mācītos darot. Sekmīgam darbam ar dizainu ir nepieciešamas tāda veida zināšanas, ko uzņēmumi var apgūt tikai darot, tāpēc darbam ar dizainu nepieciešams vairāk, nekā var izlasīt grāmatā.
- Tiek piedāvāts uzņēmumiem, kas strādā ar dizainu pirmoreiz, saņemtu noteiktu skaitu konsultāciju stundu par brīvu, un noteiktu skaitu stundu par puscenu.
- Latvijai nepieciešamas nodibināt dizaina ekspertu komandu no kaimiņvalstīm, piemēram, no Dānijas, Norvēģijas, Somijas un Zviedrijas.

- Šie eksperti var darboties kā auditori un konsultanti, un ir svarīgi, lai šīs atbalsta komandas locekļi būtu pieredzējuši konsultanti, dizaineri un produktu izstrādātāji. Eksperti bez praktiskas pieredzes šeit neder.
- Atbalsta komandas konsultantiem jābūt gataviem apmācīt latviešu asistentus. Tiem jāpalīdz Latvijas uzņēmumam atrisināt problēmu, un jāapmāca latviešu dizaineri šāda veida problēmu risināšanai.
- Konsultantiem jāveic pieraksti par konsultāciju darba gaitu un katrs projekts jānoslēdz ar rakstisku ziņojumu, ko paraksta arī uzņēmums.
- Šī ekspertu komanda tiks veidota ar dažāda veida pieredzi un kompetencēm.

Dizaina balvas

zināšanās.

- Tā kā dizaina balvu piešķiršanas galvenais mērķis ir motivēt uzņēmumus domāt par dizainu, tad dizaina balvu programma sasniedz šo rezultātu caur publicitāti, ko tās piesaista drukātos un elektroniskos medijos. Uzņēmumi redz to pašu, ko visi citi. Tie redz, ka dizains ir svarīgs patērētājiem un citiem pircējiem.
- Dizaina balvu piešķiršanas programmai jābūt ikgadējai un jāaptver vairākas dizaina kategorijas. Programmā jāiekļauj vismaz divas centrālās kategorijas, produktu dizains un grafiskais dizains.
- Ikgadējās balvas jāpiešķir pasākumā ar atbilstošu slavenību piedalīšanos, lai piesaistītu dizainam uzmanību ar drukāto un elektronisko mediju klātbūtni.
- Balvu ieguvēju dizains jāparāda izstādē, kas lekciju programmas pavadībā varētu apmeklēt citas pilsētas vai valstis.

Valsts un pašvaldību konkursi

- Valsts sektoram būtu jāpērk dizaina pakalpojumi ar tiešu vienošanos starp pircēju un pārdevēju, tādā pat veidā, kā ar jebkuru profesionālu pakalpojumu, ko viens uzņēmums pārdod otram. Taču konkursu forma sniedz priekšrocības, ļaujot izplatīt informāciju par valsts sektora dizaina iepirkumiem.
- Labi organizēti konkursi tiek plaši atspoguļoti presē un rada interesi citur valsts sektorā.
- Papildus tam, likums par iepirkumu valsts un pašvaldību vajadzībām pieprasa, ka valsts un pašvaldības iestādes rīko konkursus, ja iepirkums pārsniedz noteiktu summu. To pašu prasa ES likumdošana. Tas nozīmē, ka pašreizējie konkursu kritēriji jāpapildina ar dažādiem labvēlīgiem dizaina kritērijiem. Pašlaik galvenais kritērijs valsts iepirkumos galvenokārt ir cena.
- Jāsniedz ekonomiska palīdzība valsts un pašvaldību iestādēm dizaina konkursu rīkošanā.

  Jāsniedz tām padoms un atbalsts jautājumos, kas attiecas uz uzaicinājumiem, noteikumiem, žūrijas izvēli, un konkursa dalībniekiem.

Izstrādājot stratēģiskās vadlīnijas par pamatu ņemtas Dizaina stratēģijas izvirzītie trīs galvenie rīcības virzieni:

- Latvijas dizaina kvalitātes un atpazīstamības celšana
- Latvijas dizaina integrēšana uzņēmējdarbībā
- dizaina nozares pārvaldības pilnveidošana

Darba autore fokusējās uz pirmo rīcības virzienu, lai gan, lai veiksmīgi izstrādātu papildinošas stratēģiskās vadlīnijas, tās pilnībā nevar vienu no otras atdalīt, jo atbalsta pasākumi iet vienotā sinerģijā. Tāpēc šajā gadījumā "Latvijas dizaina kvalitātes un atpazīstamības celšana" ietver Latvijas dizaina kvalitātes paaugstinājumu un Latvijas dizaina zīmola attīstību. Lai to attīstītu,

nepieciešama kvalitatīva ar dizaina jomu saistīta aktuāla informācija Latvijā strādājošajiem uzņēmumiem, organizācijām un sabiedrībai, kā arī ir nepieciešamība pēc Latvijas dizaina kvalitātes atbilstības sistēmas. Šobrīd svarīgi būtu izglītot iestagnējušos uzņēmējus, kas ražo kvalitatīvus izstrādājumus, jo izglītību vai arodu ir ieguvuši tad, kad dizaina jēdziens tikai veidojās un Latvijā par to pat nerunāja.

Secinājumi

1. Latvijas radošo industriju uzņēmējdarbības attīstību ietekmē patērētāju mazais pieprasījums pēc produktiem un pakalpojumiem, kas varētu būt radošo industriju uzņēmumu nepietiekamās konkurētspējas sekas. Tāpat radošo uzņēmējdarbību attīstību kavējoši apstākļi ir apgrozāmo līdzekļu trūkums un nodokļu slogs.
2. Dizaina nozares attīstībā pastāv vāja saikne starp uzņēmējiem, universitāšu studentiem un zinātnes institūtiem. Eksperti uzsver, ka izglītība dizaina jomā ir pārāk tradicionāla un tendēta uz mākslu, kas ierobežo topošo dizaineru kapacitāti mūsdienu darba tirgus un uzņēmējdarbības attīstībā.
3. Valsts un pašvaldību līmenī dizaina komponente reti tiek iekļauta publisko iepirkumu kritērijos. Tādējādi mazinot vietējo uzņēmumu konkurētspēju ar lētākas cenas un importa precēm, neveicinot IKP pieaugumu.
4. Pietiekami netiek izmantotas iespējas, ko uzņēmumiem sniedz dalība starptautiskās organizācijās un sasniegumi prestižos starptautiskos pasākumos, jo Latvijas medijos nepietiekami tiek atspoguļoti vietējo uzņēmumu panākumi, tādējādi neveicinot sabiedrības izpratni par nepieciešamību pēc dizaina nozares attīstības.
5. Pieaugot izmaksām, globāli varēs konkurēt tikai ar inovatīviem risinājumiem un produktiem, tāpēc jāatzīmē, ka Latvijā ir daudz uzņēmīgu cilvēku dažādās jomās, kuri spējuši radīt unikālus produktus, kam ir pieprasījums globālajā tirgū. Taču izplatītākie radošo uzņēmējdarbību kavējošie faktori ir zināšanu trūkums par komercializācijas procesiem un nespēja radošu ideju pārvērst komerciālā produktā vai pakalpojumā, neprasme pārliecinoši pozicionēt jaunradīto produktu vai pakalpojumu atbilstoši tirgus nišai un mērķauditorijai.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Dombrova E. (2008). *Radošais mārketings*, Rīga, SIA „Biznesa augstskola Turība".

European agnenda for culture (2014). *Good practice report on the cultural and creative sectors' export and internationalization support strategies*. [skatīts 28.08.2018]. Pieejams: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/eac-omc-report-ccsstrategies_en.pdf

Eiropas biznesa atbalsta tīkls Latvijā (2017). *Mācīties no citiem uzņēmējiem*. [skatīts 27.09.2018]. Pieejams: http://www.een.lv/wpcontent/uploads/2017/09/DB_Erasmus_FIN_22112017.pdf

Olinss, V. (2005). *Par zīmolu*. Apgāds "Neputns".

Purviņa Dz., Piņķe A., Ābele B., Teikmanis A. (2018). *Dizains 2020*. [skatīts 10.05.2018]. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Nozares/Dizains/Latvijas_dizains_2020.pdf

Madara Grīnberga. IESLODZĪJUMA VIETU PĀRVALDES STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Ekonomikas un Kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments, sic@eka.edu.lv

Zinātniskais vadītājs*:* Dr. oec., profesore Velga Vēvere

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Pētījums tika veikts par Ieslodzījuma vietu starptautisko sadarbību starp Latvijas - Norvēģijas, Latvijas – Polijas ieslodzījuma vietām. Pētījuma ietvaros tika pētīta Ieslodzījuma vietu pārvaldes starptautiskā sadarbība, izstrādāti ieteikumi starptautiskās sadarbības standartiem pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām. Ņemot vērā to, ka starp Latvijas un Norvēģijas, Latvijas un Polijas ieslodzījuma vietām un sistēmu kopumā jau vairāku gadu garumā tiek realizēti dažādi projekti, kā arī tiek plānoti nākotnes projekti, kas ir gan mazāk apjomīgāki, gan vairāk, darba autore uzskata, ka tas ir lietderīgi iztrādāt starptautiskās sadarbības standartu ieteikumus Latvijas ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām, jo pieredze ir liela, bet līdz šim nav izstrādāts, kā darbiniekiem būtu jāuzvedas un jākomunicē starptautiskās sadarbības laikā ar visām iesaistītajām pusēm. Amerikas Savienoto valstu politologa profesora Džozefa S.Ņija (Nye) grāmatā "Spēka nākotne" par kultūras diplomātiju un starptautisko sadarbību norādīts, ka var atšķirt divas plašas pieejas reģionālo un starptautisko attiecību sadarbībai, vadīšanai - "cietās jaudas " un "mīkstā spēka" pieeju. Politologs kā mūsdienās efektīvu raksturo "mīksto spēku", jo tas spēj pārliecināt caur kultūru, vērtībām un idejām. Kā norāda politologs "smagajā spēkā", uzvars tiek likts uz militārā spēka piesaisti. Kaut arī "cietās varas" pieeja vēsturiski ir bijusi labvēlīga valdību politikas starptautisko un reģionālo attiecību īstenošanā, arvien vairāk savstarpēji saistītā pasaules mērogā tiek uzsvērta nepieciešamība pēc sadarbības jaunā līmenī, kas ietver sevī kultūras diplomātiju. Pamatojoties uz to, kultūras diplomātija nav sekundāra politiskā vai ekonomiskā diplomātija, bet drīzāk darbojas kā būtiska un nepieciešama tā sastāvdaļa. (Nye, 2010). Darba autore uzskata, ka ar starptautiskās sadarbības un kultūras diplomātijas mijiedarbību var veiksmīgi uzlabot valsts pārvaldes iestāžu sadarbību, ka arī saņemt ieguvumus visam iesaistītajām pusēm.

Pētījuma mērķis: izanalizējot Latvijas, Norvēģijas, Polijas Ieslodzījuma vietu starptautisko sadarbību, izstrādāt starptautiskās sadarbības standartu ieteikumus Latvijas ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām.

Pētījuma metodes: dokumentu analīze, ekspertu intervijas, padziļinātā intervija, fokusa grupas diskusija.

Atslēgas vārdi: starptautiskā sadarbība; starptautiskie projekti; kultūras diplomātija.

Ievads

Mūsdienās, strādājot gan privātajā organizācijā, gan arī jebkurā valsts iestādē, ikdiena vairs nav iedomājama bez starptautiskās sadarbības. Viens no starptautiskās sadarbības instrumentiem ir starptautiskā projektu vadība tās menedžments valsts pārvaldē. Šie ir tie instrumenti, kurus izmantojot valstis var dibināt gan veiksmīgas diplomātiskās attiecības, gan iegūt viena no otras sev vēlamo. Viena valsts izpilda saistības, kuras tai uzliek dalība kādā no starptautiskajām organizācijām, citai valstij tā ir iespēja celt savu tautsaimniecību, veidot stabilāku makroekonomiku, pietuvoties tuvāk tā saukto ietekmīgo un turīgo valstu dzīves līmenim uz kuru tiecās visas pasuales valstis. Jebkurā no iespējamajiem variantiem abām pusēm tas ir izdevīgi.

Starptautiskā sadarbība ir saistīta ar kultūras diplomātiju, jo tā ietver sevī vairāku pasākumu kopumu, kas veicina sadraudzību un veiksmīgu sadarbību starp visām iesaistītajām pusēm. Kultūras diplomātija ietver sevī etiķeti, protokolu, kas jāievēro katras valsts iesaistītajām pusēm, lai pretējā puse netiktu aizskarta, bet gan justos komfortabli komunikacijā un sadarbībā ar visām iesaistītajām pusēm. "Kultūras diplomātijas aktivitātes tiek liktas lietā, lai veicinātu demokratizāciju, attīstību, izglītību, cilvēktiesības un vārda brīvību. Kultūra arvien vairāk kļūst

par kanālu, caur kuru tiek sasniegti mērķi, kuri ir orientēti uz vērtībām un veiksmīgu starptautisko sadarbību." (Schaake, 2018)

Lai piedalītos starptautiskos projektos, valsts iestāžu darbinieki paveic milzīgu darbu, sākot ar birokrātiju dokumentu sagatavošanā, beidzot ar apjomīgu atskaišu gatavošu par noslēgtajiem projektiem. Tomēr neskatoties uz to, neviena valsts mūsdienās vairāk negrib atpalikt no citām. Katra valsts iestāde meklē iespējas kā sadarboties, kā attīstīt un paplašināt tieši savas nozares darbu, kā to uzlabot un veicināt, jo katrai iestādei ir sava vīzija, misija un mērķi pie kuriem tā katru gadu vēlas nonāk.

Latvijā kā vienu no piemēriem darba autore vēlas norādīt Ieslodzījuma vietu pārvaldes starptautisko sadarbību ar Norvēģijas un Polijas ieslodzījuma vietām, kuras devušas milzīgu atspērienu visai Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmai kopumā.

Līdz Pārvalde uzsāka dalību starptautiskos projektos ar Norvēģiju un Poliju, ieslodzījuma vietās valdīja bijušās Padomju Savienības ieviestā kārtība un tās ēna gāja līdzi, pārkāpjot cilvēktiesības. "Tad ieslodzītie vienā kamerā nereti dzīvoja četrdesmit personas kopā, gulēja trīsstāvīgās gultās, labierīcībās bija caurums grīdā, sienās bija caurumi, lai ieslodzītie varētu brīvi pārvietoties viens pie otra." (Zaharovs, 2008) Pirms piecpadsmit gadiem Latvijas ieslodzījuma vietas vārda tiešajā nozīmē bija sods personai, kurai tiesa piespriedusi sodu reālu brīvības atņemšanu, kas mūsdienās un jau tajā laikā bija pretrunā ar cilvēktiesībām un citu valstu ieslodzījuma vietu penitenciāro filosofiju. Jau sen vairs nav pieņemts, ka no ieslodzījuma vietas persona, iznākot brīvībā, kļūst vēl agresīvāka un degradējas vēl vairāk, tur pavadot piespriesto sodu, kā arī kļūst par recidīva statistikas veicinātāju, pēc kāda laika nonākot atpakaļ ieslodzījumā. "Penitenciārā filosofija visā pasaulē kopumā nosaka to, ka, ja persona atrodas brīvības atņemšanas iestādē, viņa ir jāresocializē – jāpadara par labāku personu, jāiemāca dzīvot mūsu sabiedrībā." (Ruggiero, Ryan, 2013) Tas, ka viņai ir piespriests sods brīvības atņemšana arī ir psiholoģiski vissmagākais, kas sodītajai personai ir jāpieņem. Tā par ieslodzīto personu atrašanos ieslodzījumā norāda Andrē Hlojs (Coyle) un Helēna (Fair) Feira trešajā rokasgrāmatā par cilvēktiesībām, kas saitītas ar ieslodzījuma vietu vadību un menedžmentu visā pasaulē. (Coyle, Fair, 2017)

Ņemot vērā to, ka darba autore strādā ieslodzījuma vietā, arī viņa ir jaunās penitenciārās filosofijas piekritēja un uzskata, ka laiks, kuru persona pavada ieslodzījumā vienmēr ir jāizmanto lietderīgi. Ieslodzījuma vietu darbiniekiem ir jāveic milzīgs darbs - jācenšas personu padarīt par labāku cilvēku, lai nākotnē viņš vairāk neatkārtotu noziedzīgo nodarījumu un būtu sabiedrībai lietderīgs un pilnvērtīgs biedrs, kas ar savu ieguldījumu arī attīsta mūsu valsts ekonomisko stāvokli. Rakstnieks Peters Garabediens (Garabedian) par ieslodzīto personu resocializāciju savā grāmatā "Sociālā loma ieslodzījuma vietās" norāda, ka tas ir milzīgs darbs, kas ideālajā variantā būtu jāiegulda katram no ieslodzījuma vietu darbiniekiem, lai persona spētu mainīties uz labo pusi, kaut par 30%, lielākā daļa no viņiem nāk no sociāli nelabvēlīgām ģimenēm, kas jau kopš mazotnes ir rādījušas ne tos labākos ģimenes moduļu paraugus. Katrai valsts pārvaldei ir jāsaprot, ka ieslodzītie arī ir daļa no mūsu sabiedrības un laika periodā, kad viņi atrodās nebrīvē, viņi ir jaresocializē, nevis jādegradē viņu personības, kas agrāk vai vēlāk būs atpakaļ mūsu sabiedrībā. (Garabedian, 1998)

Pēc Pārvaldes pieejamajiem datiem, Latvijā atkārtoti ieslodzījumā nonāk vidēji 52% vīriešu, kuri kaut reizi sodu ir izcietuši ieslodzījuma vietā. Iepazīstoties ar sieviešu kārtas pārstāvju statistiku, vidēji atkārtoti ieslodzījumā nonāk 41% sieviešu. (IeVP, 2017) Iepriekšminētie statistikas rādītaji ir vieni no augstākajiem Eiropā. Norvēģijā šie statitikas rādītāji ir vieni no zemākajiem, kur vidēji tikai 20% no ieslodzītajiem atgriežas ieslodzījumā. (Baz Dreisinger, 2018) Polijā vidējais recidīvisma statistikas rādītājs sasniedz ap 42%. (World prison Brief Data, 2018) Iepazīstoties ar iepriekšminētajiem datiem, darba autorei radās jautājums, kāpēc tā. Latvijā tā ir gandrīz puse, bet Norvēģijā vidēji tikai piektā daļa no ieslodzītajām personām atkārtoti nonāk ieslodzījumā. Noteikti viens no iekšējiem faktoriem, kas to ietekmē ir katras valsts ieslodzījuma vietu sistēma kopumā, tās attīstība un notiesāto, apcietināto personu resocializācija un, protams, darbinieku kvalitatīvi un godprātīgi veiktais darbs ar ieslodzītajām personām. Darba autore meklēja atbildi uz jautājumu, kas to

ietekmē? Lielā mērā finansējums, kuru Pārvalde katru gadu saņem no valsts budžeta un var izlietot, lai attīstītu ieslodzījuma vietas, kā arī celtu darbinieku kvalifikāciju. Darba autore atzīst, ka diemžēl apskatot pieejamo informāciju, Latvijā Pārvalde nesaņem pietiekamus līdzekļus, lai visu iepriekšminēto varētu paveikt, tāpēc tiek meklētas citas iespējas, kā uzlabot Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmu kopumā - starptautiski sadarbojoties ar citām Eiropas valstīm, kas finansiāli palīdz Latvijai attīstīt penitenciāro sistēmu. Tiek meklēti sadarbības partneri, kas mūsu Pārvaldei ir liels atbalsts jau pēdējos desmit gadus.

Iepazīstoties ar jau realizētajiem un nākotnes iecerētajiem projektiem, darba autore izstrādāja standartu ieteikumus Pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām, kas palīdzētu komunikācijā ar sadarbības valstīm, kā arī veidotu ilgnoturīgas attiecības un uzlabotu kultūras diplomātijas jomu, kas nākotnē iespējams spētu paplašināt sadarbību arī ar citām valstīm un atstātu labu iespaidu par Latviju, veidotu labo piemēru kultūras diplomātijas jomā.

Pētījuma objekts: Ieslodzījuma vietu pārvalde

Pētījuma priekšmets: Starptautiskā sadarbība starp Latvijas-Norvēģijas, Latvijas-Polijas ieslodzījuma vietām

Pētījuma mērķis: izanalizējot Latvijas, Norvēģijas, Polijas Ieslodzījuma vietu starptautisko sadarbību, izstrādāt starptautiskās sadarbības standartu ieteikumus Latvijas ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām

Pētījuma mērķa sasniegšanai risināti sekojoši uzdevumi:

1. Izpētīts starptautiskās sadarbības jēdziens, tā prioritātes, sasaiste ar kultūras diplomātiju.
2. Izpētīti un raksturoti starptautiskie projekti starp Latvijas un Norvēģijas, Latvijas un Polijas ieslodzījuma vietām.
3. Izstrādāts sadarbības standartu modulis Latvijas Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām.
4. Izstrādāti secinājumi un priekšlikumi.

Pētījuma jautājums: Vai Latvijas ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām ir nepieciešami noteikti standarti, piedaloties starptautiskos projektos?

Pētījuma izstrādei tika izmantotas četras speciālās datu vākšanas pētījumu metodes:

1. Dokumentu analīze
2. Padziļinātā intervija
3. Fokusa grupas diskusija
4. Ekspertu intervija

Pētījuma izstrādei tika izmantotas sekojošas datu apstrādes metodes – transkripcija, grafiskā analīze, kontentanalīze.

Pētījuma novitātes elementi: Ņemot vērā to, ka starp Latvijas un Norvēģijas, Latvijas un Polijas ieslodzījuma vietām un sistēmu kopumā jau vairāku gadu garumā tiek realizēti dažādi projekti, kā arī tiek plānoti nākotnes projekti, kas ir gan mazāk apjomīgāki, gan vairāk, darba autore uzskata, ka tas ir lietderīgi iztrādāt starptautiskās sadarbības standartu ieteikumus Latvijas ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām, jo pieredze ir liela, bet līdz šim nav izstrādāts, kā darbiniekiem būtu jāuzvedas un jākomunicē starptautiskās sadarbības laikā ar visām iesaistītajām pusēm.

Pētījuma teorētiskā un praktiskā vērtība: Izstrādāti starptautiskās sadarbības standartu ieteikumi Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām.

Literatūras apskats

Par starptautisko sadarbību mūsdienās iespējams dzirdēt sākot jau ar skolas gaitām, pēc tam turpinot ar darba vietām gan privātajās organizācijās, gan valsts pārvaldes iestādēs, beidzot jau ar masu medijiem. Starptautiskā sadarbība, tas ir plašs jēdziens, kas ietver sevī vairākus svarīgus instrumentus ar kuru palīdzību, veidojušos sadarbību starp divām pusēm, var izveidot vairāk veiksmīgu.

"Šodien starptautiskā sadarbība nav vairs tikai informācijas apmaiņa un robežkontrole". (vid.lv, 2018) Kā norāda darba autore, tas nozīmē to, ka agrāk starptautiskā sadarbība lielākajā daļā gadījumu bija saistīta ar nepieciešamību sazināties valstu starpā, lai risinātu jautājumus, kas skar katras valsts pilsoņus, mūdienās tas tā nav. Starptautiskās sadarbības nozīme ar katru gadu attīstās un paplašinās.

Pēc zinātniskajā literatūrā atrodamās starptautiskās sadarbības skaidrojuma interpretācijas, galvenie un būtiskākie atslēgas vārdi ir – sadarbība, brīvprātīgi, labums visām iesaistītajām pusēm, draudzīgu attiecību veidošana, stiprināšana, dažādas sadarbības puses, līdzvērtīgas saistības abām pusēm.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma metodoloģiskajā daļā izmantotas četras pētnieciskās metodes: dokumentu analīze, piecu ekspertu intervijas, viena padziļinātā intervija, fokusa grupas diskusija. Zinātniski petnieciskā darba ietvaros, darba autore izvēlējās zinātnisko literatūru, kas tika meklēta Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, kā arī datu bāzēs (EBSCO, Scopus, Scholar google, u.c.). Normatīvie akti tika iegūti portālos www.likumi.lv, www.vestnesis.lv.

Izstrādājot pētījumu, autore sākotnēji iepazīstās ar zinātniski pētnieciskā darba mērķa galveno elementu - ieteikumiem, kā izstrādāt organizāciju standartus. Apkopojot ieteikumus, kas pieejami zinātniskajā literatūrā, kā arī interneta avotos, darba autore izvēloties vispiemērotākos izstrādāja starptautisko standartu ieteikumus un moduli.

Dokumentu analīzei autore izmanto klasisko dokumentu analīzes metodi.

Klasiskās dokumentu analīzes ietvaros darba autore analizē Ieslodzījuma vietu parvaldes iekšējos dokumentus, kas saistīti ar darbinieku un amatpersonu uzvedības normām un apģērba etiķeti gan ikdienā, gan piedaloties dažādos pasākumos, kas prezentē mūsu valsti, veicina starptautisko sadarbību.

Lai būtu detalizētāk apskatīta pašreizējā situācija saistībā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes veiktajiem, pašreizējiem un nākotnes starptautiskajiem projektiem un sadarbību, darba autore, veicot izpēti, intervēja Pārvaldes projektu daļas darbinieci, kas atbild par starptautisko projektu izstrādi.

Lai spētu iegūt informāciju par to, kāda pieredze ir darbiniekiem, piedaloties starptautiskos sadarbības projektos, lai uzzinātu, kas viņus uztrauca un, kas bija vieglākais, darba autore izveidoja fokusa grupas diskusiju trijiem Pārvaldes projektu daļas darbiniekiem un trijām ieslodzījuma vietu amatpersonām, kas piedalījušās starptautiskos projektos ar Norvēģijas un Polijas ieslodzījuma vietām.

Lai noskaidrotu gan citu valsts institūciju, gan arī privāto organizāciju pieredzi un viedokli par iesaisti starptautiskos projektos, pētījuma ietvaros tika veiktas piecas padziļinātās intervijas ar ekspertiem, kuri ikdienā ir saistīti un ir kompetenti izteikt savu viedokli par jautājumiem, kas saistīti ar Latvijas iesaisti starptautiskajos projektos.

Galvenie ekspertu atlases kritēriji - iepriekšējā pieredze starptautiskos projektos, viņu saistība ar valsts pārvaldes institūcijām.

Pētījuma rezultāti

Latvijas Pārvalde neilgā laika periodā, kopš iestājās Eiropas Savienībā ir paveikusi milzīgu darbu, ieviešot jaunu penitenciāro filosofiju, aizmirstot visu iegūto no bijušās Padomju Savienības. Neskatoties uz to, ka Pārvaldes budžetā katru gadu nav atvēlēti pietiekami līdzekļi, lai pietiekami attīstītu ieslodzījuma vietas, sadarbojoties ar citām valstīm, tā var uzlabot mūsu valsts ieslodzījuma vietu sistēmu kopumā, tas, protams, izdodās. Pēdējo gadu laikā ir paveikts daudz – uzbūvēts jauns atkarīgo centrs, atjaunoti vairāku ieslodzījuma vietu dzīvojamie korpusi, veikts milzīgs darbs ar personāla apmācībām, noslēgts līgums par jaunā mācību centra būvniecību Olainē topašajiem un jau esošajiem ieslodzījuma vietu darbiniekiem un amatpersonām. Tas viss pateicoties starptautiskiem projektiem starp Latviju un Norvēģiju, kā arī Latviju un Poliju. Šajā laika periodā ir realizēti arī mazāki projekti, sadarbojoties ar citām Eiropas valstīm – Zviedriju, Dāniju, Lietuvu, Vāciju, Luksemburgu, Briseli. Piedaloties starptautiskos projektos rodās dažādas situācijas, kā arī pastāv dažādi faktori, kas ietekmē darbinieku un amatpersonu garastāvokli, darba spējas kopumā.

Secinājumi

Galvenais trūkums piedaloties starptautiskos projektos Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām ir valodas zināšanas, apģērba etiķetes izvēle, galda kultūras pārzināšana, otras iesaistītās puses valsts kultūras pārzināšana, uztraukums par pieredzes trūkumu piedaloties starptautiskos projektos. Pētījuma jautājums - "Vai Latvijas ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām ir nepieciešami noteikti standarti, piedaloties starptautiskos projektos?" pētījuma gaitā tika noskaidrots. Iegūtos rezultātus var izmantot kā pamatu, lai nākotnē varētu izstrādāt starptautiskās sadarbības standartus Latvijas Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem un amatpersonām.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Dreisinger, B. (2018). I toured prisons around the world — and the system that seems the most relaxed is also one that works. Business Insider. [skatīts 09.09.2018.]. Pieejams: https://www.businessinsider.com/norways-prisons-are-better-than-the-american-prisons-2018-6

Schaake, M. (2015). *Kultūras diplomātija: kā pasaulei "pārdot" Eiropas kultūru un vērtības*. [skatīts 08.09.2018.]. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/news/lv/headlines/society/20101203STO05908/kulturas-diplomatija-ka-pasaulei-pardot-eiropas-kulturu-un-vertibas

Coyle, A., Fair, H. (2017). A human rights Approach to Prison Management, Handbook for Prison staff. Third edition. Institute for Criminal Policy ResearchBirkbeck, University of London.

Nye, S., (2010). The Future of Power. United states by Public Affairs

Garabedian, P. (1998) Social Rules in a Correctional Community. Northwestern University School of Law Scholarly Common

Ruggiero, V., Ryan, M. (2013). Punishment in Europe. A Critical Anatomy of Penal Systems. Palgrave Macmillan, London.

Zaharovs, V., (2008) Brīvības atņemšana. Latvijas policijas akadēmija.

Aiva Kuzmina. DIASPORAS ATBALSTA PROJEKTU PROGRAMMU PIEEJAMIBA LATVIJĀ

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments,
aiva.kuzmina@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Mg.sc.soc., Mg.sc.pol. Jana Trahimoviča

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Diasporas joma vienmēr ir ieņēmusi nozīmīgu lomu Latvijas sabiedrībā. Atbalstīt un uzturēt ciešu saikni ar tautiešiem ārzemēs ir arī viena no svarīgākajām Latvijas ārpolitikas prioritātēm (Ārlietu ministrija, 2017, Ārlietu ministra ikgadējais ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2017. gadā). Ap 370 000 Latvijas valstspiederīgo un latviešu izcelsmes personu pārstāvju jeb vairāk nekā 15% no visiem latviešiem un valstspiederīgajiem dzīvo vismaz 120 valstīs (Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, 2018, Ārvalstīs dzīvojošo sadalījums pēc dzimšanas gada un valstiskās piederības). Līdz ar to, šāds diasporas pārstāvju īpatsvars ir nozīmīgs potenciāls kultūras diplomātijas īstenošanai, tas var veicināt dažādus kultūras diplomātijas mērķus, kā arī diaspora var tikt izmantota kā daļa no atsevišķas diasporas diplomātijas.

Pētījuma mērķis: Zinātniskajā rakstā tiks atspoguļota Latvijas projektu programmu pieejamība Latvijā, lai sniegtu padziļinātu izpratni un veidotu apkopojumu par projektu programmām, kuras ir paredzētas konkrēti diasporas atbalstam. Ņemot vērā to, ka diaspora ir viens no galvenajiem kultūras diplomātijas īstenotājiem un instrumentiem, pētījuma mērķis ir atspoguļot to, kādā veidā finansiālais projektu programmu atbalsts var veicināt kultūras diplomātijas mērķu sasniegšanu.

Pētījuma metode: Pētījumā izmantotā pētījuma metodes ir dokumentu analīze, lai veiktu padziļinātu izpēti par projektu programmām, kuras ir pieejamas diasporas organizācijām.

Pētījuma rezultāti: Pētījuma rezultātā tiks atspoguļota esošā situācija un informācija par diasporai paredzēto diasporas projektu programmu un saikni ar kultūras diplomātijas mērķu īstenošanu.

Atslēgas vārdi: diaspora; projektu programmas; valsts finansējums; kultūras diplomātija.

Ievads

Diasporas loma Latvijas politikas veidošanā, kā arī diplomātijas veidošanā ir ļoti nozīmīga. Ņemot vērā, to, ka ir pieņemts Diasporas likums, kas nosaka virkni dažādu atbalsta pasākumu veidus, diasporai pieejamās projektu programmas ir ļoti nozīmīgs atbalsta pasākums, kādēļ veidā ir iespējams stiprināt diasporas un Latvijas sadarbību, veicināt dažādas diplomātiskos mērķus un veicināt ne tikai Latvijas tēla atpazīstamību pasaulē, bet arī citām valstīm veidot priekšstatu par Latvijas kultūru, tās veidošanās vēsturi un dažādos veidos veicināt arī ekonomisko sadarbību un dažādus diasporas pārstāvju ieguvumu sniegšanu Latvijas politikā. Tomēr kopumā par diasporas politiku atbild dažādas valsts institūcijas un nav vienota kopēja informācija par visiem atbalsta veidiem, kuriem var pieteikties diasporas organizācijas.

Pētījumā mērķis ir atspoguļot to, kādā veidā finansiālais projektu programmu atbalsts var veicināt kultūras diplomātijas mērķu sasniegšanu. Pētījuma mērķis tiks sasniegts izanalizējot Latvijā pieejamos diasporas projektu programmu veidus, kas netiek noteikti Diasporas likumā, bet jau pirms vienota tiesiskā regulējama pieņemšanas ir spēkā esoši un vēsturiski jau veicinājuši diasporas sadarbību ar valsti. Pētījumā izmantota pētījuma metode: dokumentu analīze. Dokumentu analīzē padziļināti izpētīti diasporas projektu programmu veidi, to regulējošie normatīvie akti. Pētījuma rezultāta ir noskaidrota informācija par visiem pieejamajiem diasporas projektu programmu veidiem, sniedzot izpratni par to, kādas programmas ir pieejamas un apkopot tās vienkopus, lai būtu pārskatāmi projektu programmu mērķi.

Literatūras apskats

Diasporas politika un tās pielietotās strtēģijas veicina priekštatu par to, kādā veidā valstis spēj īstenot šo politiku. Diasporas politikas stratēģijas tiek definētas kā skaidra un sistemātiska politika vai politikas iniciatīvas, kuru mērķis ir attīstīt un pārvaldīt attiecības starp dzimtenes un diasporas populāciju. Šīs politikas iniciatīvas ir atšķirīgas, tās var būt gan ļoti formālas un strukturētas, piemēram projekti, kam ir samērā viegla koncepcija un pielietojums. Diasporas stratēģijas ir kā visaptveroša sistēma, lai sasniegtu diasporas saskaņotības līmeni politikas izstrādē, un to parasti īsteno dažādas aģentūras (Aikins&White, 2011, 1.-8.).

Diasporas politikas stratēģijas var pastāvēt ar dažādiem aspektiem. Dažādas valstis kopumā mēdz izmantot līdzīgas iniciatīvas, kurām ir daudz kopīgas filosofijas un pieejas nosacījumi, bet nav viena konkrēta diasporas stratēģija, kas būtu piemērota visām valstīm. Valstis ievērojami atšķiras gan saistībā ar makroekonomiskajiem apstākļiem, gan diasporas vēstures, tās lieluma, ģeogrāfijas un vispārīgajiem resursiem, lai veiksmīgi īstenotu diasporas stratēģiju (Aikins&White, 2011, 1.-8.).

Lai veicinātu spēcīgu un efektīvu sadarbību ar diasporu, ir iespējams izmantot dažāda veida diasporas stratēģijas, kuras var pielāgot attiecīgi katra valsts. Piemēram, kā viens no būtiskākajiem veidiem, kā var veicināt diasporas savstarpējo sadarbību vienas mītnes valsts ietvaros ir valsts zīmolvadība. Tas var tikt definēts kā stratēģiska valsts pašprezentācija ar mērķi radīt reputāciju, kapitāla, ekonomisko, politisko un sociālo interešu veicināšanai dzimtenē un ārzemēs (Aikins&White, 2011, 43.-44.).

Ņemot vērā dažādo diasporas stratēģijas pieeju daudzveidību valstīs ir grūti noteikt vienotas saskaņotas politikas programma, ko valdība varētu pieņemt, veidojot savu diasporas stratēģiju. Tomēr ir plaša vienprātība, ka valdības loma parasti atrodas kaut kur starp divām pieejām. No vienas puses, valdība var pieņemt izpildītāja lomu. Tas nozīmē, ka valdība ir galvenais noteicējs un radītājs stratēģijas īstenošanā. No otras puses valdība var arī pieņemt veicinātāja loma, kas nozīmē, ka valdība veicina un attīsta daudzslāņainus tīklus ar diasporas locekļiem un to grupām. Ļoti nozīmīga loma, lai īstenotu diasporas stratēģijas ir dažādu valstu institūciju iesaiste (Aikins&White, 2011, 59-60).

Savukārt ne tikai disasporas stratēģijas ir tās, kuras var veicināt noteiktu valsts mērķu sasniegšanu, mūsdienu diplomātija ietver dažādas darbības, kurās tiek izmantotas ne tikai oficiālās valdības iestādēs un starptautiskās organizācijēs, bet arī nevalstiskās organizācijās, politiskās partijās, mācību iestādeē un arī dažādās reliģiskās organizācijās. Piemēram, kultūras diplomātija ir daļa no publiskās diplomātijas, kas veicina valsts kultūras atpazīstamību ārzemēs, izmantojot dažādus līdzekļus, piemēram, plašsaziņas līdzekļus, grāmatas, kultūras izstādes un konferences. Tādā veidā kultūras diplomātija veicina migrantu un diasporas pārstāvju drošību, un tas ir veids, kā novērst dažādus konfliktus. Kultūras diplomātija ir ne tikai valdības līmenī izstrādāta oficiāla pozīcija, bet arī diasporas pārstāvju iesaiste, kuri var rīkoties kā ¨Kultūras vēstnieki ārzemēs ¨ Diaspora var būt arī kā būtisks publiskās diplomātijas popularizēšanas instruments visā pasaules mērogā (Tigau, C., Pande, A., Yuan, Y. 2016).

Pētījuma metodoloģija

Par dokumentu analīzi parasti uzskata jebkāda veida dokumentu, tai skaitā arī elektronisko dokumentu izpēti un analīzi (Martinsone, Pipere). Lai dokumentu analīzi varētu veikt nepieciešams izstrādāt dokumentu ievākšanas metodi un jāizvēlas analīzes metode.

Šajā darbā tiks analizēti vairāki pieejamie dokumenti un elektroniskie materiāli. Visa minēta informācija tiks apkopota tabulā pēc izvērtēšanas kritērijiem, lai būtu iespējams salīdzināt un vērtēt visus Latvijā pieejamos diasporas atbalsta projektu veidus.

Pētījuma ietvaros tika veikta četru Latvijā pieejamo Latvijas institūciju nodrošināto diasporas atbalsta projektu konkursu programmu analīze. Pētījuma ietvaros netika apskatītas pārējās

valsts finansējuma programmas, kuru ietvaros tiek piešķirts finansējums diasporai, bet gan tikai projektu programmas. Šāda veida projektu konkursi veicina, gan diasporas diplomātiju, gan diasporas un kultūras diplomātijas savstarpējo saikni. Lai pierādītu un raksturotu Latvijas situāciju nepieciešams vērtēt tieši projektu konkursus, kas ir viens no kultūras diplomātijas veidiem.

1) Ārlietu ministrijas diasporas atbalsta projekti. Tika analizēti Ārlietu ministrijas 2018.gada 5.jūlija iekšējie noteikumi "Kārtība, kādā Ārlietu ministrija atbalsta diasporu un to organizāciju veidotos projektus".

2) Sabiedrības integrācijas fonda projektu konkursi diasporai. Sabiedrības integrācijas fondam ir pieejami divi projektu konkursi- "Atbalsts diasporas un Latvijas bērnu kopējām nometnēm" un "Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma diasporas NVO darbības atbalstam". Lai analīzetu šo projektu programmas tika izvērtēts: Latvijas valsts budžeta finansētā programmas „Atbalsts diasporas un Latvijas bērnu kopējām nometnēm" konkursa nolikums; Latvijas valsts budžeta finansēta programma „Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma diasporas NVO darbības atbalstam" konkursa nolikums.

3) Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes mediju konkurss. Izvērtēts Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes konkursa „Televīzijas sižetu un raidījumu veidošana par diasporas tematiku 2018.gadā" nolikums.

4) Valsts kultūrkapitāla fonda projekti diasporai. Ņemot vērā, ka Valsts kultūrkapitāla fondam nav atseviškās projektu programmas, kas veltīta tieši diasoras atbalstam, tika izvērtēta Valsts kultūrkapitāla fonda mājas lapā pieejamā informācija par projektu konkursiem, kuriem var pieteikties arī diasporas organizācijas. Atbilstoši Darba grupas diasporas politikas jautājumos 2018.gada 25.septembra sēdes protokolam Valsts kultūrkapitāla fonds piedāvā divus projektu konkursus, kuros var pieteikties diasporas organizācijas: konkurss "Latvijai 100" un konkurss "Latvijas valsts meža atbalsts koru un tautas deju tradīcijas attīstībai" dalībai festivālos un konkursos.

Lai veiktu analīzi, iegūtie dati tika apkopoti atbilstoši nepieciešamai informācijai. Izdalītas tika grupas atbilstoši finansējuma ieguves avotam: 1) finansējuma avots; 2) kam paredzēts finansējums? 3) kas ir galvenie nosacījumi, lai pieteiktos?

Pētījuma rezultāti

Ārlietu ministrijas diasporas atbalsta projekti tiek atbalstīti, ja tie atbilst noteiktiem kritērijiem un to mērķis ir sadarbības ar diasporu stiprināšana un diasporas ieguldījuma Latvijas attīstībā veicināšana, līdzfinansējot aktivitātes kultūras, izglītības, zinātnes, ekonomikas, sporta un citās jomās, komunikācijas veicināšanas pasākumus, kā arī citas aktivitātes (Ārlietu ministrijas mājas lapa, sadaļa- Precizēta diasporas atbalsta projektu iesniegšanas kārtība).

Sabiedrības integrācijas fonds ir divi diasporas projektu konkursi: 1)„Atbalsts diasporas un Latvijas bērnu kopējām nometnēm" un 2) "Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma diasporas NVO darbības atbalstam" (Sabiedrības integrācijas fonds,2018). Latvijas valsts budžeta finansēta programma „Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma diasporas NVO darbības atbalstam" konkursa nolikums.).

Sabiedrības integrācijas fondam, katrai programmai un projektu konkursam ir izveidots nolikums, kurā iekļautas galvenās prasības projektu iesniedzējiem un prasības, kuras jāņem vērā, lai projekti tiktu atbalstīti.

Gandrīz visās projektu programmās, kuras nodrošina Valsts kultūrkapitāla fonds ir iespējams pieteikties diasporas organizācijām, viss atkarīgs no diasporas ieceres. Valts kultūrkapitāla fondam nav atsevišķu datu par diasporas aktivitāti konkursos. Tomēr pētījuma ietvaros tiks

apskatītas divas projektu programmas : un “Latvijai 100” un “Latvijas valsts mežu atbalsts koru koru un tautas deju tradīcijas attīstībai”.

Savukārt Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes Mediju Konkursa galvenais mērķis ir atbalstīt Latvijas diasporas mītnes zemēs veidotu televīzijas sižetu un/vai raidījumu par diasporu sagatavošanu nolūkā padarīt tos pieejamus diasporai un Latvijas sabiedrībai Latvijas un ārvalstu elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos un nodrošināt sižetu un/vai raidījumu pieejamību interneta platformās, atbalstot elektroniskos plašsaziņas līdzekļus un producentus Latvijas diasporas mītnes zemēs (Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes Konkursa „Televīzijas sižetu un raidījumu veidošana par diasporas tematiku 2018.gadā” nolikums).

1.tabula. Diasporas projektu programmas Latvijā (Avots: autora apkopojums)

Finansējuma avots	**Finansējuma avots**		**Mērķis**
Ārlietu ministrijas diasporas atbalsta projekti	Ārlietu ministrijas finansējums		Sadarbības ar diasporu stiprināšana un diasporas ieguldījuma Latvijas attīstībā veicināšana, līdzfinansējot aktivitātes kultūras, izglītības, zinātnes, ekonomikas, sporta un citās jomās, komunikācijas veicināšanas pasākumus, kā arī citas aktivitātes
Valsts kultūrkapitāla fonda projekti	Latvijai 100	Kultūras ministrijas finansējums	Mērķis ir nodrošināt Latvijas valsts simtgades svinību daudzveidīgu un kvalitatīvu kultūras pasākumu un norišu sagatavošanu un īstenošanu atbilstoši Latvijas valsts simtgades vēstījumam ES ESMU LATVIJA un Latvijas valsts simtgades svinību sagatavošanas programmai
	Latvijas valsts mežu atbalsts koru un tautas deju tradīcijas attīstībai	Kultūras ministrijas finansējums	Mērķis ir atbalstīt koru un tautas deju tradīcijas attīstību, nodrošinot prioritāru atbalstu mežu darbinieku koriem un tautas deju kolektīviem, koru un tautas deju kolektīvu dalību starptautiskos konkursos un festivālos, kā arī kora mūzikas ierakstu izdošanu
Sabiedrības integrācijas fonda projekti	Atbalsts diasporas un Latvijas bērnu kopējām nometnēm	Kultūras ministrijas finansējums	Saglabāt diasporas saikni ar Latviju un stiprināt tās nacionālo identitāti
	Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma diasporas NVO darbības atbalstam	Kultūras ministrijas finansējums	Mērķis ir saglabāt no Latvijas diasporas saikni ar Latviju, stiprināt viņu nacionālo identitāti, veicināt diasporas paorganizēšanos, kā arī veicināt diasporas pilsonisko līdzdalību Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē.
Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes projekti	Ārlietu ministrijas finansējums		Mērķis ir atbalstīt Latvijas diasporas mītnes zemēs veidotu televīzijas sižetu un/vai raidījumu par diasporu sagatavošanu nolūkā padarīt tos pieejamus diasporai un Latvijas sabiedrībai Latvijas un ārvalstu elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos un nodrošināt sižetu un/vai raidījumu pieejamību interneta platformās, atbalstot elektroniskos plašsaziņas līdzekļus un producentus Latvijas diasporas mītnes zemēs

Secinājumi

1. Diasporas politikas īstenošanā ir pieejami dažādas veidi, kas ir atšķirīgi no katras diasporas izcelsmes valsts plānoto mērķu sasniegšanas, tādējādi izdalīt kādu vienotu kopēju diasporas politikas stratēģiju, kuru varētu izmantot visas valstis, lai īstenoto diasporas politiku, nav iespējams.
2. Diasporas projektu programmas un kultūras diplomātija ir nešķiramas daļas, jo pateicoties sadarbības stiprināšanai ar diasporu, ir iespējams veicināt noteiktus kultūras diplomātijas mērķus. Neatkarīgi no tā, ka apskatītajās programmās, netiek likts uzsvars uz kultūras diplomātiju, kā konkrētu mērķi projektu programmām, tomēr ir iespējams secināt to, ka pastarpināti ar projektu programmām ir iespējams sasniegt kultūras diplomātijas mērķus. Piemēram, veicinot un finansiāli atbalstot dažādus kultūras pasākumus, ko organizē diaspora, ir iespējams, veidot diasporas pārstāvjiem saikni ar Latviju, tādējādi pastāv iespējama remigrācija, dažādu diasporas diplomātijas veidus sasniegšnaa. Kā arī, dažādu projektu ietvaros tiek veicināta savstarpējā tīklošanās starp diasporas pārstāvjiem, kas var veicināt ekonomisko sadarbību ilgtermiņā, informācijas apmaiņu un izglītības piesaisti, veicinot dažādu prasmju attīstīšanu.
3. Latvijā attiecībā uz diasporas politikas stratēģijām pastāv liela sadrumstalotība un katra nozares institūcija organizē atsevišķu diasporas politiku, finansējumu nododot arī diaporas organizācijām tā veiksmīgai sadalei. Piemēram, pastāv vairākas projektu programmas, kuru organizētāji ir diasporas organizācijas.
4. Ļoti daudzās jomās un nozarēs diasporas politika vēl nav attīstījusies un tai nav paredzēts atsevišķs finansējums. Daļai no nozarēm, kur diasporas loma būtu nozīmīga, nav paredzēts finansiālas atbalsts vai arī nav politiskas gribas to īstenot.
5. Pētījuma rezultātā ir sagatavots apkopojums par diasporai paredzētajiem diasporas atbalsta projektu konkursiem. Šāds apkopojums var praktiski veicināt daļai diasporas organizāciju iespēju pieteikties projektiem, jo ir izveidots kopsavilkums, kas atspoguļo mērķus un programmu pieteikšanās institūcijas.
6. Pētījumu ir iespējams turpināt un paplašināt, salīdzinot to piemēram ir citu valstu pieredzi identisku projektu programmu īstenošanā, kā arī veicot padziļinātu izpēti par visiem diasporas atbalsta veidiem, kas pieejami Latvijā.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Aikins, K., White, N. (2011). *Global Diaspora. Strategies Toolkit.* Dublin: Diaspora Matters.

Tigau, C., Pande, A., Yuan, Y. (2016). Diaspora policies and co-development: A Comparison between India, China and Mexico*. Migration Letters,* 2/17. 189-203.

Ārlietu ministrija (2018). *Precizēta kārtība, kādā Ārlietu ministrija atbalsta projektus.* [skatīts: 09.09.2018.]. Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/tautiesiem-arzemes/projektu-iesniegsanas-kartiba

Ārlietu ministrijas 2018.gada 5.jūnija iekšējiem noteikumiem Nr. LV-13 "Kārtība, kādā Ārlietu ministrija atbalsta Latvijas diasporu un tās organizāciju veidotos projektus". *Ārlietu ministrijas mājas lapa.* [Skatīts 01.11.2018.]. Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/images/tautiesiem/Kartiba_bez_vizam.pdf

Pilsonības un migrācijas lietu parvalde (2018). *Ārvalstīs dzīvojošo sadalījums pēc dzimšanas gada un valstiskās piederības.* [skatīts 06.11.2018.]. Pieejams: https://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/statistika/Iedz%C4%ABvot%C4%81ju%20re%C4%A3istrs%20st.%20uz%2001072018/PSAV_Aarvalstiis_Latvijas_VPD.pdf

Sabiedrības integrācijas fonds (2018). *Latvijas valsts budžeta finansētā programmas „Atbalsts diasporas un Latvijas bērnu kopējām nometnēm" konkursa nolikums.* [skatīts: 06.11.2018.]. Pieejams: http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=10393&Itemid=155&lang=lv

Sabiedrības integrācijas fonds (2018). *Latvijas valsts budžeta finansēta programma „Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma diasporas NVO darbības atbalstam" konkursa nolikums.* [skatīts 06.11.2018.]. Pieejams: http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=10391&Itemid=155&lang=lv

Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (2018). *Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes konkursa „Televīzijas sižetu un raidījumu veidošana par diasporas tematiku 2018.gadā" nolikums.* [skatīts 06..11.2018.]. Pieejams: https://neplpadome.lv/lv/sakums/komercialie-mediji/komercialas-televizijas/konkursi/izsludinatie-konkursi.html

Martinsone,K., Pipere,A., Kamerāde,D. (2016). *Pētniecība: teorija un prakse*. Rīga: SIA "Izdevniecība RaKa".

Lita Aina Hēla. LATVIJAS DIASPORAS ASV LOMA SAEIMAS VĒLĒŠANĀS

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments, lita.heela@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Dr.phil., profesore Velga Vēvere

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Ikdienā nereti var dzirdēt viedokli par politiku, un vēl biežāk to, ka nav jēgas interesēties par politiku, nav jēgas tērēt savu laiku un iesaistīties. Tas nebūtu iemesls neiesaistīties politikas veidošanā, jo iesaistīšanās veidi var būt daudz un dažādi. Kā viens no iemesliem jāmin – pilsoniskā aktivitāte. Pie pilsoniskās aktivitātes pieder arī dalība Saeimas vēlēšanās un vēlētāju aktivitāte ir balsts demokrātiskai iekārtai. Pēdējo 25 gadu laikā diasporas arvien vairāk ir kļuvušas par nozīmīgiem dalībniekiem starptautiskajā politiskajā arena. Diasporas politika ir svarīga un vajadzīga dažādos aspektos, arī no valsts pastāvēšanas puses, jo, valstis savā būtībā pārstāv ne tikai tos, kas dzīvo tās teritorijā, bet arī ārpus tās. Ja valdība nesadarbojas ar savu diasporu, diasporas politiku neaktualizē, tad arī pašai diasporai Latvijas pilsonība nebūs īsti nekā vērta. Latvijas valsts interesēs būtu sniegt maksimāli iespējamo atbalstu diasporai, jo cilvēki ir viens no Latvijas lielākajiem resursiem. Vadoties pēc iepriekšējiem regulējumiem, nav noteikti pasākumi diasporas pilsoniskās aktivitātes veicināšanai.

Pētījuma mērķis: Izanalizēt Latvijas diasporas ASV dialogu ar Saeimu un izstrādāt konkrētus priekšlikumus diasporas pilsoniskās aktivitātes veicināšanai.

Pētījuma metodes: Pētījumā tiks izmantots kvalitatīvais pētījuma dizains un gadījuma analīze. Tiks izmantotas trīs kvalitatīvās pētījuma metodes: dokumentu analīze, daļēji strukturētās intervijas un ekspertu intervijas.

Sasniegtie rezultāti: Ir izveidoti priekšlikumi Latvijas diasporas ASV pilsoniskās aktivitātes veicināšanai.

Atslēgas vārdi: diaspora; diplomātija; vēlēšanas; kultūra.

Ievads

Diasporas diplomātija ir divu vārdu salikums, kas kļūst arvien nozīmīgāks un populārāks mūsdienās. Tāpat nevar noliegt kultūras diplomātijas eksistenci mūsdienu pasaulē, kad politiskās domstarpības starp pasaules valstīm kļūst arvien atklātākas un sarežģītākas. Ir skaidrs, ka izveidojoties konfliktsituācijai, nav pārāk loģiski vērsties pie ieročiem un vardarbīgiem risinājumiem, lai atrisinātu samilzušās problēmas. Bieži vien vienīgais palīgierocis konfliktu risināšanā, ir "maigās" varas pielietojums – kultūras diplomātija.

Nenoliedzami jāizvērtē diasporas pievienotā vērtība kultūras diplomātijas aktualizēšanā. Diaspora ir kultūras diplomātijas instruments, tas, cik lielā mērā diaspora tiek atbalstīta gan finansiāli, gan praktiski, sniedz būtisku ietekmi uz Latvijas politiskajām norisēm. Arī vēlēšanu laikā, kad tiek iecelti Latvijas nākamie Saeimas deputāti, diaspora parāda savu pilsonisko aktivitāti, vēlmi iesaistīties savas dzimtenes politikā.

Apmēram 370 000 Latvijas valstspiederīgo un latviešu izcelsmes personu pārstāvju (vairāk nekā 15% no visiem latviešiem un valstspiederīgajiem) dzīvo vismaz 120 valstīs (Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, 2018, Ārvalstīs dzīvojošo sadalījums pēc dzimšanas gada un valstiskās piederības, Ekspertu ziņojums, 2018. Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana).

Diasporas likuma mērķa divos apakšpunktos norādīts, ka ir jāizstrādā un jāīsteno sistēmiska un pastāvīga diasporas atbalsta politika un pasākumi, kuri veicina diasporas latvisko identitāti un saikni ar Latvijas kultūru, ekonomiku, tautsaimniecību un zinātni, latviešu valodas, kultūras un tradīciju pieejamību diasporai un nodrošina labvēlīgus apstākļus reemigrācijai, kā arī minēts, ka jāatbalsta un jāveicina diasporas pilsonisko un politisko līdzdalību (Diasporas likums, 2018). Tomēr nav skaidrības par to, kā tas tiks izdarīts un kāpēc līdz šim diasporas aktivitāte ir bijusi salīdzinoši maza.

Saskaņā ar 2008. gada American Community Survey veikto aptauju, ASV dzīvo 93 498 Latvijai piederīgo, no šiem 13. Saeimas vēlēšanās piedalījās vien 2423 cilvēku, kas sastāda 2,59%, kas ir katastrofāli zems iesaistīšanās līmenis. (United States Census Bureau, 2008)

Diaspora ir kultūras diplomātijas instruments, ar tās palīdzību pastāv dažādas iespējas veidot politiku ārpus Latvijas robežām. Diaspora ir kā viens no daudzajiem palīgresursiem politikas un diplomātisko mērķu sasniegšanā. Viens no tās pazīstamākajiem mērķiem ir valsts pozitīva tēla veicināšana, ko diaspora panāk ar dažādām aktivitātēm, diasporas saiknes uzturēšanai ar Latviju ir citādi, materiāli ieguvumi, jo reemigrācija var veicināt dažādu Latvijas nozaru uzplaukumu, bet tā visa pamatā jābūt uzticībai savai valstij, tās valdībai un ievēlētajiem deputātiem Saeimā, ar kuriem diaspora veidos savu dialogu un sadarbības plānu nākamajos gados. (Anga *et al,* 2015)

Mūsdienās nacionālajai/etniskajai identitātei, politiskai kopienai un dzīvesvietai nav obligāti jābūt kādam kopsaucējam vai jābūt vienā kategorijā. Pievēršot uzmanību diasporas nozīmei, jāapzinās diasporas politikas jēdziens, kas, galvenokārt, radies pateicoties migrācijas procesam. Diasporas aktīvāk sāka veidoties 20. gs. 70. gados, pēc viesstrādnieku augstā skaita nepieciešamības daudzās Eiropas valstīs. Pēc Otrā pasaules kara, kad beidzot Eiropas valstis bija atguvušās no kara un sāka veidoties ekonomisks uzplaukums, bija nepieciešams darbaspēks, uz salīdzinoši neilgu laiku. Tomēr, redzot dzīvošanas apstākļus citur pasaulē, daudzi no šiem viesstrādniekiem palika dzīvot šajās valstīs arī pēc darba līguma beigām. (Briggs *et al*. 2007)

Diasporas politika ir svarīga un vajadzīga dažādos aspektos, arī no valsts pastāvēšanas puses, jo, valstis savā būtībā pārstāv ne tikai tos, kas dzīvo tās teritorijā, bet arī ārpus tās. Ja valdība nesadarbojas ar savu diasporu, diasporas politiku neaktualizē, tad arī pašai diasporai Latvijas pilsonība nebūs īsti nekā vērta. Latvijas valsts interesēs būtu sniegt maksimāli iespējamo atbalstu diasporai, jo cilvēki ir viens no Latvijas lielākajiem resursiem. Tomēr bez sadarbības plāna un mērķa tas neko nedod.

Diasporas politika spēj palīdzēt komunicēt valstīm starptautiskā līmenī, sniedz priekšstatu par to, kāda situācija ir katrā konkrētā vietā, kā arī ļauj eksistēt Latvijas pārstāvībai citur pasaulē. Diasporas politikas klātbūtne ir nepieciešama, jo valstis, valdības pārstāv savu pilsoņu intereses ne tikai valsts teritorijā, bet arī ārpus tās robežām.

Diasporu var izmantot kā ekspluatējamu resursu, jo gan diaspora Latvijai, gan Latvija diasporai var dot pietiekami daudz labus iemeslus sadarbībai. Šī cilvēkresursa izmantošana pierāda savu augsto vērtību brīdī, kad saprot, ka daļai no savas valsts piederīgajiem ārzemēs dzīvojošajiem var būt ne tikai ekonomisks, bet arī kultūras ieguldījums valsts tēla veidošanā, kas spēj spert svarīgu soli Latvijas attīstībā un Latvijas vārda izskaņai pasaulē. Valstij un diasporai ir pieļaujamas savstarpējas prasības, tiesības un pienākumi. Ideālā variantā šai sadarbībā būtu jāietilpst gan vēlēšanām, gan nodokļiem, gan izglītībai un kultūrai. (Patjtinka, E. 2014)

Pētījuma metodoloģija

Pētījumā tika izmantots kvalitatīvais pētījuma dizains un gadījuma analīze. Tika izmantotas trīs kvalitatīvās pētījuma metodes: dokumentu analīze, daļēji strukturētās intervijas un ekspertu intervijas. Dokumentu analīzē tika analizēti:

- Sabiedrības integrācijas fonda projektu programmas;
- Latvijas ārpolitikas institūta publikācijas un pētījumi;

- diasporas likums;
- cita internetā atrodama informācija.

Daļēji strukturētās intervijas tika veiktas ar Ārlietu ministrijas, Kultūras ministrijas, Saeimas un NVO pārstāvjiem. Ekspertu aptaujas tika veiktas ar diasporas pārstāvjiem ministrijās un vienu neatkarīgu ekspertu diasporas jomā. Pētījumā tika izmantotas četras pētījumu apstrādes metodes- transkripcija, tematiskā analīze, nepārtrauktā salīdzinošā analīze un kontentanalīze.

Pētījuma rezultāti

Kā redzams 1. attēlā, Latvijas diasporas ASV aktivitāte Saeimas vēlēšanās ir ļoti vāja un nesasniedz pat 3% atzīmi pēdējo trīs vēlēšanu laikā. Jāatzīst, ka aktivitāte pieaug, taču ļoti minimāli.

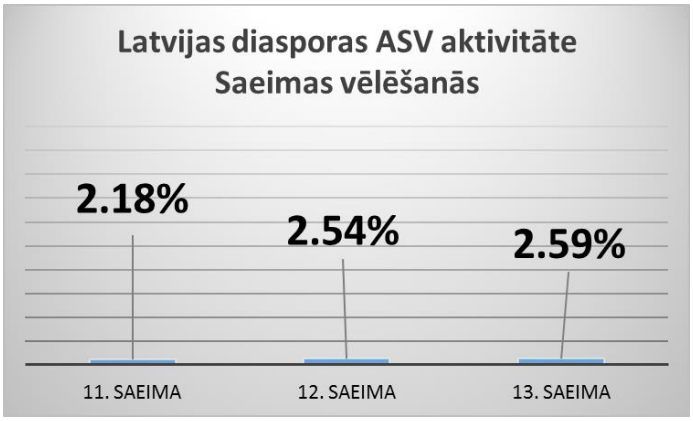

1.att. Latvijas diasporas ASV aktivitāte Saeimas vēlēšanās (Avots: autora kompilācija)

Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka sadarbībā ar diasporu nepieciešams izvērtēt vairākus aspektus, kāpēc aktivitāte ir tik zema. Tas iekļauj sevī ne tikai morālas domas par diasporas un Latvijas pamatvērtībām un saikni, bet arī vēlēšanu iecirkņu ģeogrāfiskā stāvokļa atrašanās vietu, kas varētu būt viens no iemesliem, kāpēc aktivitāte ir nedaudz pieaugusi starp 12. Saeimas un 13. Saeimas vēlēšanām, proti, gan 11., gan 12. Saeimas vēlēšanās bija atvērti 15 vēlēšanu iecirkņi ASV, bet uz 13. Saeimas vēlēšanām, vēlēšanu iecirkņu skaits bija pieaudzis jau līdz 21. Protams, arī citi ikdienišķi faktori var ietekmēt diasporas aktivitāti konkrētajā vēlēšanu dienā.

Gan ministriju un nevalstisko organizāciju pārstāvji, gan eksperti visi atzina, ka nepieciešams noteikt skaidras aktivitātes pilsoniskās aktivitātes veicināšanai, jo diaspora būtiski ietekmē Latvijas pārstāvniecību Amerikas Savienotajās Valstīs. Zemā vēlētāju pilsoniskā aktivitāte rada iespaidu, ka valstij neinteresē tās piederīgie ārpus dzimtenes teritorijas, kas rada negatīvu iespaidu par valsti kopumā un neveicina tās pozitīvu tēlu citur pasaulē.

Secinājumi

Pēc pētījuma veikšanas darba autore secina, ka:

1. Šāda veida problēma neskar tikai Latvijas diasporu ASV, bet arī citas Latvijas diasporas pārstāvniecības pasaulē.
2. Ir nepieciešams izstrādāt vadlīnijas, kas koncentrējas tieši uz diasporas pilsoniskās aktivitātes veicināšanu, kas lielā mērā ir saistītas ar Saeimas vēlēšanām.

3. Diaspora ir būtisks instruments valstij – tā ir gan kultūras diplomātijas pārstāvis un vēstnesis citur pasaulē, tā arī lobē valsts intereses un veicina divpusējo sadarbību citur pasaulē.
4. Kultūra ir ļoti svarīgs aspekts diasporai, tās pārstāvjiem, piedaloties dažādos kultūras pasākumos, rodas saikne ar saviem diasporas līdzcilvēkiem, veidojas piederības sajūta ne tikai kādai konkrētai lietai, pasākumam, bet arī savai valstij.
5. Saeimas līdzdalība diasporas politikas veicināšanā ir neizbēgama, jo ievēlētā valdība būs tā, ar ko dialogu veidos diaspora un kas noteiks finansējumu un citas svarīgas lietas, kas būtiski ietekmē sadarbības gaitu, pilsonisko aktivitāti un labvēlību, uzticību savas valsts pārvaldei.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Ekspertu ziņojums. 2017. Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana. Priekšlikumi sabiedrības integrācijas politikas plānam 2019.- 2025.gadam. [skatīts: 03.01.2019.]. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Ekspertu%20zinojums%20vienojosas%20nacionalas%20identitates%20un%20kulturtelpas%20nostiprinasanai.pdf

Diasporas likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis*, (2018/225.3), 01.11.2018. [skatīts 07.01.2019.]. Pieejams: https://www.vestnesis.lv/op/2018/225.3

United States Census Bureau, 2008. Population by Selected Ancestry Group and Region. [skatīts 14.02.2019.]. Pieejams: https://www.census.gov/library/publications/2009/compendia/statab/129ed/population.html

Patjtinka, E. (2014). *Cultural Diplomacy in the Theory and Practice of Contemporary International Relations*. In Politické vedy, 17 (4), 95-108.

Kirsten Bound, K., Briggs,R., Holden, J., Jones, S. (2007). *Culture is a central component of international relations. It's time to unlock its full potential . . .Cultural diplomacy*. London: IPrint, Leicester.

Anga, I., Isara,Y.I., Mara,P.(2015).Cultural diplomacy: beyond the national interest? *International Journal of Cultural Policy*, 4 (21), 365–381.

The American Latvian Association (2017*). American Community Survey Reports on Latvian Population Centers in the US.* [skatīts 12.02.2019.]. Pieejams: http://www.alausa.org/en/who-we-are/news/id/30/american-community-survey-reports-on-latvian-population-centers-in-the-us/

Sanita Lazdiņa – Olšteine. STARPTAUTISKĀS SADARBĪBAS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras diplomātija un starptautiskais menedžments, lazdinjasanita@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: MBA, docente Jeļena Budanceva

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Globalizācijas laikā pieaug nepieciešamība veidot starptautiskos sadarbības tīklus un projektus, kas arī tiek izmantoti privātajā sektorā, savukārt, valsts un pašvaldību līmenī starptautiskā sadarbība nav izplatīta.

Pētījuma mērķis: Apkopot starptautiskās sadarbības veicinošos faktorus Rīgas pašvaldības kultūras centru darbībā. Darba autore pēta literatūru par starptautiskās sadarbības ietekmējošajiem faktoriem, un analizē kultūras centrus Rīgā, to darbību starptautiskā jomā, precizējot faktorus kas ietekmē sadarbību, tās veidošanu, veicot pētījumu ar dažādu kultūras centru pārstāvjiem.

Pētījuma metodes: Lai sasniegtu mērķi, tiks izmantotas tādas pētījumu metodes kā literatūras izpēte - lai izpētītu iespējamos starptautiskās sadarbības veicināšanas ietekmējošos faktorus., dokumentu analīze - lai precizētu, cik lielā mērā un kādā kvalitātē iespējama starptautiskā sadarbība pašvaldības pakļautajās kultūras iestādēs., un anketēšana - lai apkopotu ietekmējošos faktorus pašvaldības kultūras centros pēc to darbinieku, atbildīgo amatpersonu sniegtajām atbildēm.

Sasniegtie rezultāti: pētījuma rezultātā tiks izveidots svarīgāko starptautiskās sadarbības veicinošo faktoru saraksts un piedāvāti risinājumi starptautiskās sadarbības uzlabošanai. Rezultāts tiks apkopots un iekļauts raksta autora maģistra darba saturā.

Atslēgas vārdi: starptautiskā sadarbība; pašvaldības; kultūras centri.

Ievads

Globalizācijas laikā pieaug nepieciešamība veidot starptautiskos sadarbības tīklus un projektus, kas arī tiek izmantoti privātajā sektorā, savukārt, valsts un pašvaldību līmenī starptautiskā sadarbība nav izplatīta. Rīgas pašvaldībā ir vairums kultūras iestāžu, kas savu funkciju pilda veidojot vietējam tirgum interesantus un kvalitatīvus kultūras projektus, taču tās nav aizdomājušās par perspektīvām ko varētu sniegt starptautiskā sadarbība. Piemēram, kāda pašmāju kora koncerta norisē pieaicinot līdzīgus 3 citu valstu korus, tādā veidā piesaistot vairāk interesentus kas gribētu šādu koncertu apmeklēt. Paplašināt robežas... Lai apkopotu starptautiskās sadarbības ietekmējošos faktorus un starptautiskās sadarbības iespējas pašvaldību kultūras centros, tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Izpētīt literatūru par sadarbības ietekmējošajiem faktoriem, un sagatavot pārskatu par izpētes rezultātiem;
2. Izanalizēt dokumentus, lai precizētu, cik lielā mērā un kādā kvalitātē iespējama starptautiskā sadarbība pašvaldības pakļautajās kultūras iestādēs;
3. Sagatavot anketas jautājumus, veikt anketēšanu, lai apkopotu ietekmējošos faktorus pašvaldības kultūras centros pēc to darbinieku, atbildīgo amatpersonu sniegtajām atbildēm;
4. Veikt iegūtās informācijas apkopojumu, sagatavot secinājumus un sniegt priekšlikumus starptautiskās sadarbības veicināšanai pašvaldības kultūras centiem.

Literatūras apraksts

Ja pirmajās desmitgadēs pēc 2.pasaules kara starptautiskā kultūras sadarbība bija galvenokārt nacionālo valdību, ministriju un diplomātiju darbības lauks, tad pēdējos 15-20 gados situācija ir krietni mainījusies. Ne tikai nacionālās valdības, bet arī daudzas pilsētas un reģioni uzskata sevi par starptautiskas kultūras sadarbības subjektiem. Starptautiskas organizācijas, starpvaldību un nevalstiskās organizācijas, profesionālās asociācijas un kultūras sadarbības tīkli, privāti nodibinājumi, konsorciji un daudzas un dažādas kultūras organizācijas, iniciatīvas un komandas aizpilda šo laukumu un darbojas vairākās, ne vienmēr viegli nošķiramās lomās – kā iniciatori, organizatori, menedžeri, koordinatori, finansētāji utt. Pašas savā starpā tās sacenšas ar mērķiem, projektiem un programmām, lai iegūtu resursus, auditoriju un mediju uzmanību. Tām arī ir atšķirīgi motīvi. Dažām starptautiska darbošanās nozīmē prestižu, citām nacionālās un reģionālās identitātes apliecinājumus vai kā profesionālas attīstības stratēģija, tirgus paplašināšana, nepietiekama resursu konsolidācija utt. Politiskās, kultūras un aizvien pieaugošās ekonomiskās intereses sajaukušās ar mākslinieciskajām idejām un radošām iecerēm. Nedz politikas un programmas, nedz valsts un privātais budžets nav piemērojušies tai kultūras iniciatīvu eksplozijai, kas notika pēc Aukstā kara beigām, ar to neapturamo enerģiju, kas izšļākusies pār Eiropu, un pārvērtusi šo kādreiz krasi sadalīto kontinentu ietverošā, pulsējošā, polifoniskā publiskā telpā. Starptautiskā kultūras sadarbība līdz ar tās politisko nozīmību, ekonomisko ietekmi, un radošajiem sasniegumiem ir kļuvusi par galveno virzienu pārnacionālas eiropeiskas pilsonības veidošanā. Aizvien vairāk kultūras organizatori tiecas veidot attiecības un sadarbības projektus ar partneriem ārpus Eiropas un tādejādi atbildēt uz ekonomiskās globalizācijas radīto kultūras spiedienu, kā arī iezīmēt pirmās kontūras globālajai pilsonībai, kuras kultūras dimensiju Manuels Kastels (*Manuel Castells*) dēvē par globālo tīklu sabiedrību.[Dragans Klaičs 2008]

Starptautiskās kultūras sadarbība mūsdienās aptver trīs atšķirīgas kultūras nozares: kultūras industriju, kultūras mantojumu un laikmetīgo mākslu -[Dragans Klaičs 2008]. Cik šīs nozares ir savstarpēji saistītas un atkarīgas, tik pat lielā mērā tām ir arī katrai savas individuālās iezīmes, kas nosaka iespējamās sadarbības formas un to ietekmi. Kultūras sadarbība ietver pieeju, moduļu, stratēģiju un politiku apmaiņu ar mērķi mācīties vienam no otra pieredzes; *resursu apvienošanu, līdzfinansējumu; tehnisko atbalstu, prasmju un apmācības nodošanu*; kopīgu *analīzi, diskusijas, izpēti* un *eksperimentus*; un savās vissarežģītākajās formās sadarbība ir radošs process, jaunu mākslas darbu radīšana. Visas šīs starptautiskās sadarbības formas sevī iekļauj arīdzan starpkultūru attiecības un darījumus, reizēm pat sadursmes. [Dragans Klaičs 2008]

Lai veicinātu starptautisko sadarbību ir nepieciešama efektīva komunikācijas stratēģija, kas izraisa interesi un ļauj atrast uzticamu partneri. Piemēri starptautiskas intereses piesaistīšanai organizācijām;

- Preses lapas, ko izsūta starptautiskai presei un īpaši profesionāliem izdevumiem;
- Daudzvalodu mājas lapas un informatīvie biļeteni;
- Aktīva dalība sociālajos tīklos;
- Ielūgumi ārzemju kritiķiem, kuratoriem un programmu veidotājiem apmeklēt īpašus pasākumus vai izmantot īpaši veidotas programmas, kas domātas tieši intereses veicināšanai un laba iespaida radīšanai, kamēr
- Skates, skatuves māklas un īpaši laikmetīgās dejas nozarē, dod ārzemju viesiem, profesionāļiem, iespēju vienas nedēļas nogales laikā redzēt virkni priekšnesumu, ko veidojuši dažādi vienā valstī vai reģionā strādājoši mākslinieki un teātra grupas. [Dragans Klaičs 2008]

Starptautiskās sadarbības veicināšanas ietekmējošie faktori. Tie, kas gribētu uzsākt darboties starptautiskā mērogā, bieži jautā, kur sākt, kā atrast ieeju, iespējamos partnerus un – neizbēgami – finansējumu. Labāk tomēr ir sākt nevis ar raizēm par naudu, bet vispirms mēģināt noskaidrot

mērķi un stratēģisko virzienu, ņemot vērā vēlmes un pieejamos resursus. Ja ir skaidra un noteikta stratēģija, tad finansējums atradīsies, tomēr tam nevajadzētu būt pašmērķim. Mazai vai lielai jebkurai organizācijai ir jāveic zināma sagatavošanās un pārmaiņas, lai spētu darboties starptautiskā mērogā, ir jāpārskata sava attieksme un ieinteresētība tādā veidā, lai nodrošinātu informācijas vākšanu, attiecību un saziņas izveidošanu un uzturēšanu. Svešvalodu zināšanām ir būtiska nozīme, bet tikpat nepieciešama ir starpkultūru pieredze, spēja izprast kultūru atšķirības, interpretēt tās un ikdienas praksē tikt ar tām galā. Ir nepieciešams izprast, kā darbojas daudzās un dažādās Eiropas nacionālās kultūras sistēmas, kā tās atšķiras un kādi politiski un ekonomiski apstākļi spēkā esošās kultūras sistēmas nosaka vai ietekmē.

Pieredzes trūkums vai iepriekšējas informācijas trūkums var kļūt par kavēkļiem vai pat nepārvaramiem šķēršļiem, bet to ir viegli novērt, sazinoties ar vairāk pieredzējušiem kolēģiem un organizācijām. Viņi var dot padomus kur meklēt partnerus, kas ir reālistisks un realizējams, kas ir izdevīgi un kas nav. [Dragans Klaičs 2008]

Pēc autores domām nav jābaidās no faktoriem kas ietekmē starptautiskās sadarbības veidošanu bet jāveido tā. Izanalizējot literatūru nonācu pie secinājumiem, ka galvenie biežākie starptautiskās sadarbības veicināšanas ietekmējošie faktori ir :

- bailes no pārmaiņām;
- iespējamā plānotā projekta finanses (budžets);
- darba spēka trūkums;
- pieredzes trūkums starptautiskās sadarbības veidošanā.,
- nav pietiekams atbalsts no pašvaldības (ja runa ir par Rīgas pašvaldības kultūras centriem);
- kā arī valodas barjeras. (Autora apkopojums)

Autore uzskata, ka visefektīvākais veids, kā meklēt piemērotus sadarbības partnerus starptautiskai sadarbībai ir pievienoties kādam no daudzajiem aktīvajiem Eiropas sadarbības tīkliem (networks). Šādu tīklu sanāksmes nav lētas, taču tajās piedaloties ir lieliska iespēja noskaidrot, kādas tendences un kādi starptautiskas sadarbības projekti notiek attiecīgajā mākslas nozarē, kā arī atrast iespējamos partnerus un samainīties ar kontaktiem.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma sākuma posmā veikta literatūras analīze, lai apkopotu teoriju par starptautiskās sadarbības ietekmējošajiem faktoriem. Lai noskaidrotu kultūras organizācijām svarīgus starptautisko sadarbību ietekmējušos faktorus, autore veica aptauju par starptautiskās sadarbības ietekmējošajiem faktoriem Rīgas pašvaldības kultūras centros, apkopojot to atbildīgo amatpersonu sniegtajās atbildēs. Pētījumā piedalījās 9 dažādu kultūras centru darbinieki, kas pēc darba autores domām ir pietiekošs liels darbinieku skaits, lai apkopotu anketēšanas rezultātā iegūtos datus. Darbinieku aptauja tika veikta laika posmā no 2019.gada 1.marta līdz 2019.gada 28.martam, kuras laikā tika iegūti nozīmīgi rezultāti. Anketā bija 9 jautājumi, saistīti ar starptautiskās sadarbības veidošanu, tās iespējām un norisi pašvaldības kultūras centros. Pēc anketu apkopošanas darba autore veica iegūto datu analīzi, attēlojot iegūtos datus grafiski, kā arī izdarīja secinājumus, pamatojoties uz iegūtajiem pētījuma rezultātiem.

Pētījuma rezultāti

Pētījumā par to, cik lielā mērā un kādā kvalitātē iespējama starptautiskā sadarbība Rīgas pašvaldības pakļautajās kultūras iestādēs, tika izmantota dokumentu analīze no iestāžu mājas lapām, apkopojot starptautisko projektu kopskaitu gada griezumā. Izanalizējot kultūras centru mājas lapas, tika secināts, ka lielākais starptautisko projektu skaits un visveiksmīgākā sadarbība ar citu valstu kultūras organizācijām ir VEF Kultūras pilij (sk. 1.tabulā). Iespējams, šis skaits ir

tik liels, ne vien tāpēc, ka iestādē strādā 4 projektu vadītāji, kas atbild katrs par savu nišu (kolektīvu, izstāžu, pašu veidotajiem un sadarbības projektiem), bet gan arī, tā iemesla dēļ, ka arī izstādes un amatieru kolektīvu pasākumi bieži vien tiek taisīti uz starptautiskās sadarbības bāzes, un tie tiek definēti kā starptautiskie projekti. Ja apskata citu iestāžu mājas lapas, tad izpētot gada pasākumu kalendārus var secināt, ka pārsvarā tiek rīkoti tikai pašmāju kultūras produkti, nepiesaistot starptautiskus kontaktus.

Tabula 1. Starptautisko projektu uzskaitījums. (Avots: autora veidots pēc mājas lapu analīzes datiem)

Rīgas pašvaldības kultūras centru starptautiskie projekti	
Kultūras un tautas mākslas centrs „Ritums”	Aptuveni 2 projekti gadā
Rīgas Kultūras un tautas mākslas centrs „Mazā ģilde”	Līdz 5 projekti gadā
Rīgas pašvaldības kultūras iestāžu apvienības Kultūras centrs IĻĢUCIEMS	1-2 projekti gadā
Rīgas pašvaldības kultūras iestāžu apvienības Kultūras pils „Ziemeļblāzma”	1-3 projekti gadā
Rīgas pašvaldības kultūras iestāžu apvienības Rīgas Kultūras un atpūtas centrs IMANTA	1-2 projekti gadā
VEF Kultūras pils	Līdz 22 projektiem gadā

Aptaujā par starptautiskās sadarbības veicināšanas ietekmējošajiem faktoriem, tika noskaidrots, ka starptautisko sadarbību izteiktāk ietekmē pašvaldības atbalsta trūkums un starptautisko kontaktu trūkums, iestādes kolektīvs būtu ieinteresēts veidot starptautiskos projektus biežāk, taču neesot atspēriena punkta un bieži vien ja sanāk kaut vienu šāda tipa sadarbību un projektu realizēt tas jau esot labi un daudz. Aptaujātie respondenti bija pašvaldību kultūras centru radošo darbu (projektu) vadītāji, sievietes vecumā no 25 līdz 56 gadi. Skatīt 1.att.

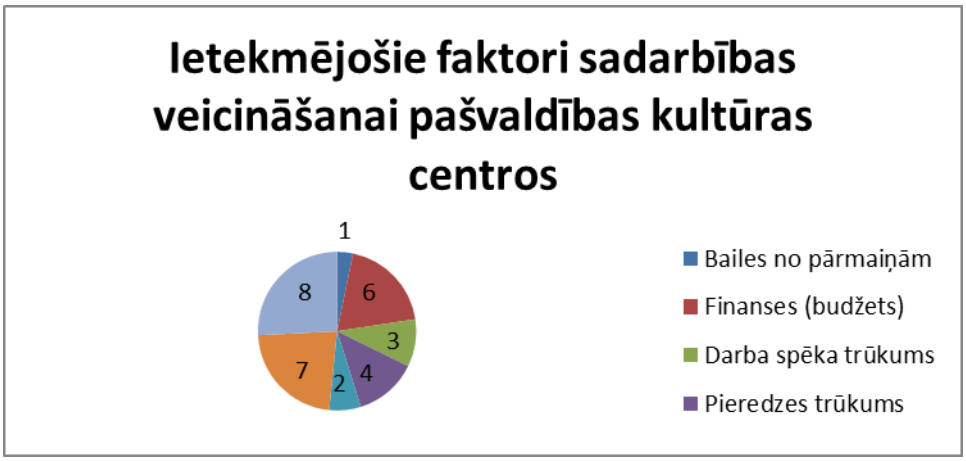

1.att. Respondentu atbildes (Avots: Autora veidots, no aptaujas rezultātiem)

Savukārt, lai noskaidrotu vai iestādes apmeklē kādu no aktīvo Eiropas sadarbības tīklu (networks) sanāksmēm sadarbības iespēju paplašināšanai un jaunu kontaktu dibināšanai, tad vairākums atbildēja, ka labprāt piesaistītu iestādi šādiem tīkliem un apmeklētu sanāksmes, taču neesot pietiekoša pašvaldības atbalsta un mazāko kultūras centru izbraukumus nefinansē. Skatīt 2.att. Piemēram, kultūras centrs „Ritums” 2018.gadā sanāksmi apmeklējis, taču neesot pārliecības vai šogad nauda tam tiks piešķirta. VEF Kultūras pils šāda tipa sanāksmēs piedalās katru gadu, ir iekļauts kā sadarbības partneris no Latvijas, un šāda tipa sanāksmes apmaksā no iestādes budžeta to jau sākotnēji ieplānojot. Ik gadu iestādes vadītāja ar starptautisko projektu vadītāju apmeklē *European Network of Cultural Centres* sanāksmes, un šogad jūnijā brauks uz Portugāli. (Autora apkopojums)

2.att. Respondentu atbildes (Avots: Autora veidots, no aptaujas rezultātiem)

Katrai kultūras iestādei ir vismaz viens projektu vadītājs. Ir iestādes kurās tiek nodarbināts viens darbinieks kultūras produktu ražošanai, taču, ir arī tādas iestādes kurās vairāki cilvēki strādā pie projektu veidošanas tikai nišai atšķiroties. Piemēram, kultūras pilī „Ziemeļblāzma" darbojas 2 projektu vadītāji, 1 atbild par amatierkolektīvu pasākumu projektiem un gadskārtas svētkiem, izstādēm, savukārt otrs projetu vadītājs ir piesaistīts citiem kultūras pasākumiem un starptautiskiem projektiem. Šī ir viena no iestādēm, kurai nav pietiekoši informācijas starptautisku sakaru veidošanā, nav pietiekama pašvaldības atbalsta, kā arī uzskatu, ka projekta vadītājs nav ieinteresēts starptautiskās sadarbības veidošanā kas tādai iestādei kā kultūras pils „Ziemeļblāzma" būtu pat ļoti nepieciešama un peļņas, iespēju nesoša. Savukārt, VEF Kultūras pilī strādā 4 projektu vadītāji, kas atbild katrs par savu nišu (kolektīvu, izstāžu, pašu veidotajiem un sadarbības projektiem). Šajā iestādē starptautisko projektu vadītāja strādā tikai pie starptautiskajiem projektiem. Viņai palīdz arī citas projektu vadītājas, jo nereti citi projekti kaut kādā brīdī sasaistās ar starptautisko sadarbību un te bieži vien lieliskais projekta realizēšanas etaps ir visas radošās komandas kopdarbs. Tāpēc, lai uzzinātu iestāžu projektu vadītāju domas par starptautisko projektu vadītāja vakances nepieciešamību iestādē – lielākā daļa 6 respondenti atbildēja pozitīvi, un uzskata, ka iestādei veiksmīgai starptautisko projektu veidošanai ir nepieciešams atsevišķs cilvēks kas ar to nodarbotos., 2 projektu vadītāji atbildēja noraidoši, jo uzskata ka paši lieliski tiek ar iestādes projektiem galā un tie nav jāizdala., 1 respondentam nebija atbildes konkrētā jautājumā, jautājuma atbilžu varianti netika atzīmēti (3.att.)

3.att. Respondentu atbildes (Avots: Autora veidots, no aptaujas rezultātiem)

Rezumējot visus aptaujā iegūtos rezultātus, varu teikt, ka pašvaldības kultūras centriem, lai tie spētu pilnveidot savu darbības sfēru būtu lietderīgi uzlabot starptautisko sadarbību, iespējams pat pārskatīt iestādes stratēģiju un piedomāt pie papildus vakances projektu vadītājam

starptautisko projektu veidošanā. Šāds solis ne vien mainītu iestādes tēlu un konkurētspēju bet arī sniegtu iespējas un veicinātu atpazīstamību ne vien Latvijā bet arī citur Eiropā.

Secinājumi

1. Biežākie Starptautiskās sadarbības veicināšanas ietekmējošie faktori ir bailes no pārmaiņām, finanses, darba spēks, pieredze sadarbības veidošanā, pašvaldības atbalsts un valodas prasmes.
2. Rīgas pašvaldības iestādēm starptautiskā sadarbība nav izplatīta.
3. VEF Kultūras pils ir lielākais kultūras centrs, un tas veiksmīgi veido starptautiskos sadarbības tīklus un projektus ar citu valstu organizācijām.
4. Iestādes ar mazāko starptautisko projektu skaitu gadā, nav ieinteresētas šādu projektu veidošanā, jo tām nepietiek laika starptautisku sakaru veidošananai, nav pārliecības par mērķauditorijas piesaisti šādu pasākumu apmeklēšanā, kā arī nav vajadzīgā finansējuma.
5. Iestādes nav motivētas veidot starptautiskos sadarbības tīklus dēļ informācijas trūkuma.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Klaičs D. (2008) Iztēle bez robežām.Ceļvedis starptautiskai sadarbībai kultūrā. Rīga: Culturelab.

Kultūras centra Ritums aktualitātes. [skatīts 20.03.2019]. Pieejams: https://www.ritums.lv/lv/aktualitates

Kultūras centra Iļģuciems pasākumu kalendārs. [skatīts 24.03.2019]. Pieejams: http://ilguciems.riga.lv/lv/kalendars/

Kultūras pils Ziemeļblāzma pasākumu kalendārs. [skatīts 23.03.2019] Pieejams: http://ziemelblazma.riga.lv/lv/kalendars/

Rīgas kultūras un atpūtas centra Imanta pasākumu kalendārs. [skatīts 22.03.2019] Pieejams: http://imantakultura.riga.lv/lv/kalendars/

Rīgas kultūras un mākslas centra Mazā ģilde pasākumi. [skatīts 23.03.2019]. Pieejams: http://mazagilde.lv/pasakumi-2/

VEF Kultūras pils pasākumu kalendārs. [skatīts 25.03.2019] Pieejams: http://www.vefkp.lv/lv/pasakumi/kalendars/

Arina Sherstiuk. THE CONCEPTUALIZATION OF THE EUROPEAN OLD CITY SPACE AS A CULTURAL AND HISTORICAL INSTITUTE

Immanuel Kant Baltic Federal University, Bachelor programme "Social and cultural activity", Kaliningrad, Russia, arina.sherstyuk@mail.ru

Scientific advisor: prof. O. Ivleva

Abstract

Research relevance: This scientific paper is devoted to the issue of identifying the European urban environment as a comprehensive social and cultural mechanism. The research formulates a tendency to conceptualizing the modern European city space due to its compositional structuring and chronological zonation. The innovation of the scientific paper is also determined by the proposed theoretic concept of the European old city as a complex cultural and historical institute.

Research goal: The scientific paper's purpose is to identify a sign of the institutional nature of the European old city through defining it as the unique cultural and historical landscape within the socio-cultural system of urban coordinates.

Research methods: The research is theoretical, interdisciplinary, integrative. The methodological basis of the research includes the main general scientific methods: analytical, structural, functional, as well as culturological methods: genetic approach, comparative historical and axiological analysis.

Main findings: The study reveals the specificity of the old city part's semantics. There are examined socio-cultural and educational functions which are realized by the European old city to an individual's life. The research declares about the dialogue of cultural and temporal contexts within the holistic urban structure. In conclusion, there is a confirmed constructive integration of the old city's authentic encoded continuum into the modern socio-cultural urban field.

Keywords: socio-cultural code, cultural semantic of the European old city, cultural heritage, the dialogue of cultural epochs.

Introduction

Nowadays inside the cultural and semantic interpretation of the urban environment's phenomenon, the city space is considered as a structural, integrative continuum. The existence of the city is defined not only by the spatial, but also by the temporary formation of aesthetic, cultural, artistic and figurative, axiological indications within the urban space. In this way, the organization of the city context includes the creation of a specific information field by means of the dialogical intersection of various historical, social and cultural processes, both global and local.

The phenomenon of the opened to dialogue cultural environment, in particular, is possible to be traced in the European urban space in view of historical points of urban development. This research articulates a principle of conceptual compositional planning of the European urban space by the method of chronological zonation. The ideological component of this principle is expressed in the territorial classification of the integral European city space into "old" and "new" zones and their conducted cultural dialogue.

The innovative research's side is determined by proposed socio-cultural model into organization of the European urban space through its conceptual zoning. This model is aimed to create a syncretic ideological approach to the definition of the urban context as a synthesis of temporal and spacial codes. In that case the main study's purpose is to identify a sign of institutional character of the old European city part as a special cultural and historical landscape within the sociocultural system of urban coordinates.

Hypothetically, the old city is comprehended as a subject of social and cultural relations inside the integrated urban space. The approbation of the assumed hypothesis achieves due interdisciplinary studying the problems, in addition to using cultural methods as comparative historical and axiological analysis of the phenomenon of the European old city.

The study theorizes the notion of the European old city as a coded historical and cultural indicator that functionally influences on the formation of the space-time cultural paradigm. The study results substantiate the multi-complex nature of the socio-cultural interaction of the old city space inside the holistic urban continuum. In conclusion, the study theoretically states the initially assumed concept of cultural and historical institutional nature of the European old city space.

Literature Review

The concept of the old European city as a cultural and historical institution is proposed in the study due a complex of factors which are reflected in theoretical sources in the field of history, cultural studies, sociology and urban studies. For instance, one of such factors, established as the principle of historicity, is considered in conjunction with the features of the territorial old city's location. In relation to other urban areas, the historical part is often called as "the heart of the city". Following the analytically obtained patterns of structuring the European urban space, the city walls construction had been building at the territorial part located near water bodies (like in Budapest, Florence, Dresden, Riga, Warsaw, etc.) or on a relative elevation (Rome, San Gimignano, Lisbon, Lublin, Athens, Mont Saint-Michel, etc.) (Svanidze, 1999). This area had been becoming the central territorial coordination around which afterwards there was a gradual city growth.

One of the characteristic principle of the historical city district planning, in particular by following the medieval European model, was the concentration of buildings and infrastructure elements exclusively for pragmatic purpose. The basic town-planning elements were included a burg - fortified center (the root of the "burg" or "burgh" is still preserved in the names of cities such as Hamburg, Edinburgh, Luxembourg, Strasbourg), other fortifications, city administration buildings, a cathedral, a market square with shopping pavilions, drinking wells or fountains (Svanidze, 1999). It should be noted that with the history course, the destination of urban buildings and structures had undergone an ideological transformation – there had been a transition from the utilitarian nature to the modern axiological form of their existence as objects of cultural heritage.

From the viewpoint of cultural knowledge, the historical center of the modern European city, as an institute of history and culture, is represented by a symbiosis of signs and symbols, monuments of nature and architecture, urban buildings. In the aggregate they are indicators of the past, many of which (for example, the Venetian lagoon, the fortress city of Carcassonne, the old cities of Vilnius, Riga, Tallinn, the historic center of Bruges) are recognized as world cultural heritage sites under the auspices of UNESCO. Exactly this inherent memorial category of natural and cultural complexes supports the centuries-old dialogue of times and cultures (Azatyan, Engoyan, 2014). Due to the immediate architectural "quotation", even because of modernized objects and related to them reconstruction works (for example, the act of reliable restoration of the destroyed heritage in the historical center of Warsaw), and the direct material existing of some authentic historical units, the old city broadcasts the conserved "aura" of echoes from the cultural and historical past (Benjamin, 1996).

The urban space as an integral ideological platform of subject-object relations is considered in the system of interactions between the city, the bearer of the socio-cultural code, and an individual - a consumer of coded cultural units. The continuation of this idea, namely the opinion about the city in terms of view inside the social psychology and urban study, is presented by a specialist in city planning, Kevin Lynch. His book "Image of the city" (1960) presents the idea of a

city's "mental image". Lynch sees the urban area as a structural element of a "mental map", which is characterized by a number of qualitative forms inside sociology of architecture and includes "the time series" features (Lynch, 1982). In K. Lynch's understanding, "the time series" project the subject-time connections which are formed between "the mental image" of the city object and its perception by an individual. On the basis of this approach, there is a verified socio-cultural assessment of the impact on the architectural patterns (in particular, cultural and historical landmarks which are concentrated in the old town). Moreover, in addition to the above, there are formed spatial and temporal relations in the urban context, which are focused on the individual's identification in the cultural environment. In this way, the historic district, according to Lynch, becomes a projection of the collective perception of the city's history and culture.

Methodology

The study of the urban space as a socio-cultural institution has theoretical and integrative character. In the article there are used the main general scientific methods: analytical, which has revealed the specificity and nature of the interaction of cultures in the urban space; structural and functional, the collaboration of which has allowed to consider the old city space as the unique cultural code. In this case, as a part of the analysis for achieving the study's goal, the existent cultural and historical contextual interpretation of the European old cities part is identified.

The processing of theoretical material is carried out by means of the culturological research methods. In particular, with the help of the genetic approach, a comparative historical analysis of the phenomenon of the old city has been implemented in terms of its emergence and further development. Also, the study is dominated by the method of axiological analysis, within which the European old city has been considered as a cultural form, a value orientation.

Based on the analysis of thematic literature sources, firstly, it has been found that the urban space structure in a whole, as the researching object, is reflected mainly in the works on urbanism, and secondly, the phenomenon of the old city is equated as the relational historical object. It is also important to note that the phenomenon of the old city is not identified by other authors as a complex institute, however, it has been studied from different areas of science. In this case, the scientific innovation of this article lies in the accumulation and synthesis of narrow-profile provisions about the phenomenon of the old city. Furthermore, there is the integration of the author's own perceptive concept of the old city as the highly complex socio-cultural mechanism.

Results

Currently, the composite planning of the European city's complete picture satisfies the urban tendency which is expressed in the city space zoning. The revealed regularity of the internal structuring inside the cities of Europe is manifested in the practical socio-cultural landscape's conceptualization, that is aimed to the chronological zonation of the urban space. According to this trend, the European urban space is possible to be divided into two zonal dominants, allocated by the historical principle: "an old city", which represents the value, cultural and historical significance, and "a new city", which is found as a prototype of the cultural model of modernity.

Within the framework of stated above tendency, from the culturological point of view, the district of "the new city" symbolizes an innovative form of the cultural environment. "The new city" reflects cultural identity of society in the representation manner of developed actual ideas, axiological reference points, cultural needs and preferences of society, ideological principles of generational perception to the culture in a whole. In the context of the same tendency, the "conservation" of time is provided in the content of the old city district, a historical center, which

acts in the form of cultural and historical sources, a monument in the formation and a medium that broadcasts the information codes from the past centuries. The structure of the urban environment, which has an access to a kind of historical "portal" - the old city - is directly addressed to its authentic cultural paradigm.

The institutional nature of the European old city consists in an integrated approach to the interaction with the historically and culturally oriented space. In the cultural aspect, the urban environment is understood as the comprehensive cultural code, which includes constant social and communicational movement and contextual formation. In this case, urban space, like a living creature, is able to "autotrophically" encode, synthesize and accumulate socio-cultural elements. The set of codes is obtained in the feature of the dialogic urban nature in the historical and temporal continuum. The decoding of different-time cultural coordinates projections within the dialogue of archaic and innovative codes contributes to the creation of a transcendent experimental platform for the formation of special socio-cultural indicators. Due to the syncretism of cultural hypostases, urban space acquires a specific socio-cultural sound, heterogeneous semantic covering.

In relation to an individual, the city executes cultural and educational functions. Symbolizing a returning to historical origins, the old city space has an impact on the process of the inculturation in the socio-cultural continuum and the formation of cultural and national individual's identity in the society. The old city, like an open-air museum, partly constitutes a panorama of integrated artifacts from the past eras. In the context of the old city, the cultural and temporal dialogue is activated; the evolutionary interpretation of axiological formulas, socio-cultural codes, their mutual semantic penetration and transformation are traced. Also in this position the mechanisms of urban culture and "urban lifestyle" (Gans, 1962) formation are revealed; the contacts to the memorial sources and a heritage are made. Thus, a public educational function stands in the ideological component of the old city space. Through this function the historical part of the city becomes not only a local landmark, but also a vector of the external tourism industry as a priority cultural tourism route.

Conclusions

Summarizing the above, it is possible to conclude that within the European urban space there is a symbiosis of epoch-making and modern cultural codes, which is emphasizing the dialectical interaction of its binary components. The modern urban continuum is subjected to ideological evolution and as a real hypertext has references to various socio-cultural substances, structures as a cultural heritage, for instance, a century-old cobblestone, an epochal-aged style of ancient building facades, historical and architectural monuments. The multi-complex characteristics of the urban space are formed due to the interaction of historically acquired components which are continuously generating and integrating into the existing continuum of new cultural and informational realities, thus constructing a polysemantic image of the city. Nevertheless, the palimpsest, which is characteristic to a socio-cultural cover of the European city, is based on the archetype of the historical organization of the European city, that is identical to the present old city part of the city and its conceptual content. In this case, a constructive work with projections of different cultural meanings inside the urban dualism presupposes their context-semantic articulation, referring the subject to its authentic cultural coded projection, and at the same time complementing the dialogue with a modern semantic solution.

Thus, the hypothesis about the phenomenon of the old city as the subject of social and cultural relations inside the integral urban space is confirmed. The activation of the historical aspect and producing it the dialogical cultural mechanism are together establishing a special system of socio-cultural coordinates, which claims the status of the historical part of the city as an independent cultural substance. However, at present, the separation of the old city environment from other, innovative and infrastructure-progressive, urban European areas is impossible. The historical and cultural nature of the old city is institutional, it is aimed at determining cultural

and semantic interactions within the integral socio-cultural urban space and exists as its cultural form. Consequently, the component formation of the socio-cultural context of the modern city is marked in the dialogue with its cultural "progenitors", complementing the structural field of multicultural codes and constructing the polysemantic image of the European urban continuum. In this case, the phenomenality of the old city as a cultural and historical institution is expressed in the emerging medium of the socio-cultural landscape, which contributes to the individual's awareness of his spiritual and cultural identity. Moreover, the old city space conceptually complements, harmonizes the body of the modern urban environment, supporting the historical dialogue of the past and present.

The study conceptualizes the European old city space as the institution that translates and accumulates the cultural and historical projections. The theoretical and practical significance of the work is to expand the possibility of cultural approach to the formation and development of the city as a socio-cultural institution. Conclusions, materials, statements from the article might be used in the theoretical cultural science's elaboration in the field of a socio-cultural and historical situation, as well as in a prospective advancement of modern city's cultural policy. The concept, that is proposed in the article, is possible to be served as a theoretical basis for the subsequent methodological and practical target programs in urban studies through the approach of zoning the urban environment, as well as in the author's tourist routes, emphasizing the cultural and historical potential of the old city.

References

Benjamin W. (1996). *Proizvedenie iskusstva v epokhu ego tekhnicheskoi vosproizvodimosti: Izbr. esse [The work of art in the age of mechanical reproduction: Selected Essays].* Moscow: Medium [in Russian].

Gans H. (1962). *Urbanism and suburbanism as ways of life: a re-evaluation of definitions. Human behavior and social processes: an interactionist approach*. Boston: Houghton Mifflin, 625–648.

Lynch K. (1982). *Obraz goroda* [*The image of the city].* (V. Glazycheva, Trans). Moscow: Stroyizdat [in Russian].

Svanidze A. A. (1999) *Gorod v srednevekovoj civilizacii Zapadnoj Evropy [A city in the medieval civilization of Western Europe. The phenomenon of medieval urbanism].* (Vol. 1). Moscow: Science [in Russian].

Azatyan K.R., Engoyan A.R. (2014). *Problemy integratsii starogo i novogo v protsesse razvitiya gorodskogo prostranstva [Integration Problems of the Old and the New in Urban Space Development]*. Vestnik MGSU [Proceedings of Moscow State University of Civil Engineering], (6), 7—16. [Accessed 27.02.2019]. Available from Internet: http://vestnikmgsu.ru/files/archive/issues/2014/6/ru/1.pdf [in Russian].

Site of UNESCO. *World heritage list.* [Accessed 20.02.2019]. Available from Internet: http://whc.unesco.org/en/list/

Margarita Romančenko. ZINĀTNISKO PĒTĪJUMU REZULTĀTU NOZĪME JAUNU VIDEOSPĒĻU GRAFISKO LIETOTĀJA SASKARŅU IZSTRĀDĒ

Rēzeknes Tehnoloģiju Akadēmija, profesionālā maģistra studiju programma "Dizains",
margarita.romanchenko@outlook.com

Zinātniskais vadītājs: Asoc. prof. Dr. paed., Mg. art Aina Strode

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Sākotnēji videospēļu industrijā projektu izstrādē lielā mērā paļāvās uz intuīciju un pieredzi, tad mūsdienās šī joma tiek pētīta arvien vairāk un izstrādātājiem ir dota iespēja balstīties uz šiem pētījumiem. Grafiskās saskarnes ne vienmēr tiek pētītas tieši videospēļu jomas kontekstā, kas liek izstrādātājiem realizēt šo projektu daļu lielā mērā balstoties uz mēģinājumu un kļūdu metodi, kas paildzina un sadārdzina izstrādes procesu. Šo iemeslu dēļ izstrādes gala rezultātā var ciest lietojamības kvalitāte, kas var novest pie zemākiem spēles pārdošanas rādītājiem.

Pētījuma mērķis: Noskaidrot, cik lielā mērā aptaujātie videospēļu izstrādes industrijas pārstāvji izmanto pētījumus, izstrādājot lietotāju saskarnes dizainu savos projektos. Noskaidrot viņu uzskatus par zinātnisko pētījumu rezultātu pielietošanu šajā jomā.

Pētījuma metodes: Darba izstrādē izmantotas teorētiskā un empīriskā pētījumu metodes. Teorētiskais pētījums veikts, izpētot un analizējot literatūras avotus un publikācijas par saskarņu dizainu. Empīriskā pētījuma ietvaros veikta videospēļu izstrādātāju aptauja un tās rezultātu analīze.

Sasniegtie rezultāti: Noskaidroti videospēļu industrijas pārstāvju viedokļi par pētījumu rezultātu pielietošanu saskarņu dizaina izstrādē. Izanalizēta aptaujāto videospēļu industrijas pārstāvju pieredze saskarņu projektēšanā.

Atslēgas vārdi: aptauja; dizains; lietojamība; saskarne; videospēle.

Ievads

Videospēles ir aizraujošs cilvēka-datora mijiedarbības veids, kas veido iespējams ciešāko emocionālo saikni starp lietotāju un programmu. Nevar noliegt, ka mūsdienās videospēles stabili ieņem nozīmīgu vietu starp populārakājiem brīvā laika pavadīšanas veidiem. Laika gaitā videospēļu sfēra paplašinājās, izejot no hobija statusa rāmjiem un iekļaujot sevī gan jaunu sācensību disciplīnu (angl. *E-sports*), gan mēdiju žanrus (videospēļu straumēšana), gan mācību līdzekļus (izglītojošas aplikācijas ar spēļošanas elementiem), gan mākslieniciskās izpausmes veidu.

Lai cik kvalitatīva būtu videospēles mehānika, sižets un grafiskais noformējums, bez atbilstoša komunikācijas veida spēletājs nespēs pilnvērtīgi izdzīvot lietotāja pieredzi. Šāda komunikācijas līdzekļa lomu pilda lietotāja saskarne. Lietotāja saskarnes jau daudzu gadu garumā ir galvenais lietotāja-datorprogrammas mijiedarbības veids.

Mūsdienu informācijas tehnoloģiju ēras pirmsākumos, 1960. gados, lietotāja komunikācija ar datoru tika realizēta ar komandrindas saskarnes starpniecību. Šis saskarnes veids ir efektīvs un tiek lietots vēl joprojām, taču komandrindas izmantošanai lietotājam jāpārvalda specifisku komandu sintaksi, kā arī to parametrus un opcijas. Grafiskās lietotāja saskarnes izstrāde un pilnveidošana, kas tika uzsākta 1970. gados ļāva paplašināt datoru lietotāju grupu no speciāli apmācītiem speciālistiem līdz ikvienam interesentam. (Kūlis, 2015) Komandu ievadīšanas aizstāšana ar grafiskajiem simboliem - ikonām - būtiski atviegloja datorprogrammu lietošanu, jo vizuālie simboli tiek iegaumēti labāk, izmantojot asociāvu atmiņu. Lai arī ievērojamu daļu no datorprogrammu saskarnēm joprojām sastāda teksts - uzraksti uz pogām, izvēlņu apakšpunkti,

rīku padomi - šīs komandas vairs nav jāiegaumē, jo tās jau ir iekļautas programmā. Turklāt, tādi grafiskās saskarnes elementi, kā, piemēram, rīku padomi, kas tiek atainoti, ja kursors atrodas uz kādas ikonas vai pogas ilgāku laiku, palīdz lietotājam atcerēties konkrētās komandas funkciju.

Informācijas tehnoloģiju lietotāju skaita pieaugums veicināja strauju industrijas attīstību, pievēršot ražotāju un izstrādatāju uzmanību plašākam tirgum, nekā tikai zinātnieki un pētnieki, kuru lietošanai sākotnēji tika domāti datori. Savukārt, tas paplašināja arī datorprogrammu izmantošanas iespējas, tostarp, arī izklaides nolūkiem, kas nebūtu iespējams bez ātri un ērti apgūstama programmas pārvaldīšanas veida - grafiskās lietotāja saskarnes. Lietotājam draudzīga vide apvienota ar spēles mehānikām ļauj veidot ciešu emocionālo saikni starp lietotāju un produktu, kas, savukārt, kļūst par vienu no faktoriem, kas sniedz šādam produktam iespēju gūt komerciālos panākumus.

Literatūras apskats

Neskatoties uz pietiekami pieejamo informācijas daudzumu par grafisko saskarņu projektēšanu kopumā, ne vienmēr to var pielietot tieši videospēļu sfēras kontekstā. Izstrādājot grafisko saskarni videospēlei, jāņem vērā vairāki faktori, kas videospēli atšķir no citu veidu digitālajiem produktiem. Pirmkārt, videospēle vairumā gadījumu ir komerciāls izklaides produkts. Videospēļu, īpaši mobīlo spēļu tirgus ir pārsātināts (Number of apps available in leading app stores, 2019). Piemēram, viens no populāriem mobīlo spēļu monetizācijas veidiem ir bezmaksas produkta piedāvāšana ar peļņu no spēlē izvietoto reklāmu noskatīšanās. Šajā gadījumā nekas neattur lietotāju izdzēst spēli jau pēc pirmās spēles sessijas, ja emocionālā saikne nav izveidojusies un nekādi finansiāli līdzekļi netika patērēti spēles iegādei. Šādā konkurencē ir svarīgi radīt ne vien vizuāli un sižetiski pievilcīgu produktu, bet arī padarīt to maksimāli patīkamu lietošanai jau no pirmā mēģinājuma. Otrkārt, atkarībā no videospēles žanra un veida, uz ekrāna notiekošā darbība ir vairāk vai mazāk dinamiska. Spēlētājam jāseko līdzi gan saviem rādītājiem (piem., ātrums, sakrātie punkti, energijas daudzums, u.tml.), gan pašai spēles darbībai, kā arī jāspēj pietiekami ātri reaģēt uz šīm izmaiņām. Ņemot vēra attēlojamās informācijas daudzumu, ko sniedz gan spēles darbība, gan grafiskā saskarne, pozitīvās lietošanas pieredzes labad jāminimalizē visi iespējamie informācijas trokšņa avoti.

Lai arī grafiskās saskarnes dizains (angl. *UI design*) un lietotāja pieredzes dizains (angl. *UX design*) tradicionāli tiek apskatīti attiecīgi grafiskā dizaina un informācijas tehnologiju sfēras kontekstā, savā būtībā tās ir starpdisciplināras jomas. Lietotāja pieredzes projektēšanā tiek ņemti vērā ne tikai videospēles sižets un tehniskie parametri, bet arī mūsdienu tendences šajā sfērā, potenciālo spēlētāju vēlmes, uztveres īpatnības, kā arī daudzi citi faktori, atkarībā no produkta tipa. Savukart lietotāja saskarnes grafiskais dizains tiek balstīts uz lietotāja pieredzes dizainu, kā arī spēles vizuālo un sižetisko stilistiku.

Videospēļu grafiskās saskarnes iespējams pētīt ar dažādām metodēm. Pirmkārt, izmantot vienu no dizaina sfērā izplatītakajām metodēm - esošu analogu izpēti un analīzi. Tomēr pašu izstrādātāju spēlēšanas pieredze var uzrādīt pārāk subjektīvus šādas metodes rezultātus, tāpēc ieteicams ņemt vērā arī spēlētāju atsauksmes. Tāpat šīs metodes ietvaros var pētīt informāciju par konkrēto spēļu izstrādi, ja tāda ir pieejama (izstrādātāju blogi, atjauninājumu vēsture), lai novērotu izmaiņas dizainā no izstrādes pirmsākumiem, kā arī pēc spēles publicēšanas un atgrieziniskās saites iegūšanas. Otrkārt, iespējams izmantot jau esošus pētījumus kādā no iepriekšminētām disciplīnām, bez piesaistes tieši videospēļu sfērai. Piemēram, izmantot pētījumus par krāsu un to nianšu - kontrasta, gaišuma, piesātinātības un kombināciju - uztveri (Grondin, 2016). Šādos pētījumos tiek analizēta ne vien psiholoģiskā, bet arī fizioloģiskā reakcija uz krāsām, kas var palīdzēt radīt produktu, kura nianses tiks uztvertas instinktu līmenī. Treškārt, var pētīt jau izveidoto vai izstrādes stadijā esošo videospēles, tostarp arī tās saskarnes, dizainu. Veiksmīgai pētījuma veikšanai nepieciešams noformulēt konkrētus izmēramus raksturlielumus, ko būs iespējams izmērīt un salīdzināt pētījuma laikā. Grafiskās saskarnes īpašību izpētes laikā var tikt analizēti šādi parametri:

1. krāsu gammas psiholoģiskie aspekti
2. atbilstība pārbaudītiem mākslinieciskiem paņēmieniem
3. grafisko elementu vienkāršība redzes uztveres kontekstā
4. apgūšanas ātrums

Kā redzams, daļa no ierosinātiem parametriem iziet ārpus grafiskā dizaina tehniskās realizācijas (zīmēšanas). Krāsu gammas psiholoģiskie aspekti ir attiecināmi arī uz lietotāja pieredzes izstrādi, jo ietekmē spēles atmosfēras uztveri. Savukārt viegli uztverams krāsu un formu kontrasts ne vien mazina iespējamo acu nogurumu spēles laikā, bet var tikt pielietots arī atsevišķu saskarnes elementu izcelšanai, kas var atvieglot videospēles apgūšanas procesu un radīt pozitīvu lietotāja pieredzi. Vienkāršākā no šo parametru pētījumu iespējām būtu viena un tā paša ekrāna koncepta izsveide atšķirīgā krāsu gammā un/vai kontrasta līmenī un šo versiju demonstrēšana lietotāju testa grupai, izmantojot aptauju viedokļu ievākšanai. Tomēr aptauju rezultāti tiek ietekmēti arī ar lietotāju personīgo pieredzi, tāpēc precīzakiem rezultātiem būtu jāizmanto precīzāki mērījumi. Ar piekļuvi atbilstošam aprīkojumam ir iespējams veikt spēlētāju uztveres reakciju objektīvus mērījumus - izmantojot emociju nolasīšanu vai galvas smadzeņu elektoencefalogrammu. Cilvēka emociju analīze izklaides industrijas produktu izstrādei jau tiek pētīta, piemēram, televīzijas reklāmas skatīšanas izraisīto emociju analīzei (Deja & Cabredo, 2018).

Grafiskās saskarnes atbilstību pārbaudītiem mākslinieciskiem paņēmieniem iespējams izmērīt ar saskarnes elementu izklājuma atbilstību kompozīcijas noteikumiem, ka arī pārbaudīt to ar "trešdaļu likumu" un zelta griezuma likumu. Taču pēdējo gadu pētījumi norāda uz šo mākslinieciskо paņēmienu nelielu ietekmi uz vizuālā attēla uztveri (Amirshahi u.c., 2014). Tāpat iespējams veikt jau iepriekš minēto empīrisko analīzi, izpētot līzīgas konkretā žanra videospēles un izanalizējot to grafisko saskarņu vizuālo stilistiku, elementu izvietojumu, kā arī pieejamos spēlētāju viedokļus par šo tēmu.

Lai gan arī redzes uztveres un saskarnes apgūšanas ātruma analīzei pieejamākā metode būtu spēlētāja vērošana un aptauja, abus šos procesus arī ir iespējams padarīt maksimāli objektīvus. Skatiena un kursora sekošanas metodes ļauj fiksēt vietas, pie kurām spēlētājs aizkavējas ilgāk nekā bija paredzēts (Sennersten, 2004). Papildinot šīs metodes ar iepriekšminēto emociju nolasīšanas tehnologiju iespējams arī piefiksēt, vai spēlētājs aizkavējās pie noteiktā spēles elementa/darbības tāpēc, ka tā izraisīja pozitīvo interesi vai tomēr neskaidrības lietošanas procesā.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma mērķiem tika izmantota maģistra darba ietvaros veidotās aptaujas rezultāti. Aptauja sastāv no 16 jautājumiem un ir paredzēta videospēļu izstrādātāju viedokļu apkopošanai par videospēļu grafisko saskarņu projektēšanas pieredzi. Aptaujas ietvaros tika aptaujāti 50 videospēļu izstrādes industrijas pārstāvji vecumā no 18 līdz 47 gadiem (20 speciālisti no Latvijas, pārējie – no citām pasaules valstīm). 90% no aptaujātiajem ir vairāk nekā 10 gadu spēlēšanas pieredze un 62% pārliecināti novērtē sevi kā pieredzējušos spēlētājus, kas norāda uz viņu prasmju līmeni arī spēlētāju lomā.

Pētījuma rezultāti

Izstrādātāju aptaujas par videospēļu grafisko saskarņu projektēšanas pieredzi ietvaros tika aptaujāti 50 videospēļu izstrādes industrijas pārstāvji vecumā no 18 līdz 47 gadiem (20 speciālisti no Latvijas, pārējie – no citām pasaules valstīm). 90% respondentu ir vairāk nekā 10 gadu spēlēšanas pieredze un 62% pārliecināti novērtē sevi kā pieredzējušus spēlētājus, kas norāda uz viņu prasmju līmeni arī spēlētāju lomā.

Aptaujā piedalījās gan spēļu izstrādātāji savas karjeras sākuma – 31% strādā šajā nozarē tikai vienu gadu, gan pieredzējuši speciālisti – 26% ir 1-3 gadu un 24% ir 4-6 gadu ilga darba

pieredze videospēļu izstrādes sfērā, atlikušajiem 19% tā ir ilgāka par 7 gadiem.

No aptaujātajiem industrijas pārstāvjiem tikai viens respondents (2%) nosauca darbu pie grafiskās saskarnes projektēšanas par savu galveno lomu videospēles izstrādes procesā. Videospēļu programmētāji sastādīja 32% respondentu, vēl 32% ir spēļu dizaineri un 20% nodarbojās ar videospēļu grafisko dizainu. Atlikušie 16% respondentu pārstāv projekta vadītājus, skaņu inženierus un videospēļu testētājus (1.att).

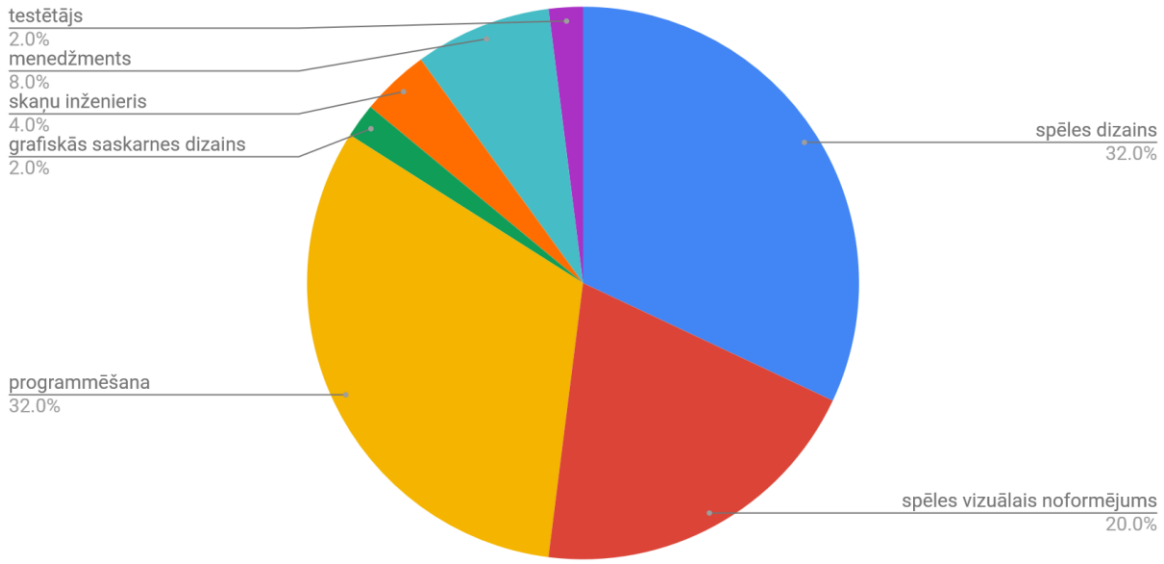

1.att. Respondentu atbildes uz jautājumu "Kāda ir Jūsu galvenā loma videospēļu izstrādes procesā?" (Avots: autora veiktās aptaujas rezultātu apkopojums)

Neskatoties uz bagāto darba pieredzi, tikai 40% respondentu ir viņu darbības jomai atbilstoša augstākā izglītība. 60% apguva nepieciešamās zināšanas un prasmes pašmācības ceļā (2.att). Ņemot vērā iepriekšminētos rezultātus par darba pieredzes ilgumu, šie skaitļi parāda, ka ievērojama videospēļu izstrādātāju daļa darbam nepieciešamās zināšanas un prasmes apgūst pašmācības ceļā.

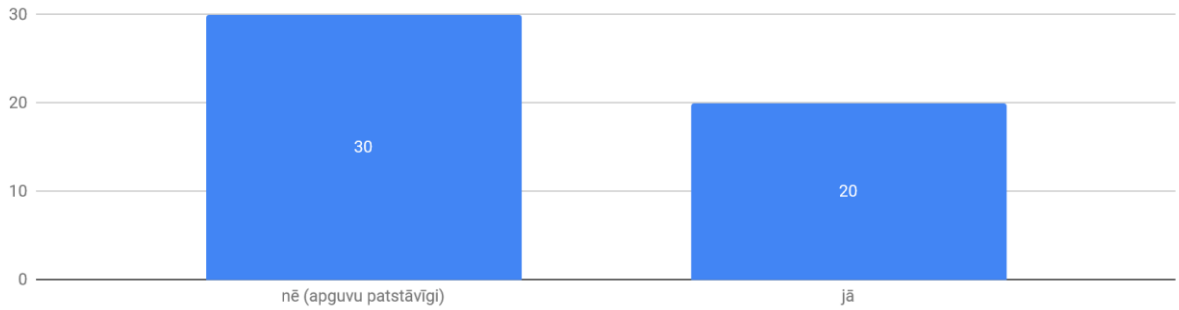

2.att. Respondentu atbildes uz jautājumu "Vai Jums ir darbības jomai atbilstoša izglītība?" (Avots: autora veiktās aptaujas rezultātu apkopojums)

Videospēļu izstrādātāju viedoklis par augstākās izglītības nepieciešamību saskarņu dizaina jomā ir salīdzinoši vienots – 74% uzskata, ka izglītība ir nepieciešama, taču ir aizvietojama ar pieredzi un patstāvīgu zināšanu apgūšanu. Šis rādītājs sasaucas ar iepriekšējā jautājuma atbilžu rezultātiem par nepieciešamo zināšanu patstāvīgu apgūšanu - 59,2% no respondentiem apguva amatam nepieciešamās prasmes tieši šādā veidā. Tikai 2% (viens cilvēks) piekrīt, ka augstākā

izglītīga ir viennozīmīgi nepieciešama videospeļu grafisko saskarņu projektēšanai. 18% aptaujāto uzskata, ka labas grafiskā dizaina zināšanas ir pietiekamas šim darbam, kamēr 6% ir pārliecināti, ka šo uzdevumu var paveikt jebkurš.

Tikai 22% gadījumu respondenti atzīmē, ka viņu videospēļu izstrādes komandā ir speciālists, kas nodarbojas pārsvarā tikai ar saskarnes dizainu. 78% gadījumu saskarnes dizainera lomu pilda grafiskais dizaineris vai spēles mākslinieks.

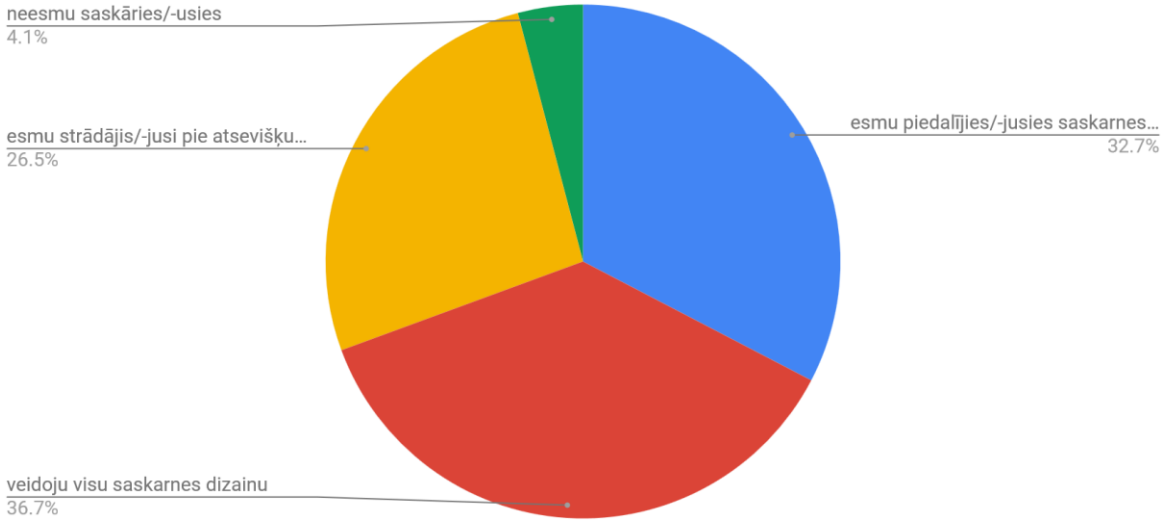

3.att. Respondentu atbildes uz jautājumu "Neatkarīgi no specialitātes, kā tieši Jūs esat piedalījies/-jusies saskarnes dizaina izstrādē?" (Avots: autora veiktās aptaujas rezultātu apkopojums)

Neskatoties uz to, ka tikai 2% (1 respondents) par savu galveno lomu videospēļu izstrādes procesā nosauca saskarnes dizainu, 36,7% no aptaujātiem ir pilnībā veidojuši saskarnes dizainu vismaz vienā no saviem projektiem un 26,5% ir strādājuši pie kādas no saskarnes dizaina daļām (3.att). 32,7% ir piedalījušies saskarnes dizaina izvērtēšanā, testēšanā vai vismaz apspriešanā.

Lai gan 6% aptaujāto uzskata, ka speciālās zināšanas saskarnes projektēšanai nav nepieciešamas, neviens no respondentiem nenovērtēja videospēļu grafisko saskarņu izstrādes procesu kā viennozīmīgi vienkāršu. 31% atzīst, ka tas nenoliedzami ir sarežģīts process, kamēr 69% uzskata, ka procesa sarežģītības pakāpe ir atkarīga no projekta apjoma.

Izvērtējot saskarnes izstrādes laiku no personīgas darba pieredzes perspektīvas, 51% respondentu aprēķināja, ka grafiskās saskarnes izstrāde aizņem vidēji 10 - 25% no visa projekta grafiskajam dizainam paredzētā laika. 28% aptaujāto saskarnes izstrāde aizņēma vidēji 25 - 40% no darba pie visas spēles grafikas. 19% šis process ir visai ātrs - mazāk nekā 10% no kopējās grafikas izstrādes.

Izvērtējot šos rādītajus, būtu nepieciešama dziļāka konkrētu projektu izpēte, jo šos skaitļus ietekmē daudzi faktori. Piemēram, mobīlās videospēles saskarne var sastāvēt no pāris pogām un skaitļu rindām (šāda tipa saskarnes izstrāde aizņem maz laika), taču spēles grafiskā daļa var būt sarežģīta modelēšanas un animācijass ziņā (procentuāli aizņems daudz vairāk laika).

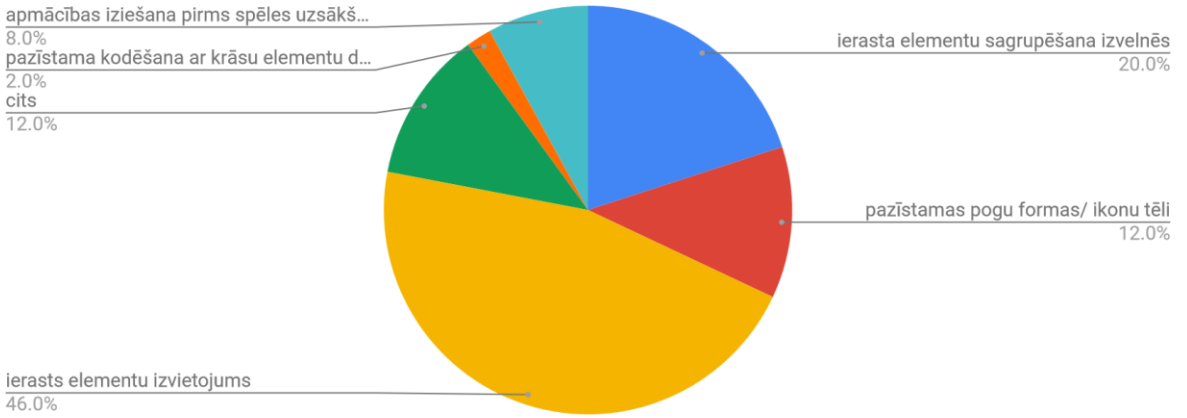

4.att. Respondentu atbildes uz jautājumu "Kādām saskarnes īpašībām ir svarīgākā loma, spēlētājam pierodot pie videospēles grafiskās saskarnes?" (Avots: autora veiktās aptaujas rezultātu apkopojums)

Novērtējot faktorus, kas paātrina un atvieglo nepazīstamās saskarnes apgūšanu, 46% izstrādātāju kā svarīgāko atzīmēja spēlētājam pazīstamo elementu izvietojumu uz ekrāna (4.att). Tai seko spēlētājam pazīstamu objektu un funkciju sagrupēšanas metode izvēlnēs - 20% , un atpazīstamas elementu formas un/vai ikonu attēlošana - 14%. Tikai 8% no respondentiem kā svarīgāko novērtē apmācības iziešanu pirms spēles procesa uzsākšanas. Pētījumi ir uzrādījuši apmācības spēles sākumā izmantošanas efektivitāti, lai arī tās rezultāti svarstās atkarībā no spēlētāja pieredzes līmeņa (Morin u.c., 2016). 12% respondentu sniedza plašākus viedokļus saskarnes apgūšanas jautājumā. Dažādos formulējumos tika izteikts viedoklis, kas atkārtojās vairākkārt - neviens no augstāk minētajiem raksturojumiem nevar spēlēt vadošo lomu bez pārējo saskarnes īpašību veiksmīga atbalsta.

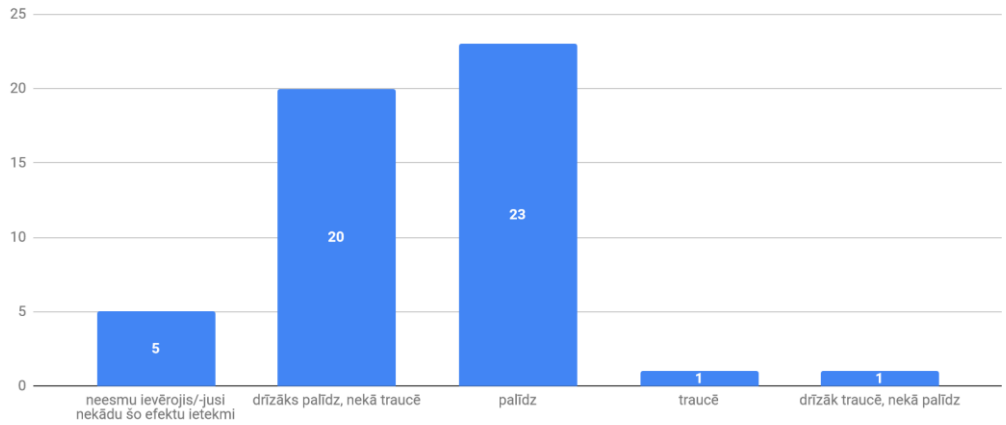

5.att. Respondentu atbildes uz jautājumu "Jūsuprāt, cik lielu lomu spēlē papildus efekti - animācija, skaņa, vibrācija - saskarnes apgūšanā?" (Avots: autora veiktās aptaujas rezultātu apkopojums)

Respondentiem tika lūgts novertēt ne tikai videospēļu saskarņu grafiskās daļas projektēšanu, bet arī izteikt viedokļus par skaņu, animācijas un citu papildus efektu pielietojumu, veidojot pozitīvu lietotāja pieredzi. 45% novērtēja šādu līdzekļu iekļaušanu kā viennozīmīgi pozitīvu un 39% uzskata to ietekmi par vairāk pozitīvu, nekā negatīvu (5.att). Šos viedokļus apstiprina vairāki pētījumi par kustīgu objektu uztveri, kas saskarnes gadījumā būtu, piemēram, pogu vai ikonu mirgošana brīžos, kad spēlētājam nekavējoties jāpievērš tām uzmanība. Savā rakstā par uzmanības pievēršanu ātrumu, Pratts, Radulesku, Guo un Abrams eksperimentu sērijā, izmantojot digitālus displejus ir pierādījuši, ka cilvēka uztvere ātrāk reaģē tieši uz kustīgiem objektiem (Pratt u.c., 2010). Taču, neskatoties uz pētījumiem un industrijas pieredzi, 2% novērtēja šadu efektu izmantošanu kā negatīvu un 4% - ka vairāk negatīvu, nekā pozitīvu. 10%

respondentu savā praksē nav novērojuši nedz pozitīvu, nedz negatīvu šādu līdzekļu pielietojuma ietekmi.

Aptaujas beigās izstrādātājiem tika lūgts izvēlēties grafiskās saskarnes stilu, kas viņiem subjektīvi šķiet vispievilcīgākais. 41% pieturējās pie pēdejo gadu populārā mobīlo videospēļu saskarņu stila, izvēloties minimalistisku un skaidri pārskatāmu grafisko noformējumu. 35% kā pievilcīgako izvēlējas stilu, kas atbilst spēles žanram, kamēr 20% piekrīt lietot pat ar dekoraratīvajām detaļām pārsātinātu saskarni, ja vien tā atbilst pārējam videospēles noformējumam un sižetam. 4% respondentu nevērtē dekoratīvo noformējumu un kā svarīgāko vizuālo īpašību min sabalansētu elementu daudzumu, kas ir vienlaicīgi redzami spēlētājam.

Secinājumi

Videospēļu grafisko saskarņu dizains lielā merā balstās uz lietotāja pieredzes dizainu. Abas sfēras ir starpdisciplināras un produktu izstrādē var balstīties gan uz dizaina, gan uz citu sfēru (neirozinātne, optika, māksla) pētījumiem. Mūsdienās pastāv arī daudzas iespējas testēt gatavo produktu izmantojot ne tikai viedokļu ievākšanas metodes, bet arī iegūstot objektīvus spēlētāja uztveres (piem., redzes un smadzeņu) datus. Šādu pētījumu veikšana tikai lietojamības pārbaudei nebūtu efektīva no videospēļu izstrādes komerciālās puses, jo tas ir laikietilpīgs process. Konkurences apstākļos spēles izstrādes ieilgšana un publicēšana nepiemērotā laikā var radīt finansiālus zaudējumus. Tomēr šādu eksperimentu veikšana tieši zinātnisko pētījumu kontekstā sniegtu iespēju gan paaugstināt turpmāk izstrādājamo videospēļu kvalitāti, analizejot ievāktos datus, kā arī piedāvātu zinātniekiem jau gatavu interaktīvu materiālu (videospēles), ko izmantot cilvēka uztveres pētījumos. Savukārt videospēļu izstrādātāju aptaujas rezultāti parāda, ka ļoti daudzos gadījumos grafiskās saskarnes projektēšanā piedalās darbinieki bez speciālajām zināšanām saskarņu dizaina jomā. Aptaujā tika noskaidrots, ka vairāk nekā puse respondentu darbam videospēļu izstrādes nozarē nepieciešamās zināšanas un prasmes ieguva pašmācības ceļā, ka arī caur darba procesa pieredzi. Aptaujas laikā netika noskaidrots respondentu viedoklis par zinātnisko pētījumu rezultātu pielietošanu savos projektos, tāpēc šis jautājums jāiekļauj turpmākajās aptaujās. Zinātniskie pētījumi saskarņu dizaina sfērā gan paplašina pieējamo materiālu klāstu patstāvīgai apgūšanai, gan ļauj izstrādātājiem izmantot daudz objektīvākus datus, salīdzinājumā ar spēlētāju atsauksmēm.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Amirshahi, S.A., Hayn-Leichsenring, Denzler, J., Redies, C. (2014) Evaluating the Rule of Thirds in Photographs and Paintings. *Brill. Art & Perception 2,* 2(1-2), 163 - 182.lpp.

Deja, J.A., Cabredo, R. (2018) Using EEG Emotion Models in Viewer Experience Design: An Exploratory Study. *Proceedings of the 4th International Conference on Human-Computer Interaction and User Experience in Indonesia, CHIuXiD '18,* 82 - 88. lpp.

Grondin, S. (2016) *Psychology of Perception.* Springer

Kūlis, M. (2015). *Saskarņu māksla. Datori. Grafika. Dizains.* Rīga: Green Print

Morin, R., Leger, P., Senecal, S., Fredette, M. (2016) The Effect of Game Tutorial: A Comparison Between Casual and Hardcore Gamers. *CHI PLAY Companion '16 Proceedings of the 2016 Annual Symposium on Computer-Human Interaction in Play,* 229 - 237. lpp.

Pratt, J., Radulescu, P.V., Guo R.M., Abrams, R.A. (2010) It's Alive! Animate Motion Captures Visual Attention. *Psychological Science,* 21(11), 1724 - 1730. lpp.

Sennersten, C. (2004) *Eye movements in an Action Game Tutorial,* Lund: Department of Cognitive Science Lund University

Statista The Statistics Portal (2019). *Number of apps available in leading app stores as of 3rd quarter 2018.* Elektroniskais resurss [skatīts 29.03.2019]. Pieejams: https://www.statista.com/statistics/276623/number-of-apps-available-in-leading-app-stores/

Ilze Mežinska. TŪRISMA UZŅĒMUMU REKLĀMAS IZVĒRTĒJUMS VEIKSMĪGAS DARBĪBAS KONTEKSTĀ

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Profesionālā maģistra studiju programma Dizains,
ilzemezinska1@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Dr.paed., Mg.sc.ing., Mg.art. Asociētā profesore Aina Strode

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: vizuālā identitāte ir uzņēmuma individualitātes un unikalitātes noteicēja, līdzeklis, kā atšķirties un izcelties starp konkurentiem. Tūrisma uzņēmumu vidū zīmola vizuālā identitāte, reklāmas produkti ietekmē potenciālo klientu piesaisti un uzticamību, sekmē uzņēmuma atpazīstamību. Informācijas pārbagātības laikmetā tūrisma uzņēmumu reklāmā, kvalitatīvi sagatavota informācija, reklāmas produkti un radoši, inovatīvi risinājumi to pasniegšanā, ir nozīmīgs faktors, kas ir uzņēmuma veiksmīgas darbības pamatā.

Pētījuma mērķis: veicot pētījumu par lauku tūrisma uzņēmumiem Latvijā, analizēt to vizuālās identitātes, reklāmas produktu piedāvājuma un dizaina nozīmi veiksmīgas uzņēmuma darbības kontekstā.

Pētījuma metodes: teorētiskās – literatūras un interneta resursu izpēte un analīze; empīriskās – anketēšana, intervijas; analogu salīdzinošā analīze.

Sasniegtie rezultāti: iegūts salīdzinošs pārskats par tūrisma uzņēmumu vizuālo identitāti Latvijā, izpētīta vizuālās identitātes un uzņēmumu reklāmas produktu piedāvājuma nozīme uzņēmuma veiksmīgas darbības nodrošināšanai, izstrādāti kritēriji tūrisma uzņēmumu reklāmas līdzekļu vērtējumam.

Atslēgas vārdi: produktu dizains, reklāma, tūrisma uzņēmumi, vizuālā identitāte.

Ievads

Tūrisms ir viens no lielākajiem un ātrāk augošajiem sektoriem pasaules ekonomikā.

Mūsdienās tūrisma darījumu apjoms ir vienāds, dažu brīdi pat apsteidz naftas, pārtikas industrijas un automobiļu eksportu pasaulē. Tūrisms ir kļuvis par vienu no galvenajiem starptautiskās tirdzniecības dalībniekiem („The World Tourism Organization" 2019). Arī Latvijā, tūrisms ir strauji augoša tautsaimniecības nozare. Latvijas tūrisma mārketinga stratēģijas 2018 – 2023 mērķis ir panākt pārdomātu, saskaņotu un spilgtu Latvijas tūrisma jomas komunikāciju un tūrisma produktu konkurētspējas palielināšanu ārvalstīs un vietējā tirgū, veicinot valsts tēla atpazīstamību, ilgtspējīgu tūrisma attīstību un efektīvu līdzekļu pielietojumu („Kā attīstīt tūrismu Latvijā" 2018).

Pieaugot tūrisma nozares aktualitātei Latvijā un pasaulē un konkurētspējai starp tūrisma uzņēmumiem, pieaug arī prasība pēc kvalitatīvas informācijas. Liela nozīme tūrisma jomā ir arī reklāmai. Šobrīd, autores prāt, tūrisma uzņēmumu, īpaši brīvdienu un viesu māju kategorijā, informācijas pieejamība, reklāmas un mārketinga aktivitāte un vizuālais noformējums Latvijā ir nepietiekams, zaudējot konkurētspēju tūrisma uzņēmumu vidū, respektīvi, saskaroties ar ekonomiskā stāvokļa lejupslīdi.

Raksta mērķis – veicot pētījumu par lauku tūrisma uzņēmumiem Latvijā, analizēt to vizuālās identitātes, reklāmas produktu piedāvājuma un dizaina nozīmi veiksmīgas uzņēmumu darbības kontekstā.

Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti uzdevumi:

1. Izvēlēties trīs tūrisma uzņēmumus Latvijā, un izstrādāt tūrisma uzņēmumu reklāmas izvērtējuma kritērijus analogu analīzei;
2. Vadoties pēc izstrādātajiem kritērijiem, analizēt trīs, autoresprāt, veiksmīgus tūrisma pakalpojuma sniedzējus Latvijā;
3. Veikt intervijas ar izvēlēto uzņēmumu vadītājiem, ar mērķi iegūt padziļinātu informāciju par tūrisma uzņēmuma izstrādāto vizuālo identitāti un reklāmas pielietojumu, analizēt rezultātus;
4. Veikt aptauju, ar mērķi noskaidrot Latvijas iedzīvotāju/tūristu viedokli par tūrisma uzņēmumu reklāmas nepieciešamību, analizēt aptaujas rezultātus.

Pētījuma metodes: teorētiskās - ar nozari saistītās literatūras, interneta resursu izpēte un analīze; empīriskās - anketēšana, ekspertu intervijas.

Rakstā izvirzīts pētījuma jautājums: vai un cik lielā mērā tūrisma uzņēmuma vizuālā identitāte un reklāma ietekmē apmeklētāju un uzņēmuma veiksmīgu darbību.

Literatūras apskats

Mūsdienās tūrisms tiek uzskatīts par attīstības virzītājspēku visā pasaulē, nosakot spēcīgus mērķus, vīzijas un izstrādājot stratēģiju kopējai valsts attīstībai. Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2018 – 2023, kas balstīta uz Latvijas tūrisma attīstības pamatnostādnēs 2014.-2020. gadam noteiktajām pamatvērtībām, rīcības virzieniem un definētajiem uzdevumiem, veiktajā SVID analīzē atzīmē vājās puses:

- vāja atpazīstamība pasaulē;
- nepietiekami izmantotas digitālās iespējas, kas rada zemus meklēšanas rezultātus internetā;
- trūkst konkrētu asociāciju, priekšstatu par unikalitāti, nav atpazīstama, ar Latviju asociējama atraktīva tūrisma produkta;
- negatīvas ziņas pasaules mediju telpā;
- nepietiekami attīstīti tūrisma produkti ar augtāku pievienoto vērtību;
- konkurences kari naktsmītņu sektorā, izmantojot cenu kā konkurences instrumentu;
- vāji attīstīts tūrisma piedāvājums un infrastruktūra ārpus Rīgas („Kā attīstīt tūrismu Latvijā" 2018).

Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2018-2023 izvirza četras galvenās attīstības tendences, kas industriju ietekmē jau šodien un formēs tās virzību līdz 2040. gadam: mainās tūrisma pieprasījums, attīstās ilgtspējīgs tūrisms, pieaug tehnoloģiju pieejamība un palielinās ceļotāju mobilitāte. Latvijas tūrisma attīstības pamatnostādnēs 2014.-2020. gadam noteikts, ka tūrisma produktu attīstībai ir jābalstās uz septiņām pamatvērtībām – kvalitāte, ilgtspēja, individualizācija, augsta pievienotā vērtība, sadarbība, tūrisma iesaiste/pieredzes gūšana un sadarbība konkurētspējas nodrošināšanai. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) kā Latvijas konkurētspējīgākos tūrisma produktus min konferenču un izstāžu, veselības, dabas, kultūras un radošo industriju tūrismu („Kā attīstīt tūrismu Latvijā" 2018).

Viena no visaptverošākajām pārmaiņām sabiedrībā 21. gadsimtā ir informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) izplatība. Pēdējo gadu tehnoloģiskie sasniegumi ir ne tikai būtiski ietekmējuši sabiedrību, uzņēmējdarbību un cilvēkus ikdienas kontekstā pilsētās, bet arī tūrisma jomas attīstību (Gretzel *et al.* 2016). Saistībā ar IKT un tūrismu pasaulē minēts termins - viedais tūrisms. Pasaules Tūrisma organizācija (UNWTO) viedo tūrismu definē, kā tīru, dabai

draudzīgu, ētisku un kvalificētu pakalpojumu sniegšanu, izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, visās jomās (Civelek 2018). Visu viedo tūrisma ekosistēmu dalībnieku kopīgais mērķis ir uzlabot un sniegt bagātīgu, jēgpilnu augstas kvalitātes, vērtības, un ilgtspējīgu tūrisma pieredzi (Gretzel *et al.* 2015). Arvien vairāk Eiropā viedais tūrisms kļūst par stratēģisku prioritāti.

Sociālie mediji spēlē nozīmīgu lomu tūrisma nozarē. Faktu, ziņu, viedokļu un attēlu izplatīšana sociālajās vietnēs, kā *Twitter, Facebook* un *Instagram* kļuvusi par neatņemamu sastāvdaļu pasākuma, uzņēmuma, pakalpojuma vai produkta reklamēšanā un popularizēšanā. *World Travel Monitor* ir atklājis, ka 40% starptautisko tūristu ceļo ar viedtālruni, kam ir interneta pieslēgums, e-pasts un citas funkcijas. No viedtālruņu lietotājiem 40% tos izmanto, lai iegūtu informāciju par galamērķi, 26% atpūtas ceļotāju un 34% biznesa ceļotāju tos izmanto, lai mainītu rezervācijas informāciju ceļojuma laikā. Vairāk nekā trešdaļa starptautisko ceļotāju izmanto viedtālruņus, lai piekļūtu sociālajiem tīkliem, ievietojot saturu *Facebook* lapās un *Instagram* kontos vēl atrodoties galamērķī („The World Tourism Organization" 2012).

Literatūras izpēte par Latvijas mēroga iniciatīvām kā, Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2018 – 2023 un izstrādātās Latvijas tūrisma attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam liecina par tūrisma jomas pieaugošu attīstību Latvijā un valsts mēroga iesaisti jomas problēmu risinājumu meklēšanā. Tas arī sasaucas ar tūrisma jomas aktualitāti pasaulē. Novērojama domas vienotība, tiek runāts par inovācijas – viedā tūrisma, digitālo tehnoloģiju iesaisti tūrisma jomā, ilgtspējību, kā pamatnostādni uzņēmēju darbībā un piedāvāto produktu un pakalpojumu kvalitāti.

Pētījuma metodoloģija

Lai noteiktu tūrisma uzņēmumu vizuālās identitātes, reklāmas produktu piedāvājuma un dizaina nozīmi uzņēmumu darbībā, pētījumā izmantota metožu kombinēšana jeb triangulācija. Sākotnēji, pētījuma ietvaros, tika apzināts trīs Austrumlatvijas (Rēzeknes, Daugavpils, Cēsu) Tūrisma informācijas centru (TIC) piedāvājums, esošie tūrisma uzņēmumi, lai gūtu informāciju par tūrisma uzņēmumu piedāvājumu daudzveidību, kā arī par izstrādātās vizuālās identitātes esamību uzņēmumos. Tika izvēlēti un analizēti trīs, autoresprāt veiksmīgi tūrisma uzņēmumi Latvijā – Pašvaldības iestāde – Rēzeknes novada Lūznavas muiža, SIA "Santas rezidence" un Silene Resort & Spa. Uzņēmumi tika izvēlēti, ņemot vērā to izstrādāto vizuālo identitāti un aktivitāti sociālajos tīklos un uzņēmuma reklāmas jomā. Lai padziļināti analizētu izvēlētos tūrisma uzņēmumus par to izstrādāto vizuālo identitāti un reklāmas pielietojumu, tika veiktas trīs intervijas, ar uzņēmumu mārketinga speciālistiem un vadītājiem par veiksmīga tūrisma uzņēmuma vizuālās identitātes efektīviem paņēmieniem un reklāmas platformu popularitāti un aktivitāti šajā jomā, reklāmas paņēmienu izmantošanas aktualitāti.

Pētījuma datu ieguvei tika izmantota aptauja, kas tika veikta ar anketēšanas palīdzību, ar mērķi izzināt Latvijas iedzīvotāju, tūristu viedokli par tūrisma uzņēmumu vizuālo identitāti un reklāmas nepieciešamību. Anketa sastādīta, izmantojot *Google* veidlapu un izplatīta sociālajos tīklos un e-pastos. Anketēšanas periods - 2019. gada marts, aptaujas anketā ir 11 slēgtie, daudzpusīgās un dihotomiskās izvēles jautājumi. Respondentu skaits – 76, vecumposms: no 22 līdz 60 gadiem, 78.9 % no aptaujātajiem – sievietes, 21,1 % - vīrieši, Rēzeknes novada, Rēzeknes, Rīgas, Valmieras un Madonas iedzīvotāji, kas pārstāv dažādas nodarbošanās jomas, tādas kā studenti, skolotāji, kultūras, IT, tirdzniecības, mārketinga jomas speciālisti, uzņēmēji, dizaineri, un citu jomu pārstāvji.

Pētījuma rezultāti

Pētījuma ietvaros tika izstrādāti tūrisma uzņēmuma reklāmas izvērtējuma kritēriji. Tie ir šādi:

- Uzņēmuma koncepcija;
- Uzņēmuma logotips (uzņēmuma nosaukums, fonta lietojums, krāsu salikums, salasāmība/skaidrība, autentiskums, elastība, oriģinalitāte, ilgtspējīgums);
- Izstrādātie lietišķās grafikas elementi;
- Izstrādātie reprezentācijas un informatīvie materiāli;
- Uzņēmuma piedāvātā produkcija;
- Vizuālais risinājums internetvidē, interaktīvā mijiedarbība.

Balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem, tika izvērtēti trīs analogi – Pašvaldības iestāde – Rēzeknes novada Lūznavas muiža, SIA "Santas rezidence" un Silene Resort & Spa. Izvērtējums uzrāda: visu analizēto uzņēmumu vizuālās identitātes izstrādē tika pieaicināti jomas speciālisti, tādējādi radot veiksmīgus un uzņēmuma darbībai atbilstošus vizuālos tēlus. Uzņēmuma nosaukumi atbilst to koncepcijai un stilistikai, izstrādātie logotipi ir skaidri salasāmi, autentiski, elastīgi, prezentē oriģinālas idejas un ir ilgtspējīgi. Fonta lietojumā izmantoti bezserifu fonti, krāsu salikums nepārsniedz divus toņus. Kopējo logotipu radīto noskaņu nosaka grafikas elegance, minimālisms, elementu tīrība un mūsdienīgums.

Intervijās sniegtās informācijas apkopojums liecina, ka no lietišķās grafikas elementiem vienotā stilistikā uzņēmumiem izstrādātas vizītkartes un veidlapas, no reprezentācijas un informatīvajiem materiāliem izstrādāti bukleti, pasākumu plakāti, ēdienkartes, uzlīmes, suvenīrblociņi, krūzītes un krūzīšu paliktņi. Visi interviju dalībnieki uzsver īpašo piedāvājumu svarīgumu, kā unikalitātes un individualitātes noteicēju. Tāpēc, katrs no uzņēmumiem savā pakalpojumu klāstā piedāvā kādu īpaši unikālu produktu. Piemēram, Lūznavas muižā iespējams iegādāties muižas tapešu rakstos darinātus aksesuārus - auskarus, piekariņus un citu produkciju. Uzņēmuma Santa Villa īpašā produkcija izpaužas ekskluzīvā piedāvājumā - pasākumu rīkošana unikālā celtnē Baltijā – Tilta mājā, savukārt Silene Resort & Spa uzņēmumā unikāls pasākumu sagatavošanas un rīkošanas piedāvājums, piemēram grilšovs, šmakovkas laboratorijas apmeklējums, pastaiga ar lamām.

Uzņēmumi ļoti aktīvi darbojas arī sociālajos tīklos *Facebook* un *Instagram*, kā arī uzņēmumu mājaslapās, regulāri papildinot savus kontus ar bildēm, informāciju un jaunumiem par rīkotajiem pasākumiem un īpašajiem piedāvājumiem.

Apkopojot aptaujā sniegtos datus iegūti šādi rezultāti: 82.9 % respondentu uzņēmuma reklāmu uzskata par svarīgu tūrisma vietas izvēlē, savukārt 17.1 % reklāmas nozīmību neatzīst. Izvērtējot respondentu sniegtās atbildes, var novērot, ka primāri tiek minēti trīs noteicošie faktori, pēc kuriem tūristi izvēlas naktsmītni: 56.6 % no aptaujātajiem prioritāti piešķir cenai; 13.2 % respondentu ņem vērā tūrisma vietas atsauksmes, savukārt, 10.5 % par prioritāti naktsmītnes izvēlē uzskata vizuālo identitāti (1.att.).

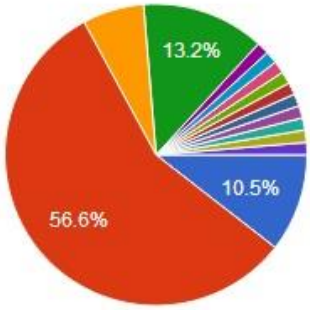

1.att. Naktsmītnes izvēli noteicošie elementi (Avots: autora aptaujas rezultātu diagramma (2019))

Aptaujāto vidū *Booking.com*, ar 85.5 % respondentu izvēli, izvirzās kā primārā vietne naktsmītņu informācijas meklēšanai; 47.4 % aptaujāto izvēlas pārlūkprogrammu *Google.com*, lai meklētu nepieciešamo informāciju, savukārt, 31.6 % izvēlas apmeklēt konkrētā uzņēmuma mājas lapu. Apmeklējot tūrisma vietas, vispopulārākie produkti, kurus 60.5% no aptaujātajiem izvēlas iegādāties, ir pārtikas produkti, kas ir piedāvājumā, 39.5 % no aptaujātajiem labprāt iegādājas suvenīrus. 85.2 % no respondentiem atzīst, ka īpašu (uzņēmuma koncepcijai un tēlam atbilstošu, oriģināli veidotu) produktu piedāvājums kalpo kā veiksmīgs uzņēmuma reklāmas materiāls. 77.6 % no respondentiem uzskata par svarīgu bezmaksas reklāmas materiālu brīvu pieeju tūrisma uzņēmumos, savukārt, 22.4 % no aptaujātajiem piedāvāto bezmaksas reklāmu svarīgumu neuzskata par nepieciešamu.

Secinājumi

Apkopojot nozares literatūru un veicot pētījuma rezultātu analīzi, autore secina:

1. Ņemot vērā izpētīto trīs Tūrisma informācijas centru uzņēmumu piedāvājuma sniegto informāciju un tās apjoma pieejamību, tā ir ierobežota un nepietiekama apmeklētājiem. Tā kā 82.9 % respondentu uzņēmuma reklāmu uzskata par svarīgu tūrisma vietas izvēlē, autores prāt, tas ir pietiekami liels rezultātu pārsvars, kas pamato uzņēmumu reklāmas materiālu un informācijas platformu izmantošanas nozīmīgumu uzņēmuma darbības popularizēšanā;
2. Pēc izvēlētajiem kritērijiem trīs analogu izvērtējums parāda, ka ilgtspējīgums, oriģinalitāte, elastība, autentiskums, salasāmība, fontu un krāsu lietojums un uzņēmuma konceptuāli atbilstoša reprezentācija logotipā veido veiksmīgu uzņēmuma reklāmas elementu;
3. Interviju rezultāti parāda, ka uzņēmuma darbībā nozīmīgi izstrādāt un izmantot lietišķās grafikas elementus – vizītkarti, konceptuāli atbilstošus reprezentācijas un informatīvos materiālus un unikālu produkcijas vai pakalpojuma piedāvājumu;
4. Anketēšanas rezultāti parāda, ka naktsmītnes izvēli, tūristu vidū, primāri nosaka piedāvājuma cena, tūrisma uzņēmuma apmeklētāju atsauksmes, kā arī pietiekami nozīmīgs naktsmītnes izvēli noteicošs faktors ir uzņēmuma vizuālā identitāte;
5. Anketēšanas rezultāti parāda, ka Sociālie tīkli, kā *Facebook* un *Instagram*, kalpo kā interaktīvs instruments uzņēmuma reklāmas materiālu, pasākumu prezentēšanai un veiksmīgai komunikācijai ar klientu, taču tās nav primārās vietnes naktsmītnes informācijas meklēšanai;
6. Pētījuma rezultāti pamato, ka tūrisma vietai raksturīga īpašu un oriģinālu reklāmas produktu vai citu piedāvājumu esamība kalpo kā uzņēmuma unikalitātes un individualitātes noteicējs;
7. Klientam ir svarīga bezmaksas reklāmas materiālu pieejamība, taču, uzņēmumiem jābūt atbildīgiem par bezmaksas materiālu ilgtspējīgumu vai pakāpenisku pāreju uz informācijas digitalizāciju, izstrādājot inovatīvus, dabai un klientam draudzīgus risinājumus.

Izvērtējot veikto teorētiskās literatūras izpēti un pētījumā iegūto datu analīzi, rezultāti parāda, ka uzņēmuma vizuālā identitāte un reklāma ir spēcīgs uzņēmuma veiksmīgas darbības instruments, kas nodrošina tā popularitāti. Inovācija, ilgtspējība un kvalitāte vizuālajā identitātē un reklāmā ir pamatnostādnes, kas sekmē mūsdienīga uzņēmuma izaugsmi, veiksmīgu darbību un atpazīstamību kultūrvidē.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Civelek, A. (2018). Smart Cities And Smart Tourism: Smart City Projects And Applications In Turkey. *Multidisciplinary Academic Conference*. Conference proceedings, 323-332.

Gretzel, U., Koo, C., Zhong, L. (2016). Application of smart tourism to cities. *International Journal of Tourism Cities,* (2).

Gretzel, U., Koo, C., Kopera, S., Reino, S. (2015). Smart Tourism Challenges. *Journal of Tourism,* (16), 41-47.

Kā attīstīt tūrismu Latvijā (2018). [skatīts 15.03.2019]. Pieejams: https://www.celotajs.lv/cont/prof/news/2018/Turisma_marketinga_strategija_2018_2023.pdf

LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 326 „ Par Latvijas tūrisma attīstības pamatnostādnēm 2014.–2020.gadam" (spēkā esošā redakcija). Latvijas Vēstnesis, (129), 03.07.2014. [skatīts 17.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=267332

The World Tourism Organization (2012). Tourism Communications and Social Media. [skatīts 15.03.2019]. Pieejams: http://academy.unwto.org/event/unwtopracticum-2012-english-edition-tourism-communications-and-social-media

The World Tourism Organization (2019). Why tourism. [skatīts 15.03.2019]. Pieejams: http://www2.unwto.org/content/why-tourism

TIESĪBU ZINĀTNES

Oksana Vorobjova. JAUNĀKĀS TENDENCES UN PROBLEMĀTIKA TIESĪBU ZINĀTNĒ

Ekonomikas un kultūras augstskola, Tiesību zinātne, oksana10@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Mg.iur, LL.M., docente Marina Kamenecka-Usova

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Ar tiesību zinātni ir saprotama sistemātiska zinātne par juridiskā spēka esamību, proti, realitāti, kuras būtībā ir normatīvi nostiprinātas tiesības, pienākumi un atbildība. Tiesību zinātnes struktūra ietver zināšanas par tiesībām un valsti kā svarīgāko sociālo institūtu. Juridiskā spēka vērtību nosaka zinātnes kvalitāte, kuras attīstības pakāpe atkarīga no konceptuālā aparāta attīstības pakāpes un zinātnisko ideju atjaunošanas institūta. Mūsdienu idejas par tiesību zinātnēm atspoguļo zināmu vienotību jautājumā par to klasifikāciju un plašu viedokļu esamību par likuma būtību. Tiek atzīmēts, ka ir nepieciešams pārskatīt jau esošās jurisprudences principus un pieejas saskaņā ar jaunajām kultūrām, pieļautajām kļūdām un vēsturiskajām realitātēm. Radikālās tiesību zinātņu pārmaiņas krasi atspoguļojas tiesību jēdzienos un, galu galā, jurisprudencē. Juridisko zinātņu teorētiskās sistēmas analīze ietver pamattiesību koncepciju, vienotības pārbaudi no dažādām pieejām un problēmām, nosakot kopējus modeļus un tendences, piemēram, vēsturisko nepārtrauktību, esošo viedokli un pētniecības virzienu daudzveidību. Raksts ir veltīts noteiktu tiesību zinātņu, proti, civiltiesību, civilprocesa, lietu, konstitucionālo un Eiropas Savienības tiesību jaunāko tendenču un problemātikas ieskatam. Autore pievērsās civiltiesību analīzei, analizējot civiltiesiskā noilguma problēmjautājumus; civilprocesam - izpētot ekspertīzes problemātiku civilprocesā; lietu tiesību izpētei – aprakstot kopīpašuma reālās sadales problemātiku; konstitucionālo tiesību jaunākām tendencēm, proti, izpētot juridiskās palīdzības sniegšanas iespējas Satversmes tiesas procesos; Eiropas Savienības tiesību izpētei – analizējot diskriminācijas aspektus Eiropas Savienības tiesību aktos.

Pētījuma mērķis: identificēt jaunākās tendences un problemātiku tiesību zinātņu paveidos – civiltiesības un civilprocess, lietu, konstitucionālās un Eiropas Savienības tiesībās.

Pētījuma metodes: dokumentu analīzes un salīdzinošas analīzes metodes.

Sasniegtie rezultāti: identificēti civiltiesiskā noilguma problēmjautājumi, identificēta ekspertīzes civilprocesā un kopīpašuma sadales problemātika, izanalizēta juridiskās palīdzības sniegšana trūcīgajiem Satversmes tiesas procesos, un diskriminācijas aspekti Eiropas Savienības tiesību aktos.

Atslēgas vārdi: civiltiesiskais noilgums; ekspertīze civilprocesā; kopīpašuma reālā sadale; trūcīgie Satversmes tiesu procesos; diskriminācija.

Ievads

Civiltiesību sistēmu veido tiesību normu grupas, kas regulē dažāda veida mantiskās un personiskās nemantiskās attiecības, kuras ietilpst padomju civiltiesību regulējamo attiecību lokā. Ar civiltiesību institūtu būtu jāizprot civiltiesību normu grupu, kas regulē noteiktas viena veida sabiedriskās attiecības. Nespējot izšķirt civiltiesisko strīdu, bieži vien pieteikums par strīda izšķiršanu tiek iesniegts tiesai – izskatīšanai. Izskatīšanas laikā nereti tiek izmantoti eksperta atzinumi, kuri iztiesāšanas laikā tiek iegūti Civilprocesa likuma paredzētajā kārtībā. Ikvienam cilvēkam Eiropas Savienības teritorijā ir vienādas tiesības uz aizsardzību un dzīvošanu tiesiskā valstī, nešķirojot tos pēc dzimuma, vecuma, ādas krāsas vai finansiālā stāvokļa, nosakot, ka likuma priekšā visiem ir vienādas tiesības.

Pētījuma mērķis ir identificēt jaunākās tendences un problemātiku tiesību zinātņu paveidos – civiltiesībās un civilprocesā, lietu, konstitucionālās un Eiropas Savienības tiesībās.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojošie uzdevumi:

1. izpētīt civiltiesiskā noilguma tiesisko regulējumu un ar to saistītos problēmjautājumus;
2. izpētīt ekspertīzes problemātiku civilprocesā;
3. izpētīt kopīpašuma sadales problemātiku;
4. izanalizēt juridiskās palīdzības sniegšanu trūcīgajiem Satversmes tiesas procesos;
5. izanalizēt diskriminācijas aspektus Eiropas Savienības tiesību aktos.

Pētījumā tiek izmantotas dokumentu un salīdzinošas analīzes metodes, proti, tiek analizēti normatīvie akti, tiesu prakse. Kā rezultātā uz iegūto atziņu un informācijas bāzes ir izstrādāti secinājumi, identificēti civiltiesiskā noilguma problēmjautājumi, identificēta ekspertīzes civilprocesā un kopīpašuma sadales problemātika, izanalizēta juridiskās palīdzības sniegšana trūcīgajiem Satversmes tiesas procesos, un diskriminācijas aspekti Eiropas Savienības tiesību aktos.

Literatūras apskats

Civiltiesiskais noilgums. Termiņš ir laika sprīdis vai moments, ar kuru likums saista noteiktas tiesiskas sekas subjektīvo tiesību rašanos, realizēšanu, izbeigšanu, aizstāvēšanu, tādēļ termiņš ir ļoti svarīgs juridiskais faktors. Savukārt, noilguma mērķis ir parādnieka aizsardzība pret noilgušiem kā arī citādā ziņā pamatotiem pieprasījumiem un prasījumiem, kuri paši par sevi nav pamatoti arī citu iemeslu dēļ. Noilguma tecējuma iesākumam vajadzīgs, lai nosacījums jau būtu noskaidrojies (nosacītiem prasījumiem) vai termiņš jau būtu notecējis (terminētiem prasījumiem). Latvijas Civillikumā civiltiesiskais noilgums tiek definēts kā saistības tiesību izbeidzošs juridisks instruments, kas teorētiski kreditoram dod iespēju uz personiskas atriebības virzību pret parādnieku, proti, noilguma dēļ kreditoram nebūs iespējams apmierināt savu prasījumu, savukārt, atriebības ceļā tiek gūts morāls gandarījums. Saskaņā ar Civillikuma 1910.pantā noteikto, ar noilguma termiņa notecējumu izbeidzas ne tikai prasības tiesība, bet arī pati saistību tiesība, tādēļ, noilgušu prasījumu nevar izlietot arī kā ierunu, piemēram, ieskaitam. Civillikuma 1361.pants paredz kreditora tiesības uz prasījuma pamierināšanu no rokas ķīlas ar tad, ja ar ķīlu nodrošinātais prasījums būtu noildzis. Kā jau pareici ir atzīmējis E.Grīvnieks, likumdevējs ar noilguma iestāšanos ir domājis kā saistības tiesību izbeidzošu institūtu, un būtu tikai loģiski, ka līdz ar noilgumu tiktu izbeigtas arī tiesības uz rokas ķīlu, jo atbilstoši Civillikuma 1280.pantam ķīlas tiesības spēkā esamībai ir nepieciešama galvenā parāda esamība.

Ekspertīze ir procesuālā darbība Kriminālprocesa, Civilprocesa vai Administratīvā procesa ietvaros. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 121.panta otrā daļā noteikto, ekspertīzi izdara Tiesu ekspertu likumā noteiktajā kārtībā, kur šī likuma 3.panta pirmajā daļā noteikts, ka ekspertīzi veic tiesu eksperti, kas iedalās "valsts tiesu ekspertos" un "privātajos tiesu ekspertos", paredzot izņēmuma gadījumus, kad ekspertīzi veic arī cita persona ar nepieciešamajām zināšanām. Saskaņā ar Civilprocesa normām, civilprocesā ekspertīzi var veikt tikai tiesu eksperti. Tādējāji, ekspertīzes ietvaros persona, kurai ir speciālas zināšanas un pieredze, un, kura saskaņā ar Tiesu ekspertu likuma 2.pantu ir saņēmusi tiesu eksperta sertifikātu, atbild uz tiem jautājumiem, kas ir saistīti ar konkrētai personai piemītošajiem aspektiem un to izpausmēm konkrētajā juridiskajā situācijā. Civilprocesa likums neparedz tiesai uz savu iniciatīvu lietā pieprasīt ekspertīzi, nosakot pierādījumu izraudzīšanos pušu ieskatā. Tai pašā laikā tiesa patur galavārdu eksperta jautājumu atreferējumam, kas noteikts Civilprocesa likuma 121.panta trešajā daļā, proti, jautājumus, kuros nepieciešams eksperta atzinums, nosaka tiesa.

Kopīpašuma reālā sadale. Kopīpašums ir saistīts ar absolūto īpašuma tiesību ierobežošanu, pamatojoties uz likumu, tā būtība ir rīcības rāmju noteikšana katram no kopīpašniekam. Savukārt, ar reālo sadali jāsaprot lietu sadalīšanu vairākās patstāvīgās lietās, kur katra no tām tiek piespriesta attiecīgā kopīpašnieka individuālā īpašumā. Par galveno domstarpības momentu starp kopīpašniekiem ir atzīstama iespēju došana īpašniekiem izvēlēties sev piekritīgu nekustamā īpašuma daļu. Gadījumos, kad kopīpašnieki nevar savstarpēji vienoties par

domājamo daļu sadalīšanu un saskaņotu modeli kopīpašuma izbeigšanai, ir jālūdz sadale tiesas ceļā, ceļot prasību par nekustamā īpašuma reālu sadali. Gan kopīpašnieki, gan tiesa, neatkarīgi no reālās sadales pamata, ir pakļauti īpašām, tikai uz sadales attiecināmajām, prasībām. Sadales rezultātā kopīpašuma objekts beidz pastāvēt kā viens, kopīgs objekts. Saskaņā ar Civillikuma 847.pantā noteikto, tiesiskā ziņā dalāmas ir tikai tās lietas, kuras var, neiznīcinot būtību, dalīt daļās, pie kam katra daļa ir patstāvīgs vesels. Lietas, ko nevar tādā kārtā dalīt, ir nedalāmas.

Satversmes tiesas process un juridiskās palīdzības sniegšana trūcīgajiem. Satversmes tiesa izskata lietas saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16.pantu, savukārt, Satversmes tiesas likuma 17.pants nosaka personu loku, kam ir tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, šajā personu lokā ietilpst arī persona. No kā izriet, ka personas, kurām piešķirts trūcīgo jeb maznodrošināto personu statuss, ir tiesības vērties Latvijas Republikas Satversmes tiesā, jo tā atbilst Satversmes tiesas likuma 17.panta 11.punktam. Turklāt, saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā noteikto, ikviena persona var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Jebkurai personai ir subjektīvas tiesības uz kvalificētas juridiskās palīdzības saņemšanu.

Diskriminācijas aspekti Eiropas Savienībā. Eiropas Savienībā katru dienu daudziem cilvēkiem aizspriedumu un diskriminācijas dēļ tiek liegta iespēja pilnvērtīgi piedalīties darba tirgū un sabiedriskajās aktivitātēs. Eiropas Savienības likumdošana nosaka, ka diskriminācija nodarbinātības un apmācības sfērā uz reliģijas un pārliecības, invaliditātes, vecuma un seksuālās orientācijas pamata ir pretlikumīga. Tā arī aizliedz diskrimināciju rases vai etniskās izcelsmes dēļ nodarbinātības sfērā un citās ikdienas dzīves jomās. Lai apkarotu diskrimināciju, Eiropas Savienības dalībvalstis 2000.gadā vienbalsīgi pieņēma Eiropas likumus, kuri aizliedza diskrimināciju. Laiku gaitā Eiropas Savienība ne tikai izstrādā tiesību aktus, bet arī finansē projektus, organizācijas, pētījumus un informācijas kampaņas diskriminācijas apkarošanas jomā. Ikviens cilvēks Eiropas Savienības teritorijā tiek aizsargāts no diskriminācijas, gan tiešās, gan netiešās. Eiropas Savienībā visiem darba devējiem ir jāpārskata sava nodarbinātības prakse, lai pārliecinātos, ka tā tieši vai netieši nediskriminē darbinieku, kas attiecināms uz visiem darba līguma posmiem no pieņemšanas darbā līdz atbrīvošanai no tā.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma gaitā tika analizēti, salīdzināti, apkopoti un vērtēti Latvijas Republikas normatīvie akti un tiesu prakse. Būtu atzīmējams, ka civiltiesiskā noilguma tiesu praksē ir vērojami gadījumi, kad termiņa notecējums nav novest pie acīmredzami netaisnīga lietas iznākuma, proti, atbildētājs, izdarot neatļautu darbību, ir aizskāris prasītāja tiesības un pēc tam, ilgstoši izvairās no civiltiesiskās atbildības jeb slēpjas. Respektīvi, izmantojot to, ka prasītājam nav zināma konkrēta vainīgā persona, tas nevar pret nezināmo celt prasību. Pie šādiem apstākļiem iestājoties noilguma termiņam, nevis kreditora bezdarbības dēļ, rodas šaubas, ka atbildētāja ierunai par noilgumu sekojoša prasības noraidīšana novedīs pie taisnīga lietas iznākuma.

Tiesu prakse civilprocesos ar ekspertīzes nozīmēšanu, norāda, ka pusēm apzinoties faktu, ka galavārds jautājumu uzdošanā tiek noteikts tiesai, bieži vien tiesai iesniegt jau sastādītos ekspertu atzinumus. Šādos gadījumos tiesai nav iespēju uzdot tai interesējošos jautājumus, bet ir piespiesta samierināties ar atbildēm uz vienas puses izvēlētajiem jautājumiem. Tas ir ļoti būtiski, jo tiesai nosakot ekspertīzi, eksperts skaidri apzinās, ka viņam ir pienākums skaidrot jautājumu tiesai. Savukārt, ja speciālistu noalgo viena puse, šis eksperts ir pakļauts šīs personas norādījumiem, kas būtiski kaitē speciālista neitralitātei, kā arī neizslēdz pieļaujamību, ka tiesai tiks iesniegti divi pretēji secinājumi, kuri tiek pievienojami lietas materiāliem un kvalificējami kā rakstveida pierādījums. Civilprocesa likuma 125.panta pirmā daļa nosaka, ka eksperta atzinumu tiesa novērtē saskaņā ar šā likuma 97.pantā noteikumiem. Savukārt Civilprocesa likuma 97.panta otrā daļa nosaka, ka nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu. Ar to pieļaujot apsvērumu, ka ārpus tiesas kārtā vienpusēji iegūtie atzinumi ir ar tādu pašu juridisko spēku, kā valsts sertificēta tiesu eksperta atzinums, kas autores prāt nav pieļaujama. Kā

pareizi ir atzinis T.Bordāns, Civilprocesa likuma 125.panta pirmā daļa kopsakarā ar šā likuma 97.panta otro daļu paredz vienīgi to, ka tiesai ir jāvērtē visi pierādījumi un eksperta atzinums nav ar augstāku spēku kā jebkura cita pierādījumu kategorija, jo eksperta atzinums var tikt sastādīts kļūdaini.

Tiesu prakse attiecībā uz kopīpašuma reālo sadali liecina, ka nekustamais īpašums, t.sk., zeme, būve, ir fiziski dalāma, savukārt, ir jāņem vērā priekšnosacījumi, proti, reālā sadale ir ierobežota ar Zemes ierīcības likuma 15.pantā un saistīto tiesību aktu prasībām. Saskaņā ar likuma normās noteikto, būve nav dalāma horizontāli. Tas attiecināms uz faktu, ka katrai atdalītai daļai jākļūst par patstāvīgu neatkarīgu īpašuma tiesību objektu, līdz ar to, katrai daļai jāiegūst nepieciešamas kvalitātes un individuāli noteiktas pazīmes, lai Valsts zemes dienestā un zemesgrāmata noformētu nekustamā īpašuma lietu. Civillikuma 1074.pants nosaka, ka nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā, ja vien tā nodibināšanas noteikumi nerunā tam pretim; turpretim katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu. Civillikuma 1075.pants regulē dalīšanas nianses. Atbildētāja kasācijas sūdzība pamatota ar atzinumu, ka kopīpašums pilnībā nav izbeigts, kā to paredz Civillikuma 1075.pants, proti, nav iespējama dalīto nekustamo īpašumu izolēta lietošana, jo, lai piekļūtu atbildētājiem nodotajā īpašumā, nepieciešams nodibināt braucamā ceļa servitūtu, kā arī uz zemes gabala atrodas zemesgrāmatā neierakstītas palīgceltnes. Savukārt Senāta spriedums norāda, ka kopīpašuma dalījums, kad vienam kopīpašniekam tiek izdalīts viens atsevišķs īpašums, bet pārējiem otra kopīpašuma daļa paliek kopīpašumā, nav pretrunā ar Civillikuma 1075.pantu. Saskaņā ar Civillikuma 1070.pantā noteikto, veicot reālu sadali, ņemams vērā katra kopīpašnieka domājas daļas lielums. Savukārt attiecībā uz zemesgrāmatā nenostiprinātām palīgbūvēm Senāts ir norādījis, ka saskaņā ar Civillikuma 968.pantu, dalāmas ir arī būves, kas nav norādītas zemesgrāmatas nostiprinājumā, jo uz zemes uzcelta un cieši ar to savienota ēka atzīstama par tās daļu un uz šīm būvēm neviens savas pretenzijas nav izvirzījis. Ka rezultātā, pamatojoties uz Civillikuma 1075.pantu, tiesa, sadalot kopīpašumu, var nodibināt servitūtu vienam atdalītam nekustamam īpašumam par labu otram, ja rodas tāda nepieciešamība.

No 2019.gada, 1.janvāra bija paredzēta valsts apmaksāta juridiskā palīdzība maznodrošinātām un trūcīgām personām, kā arī gadījumos, ja persona kādu apstākļu dēļ būs pēkšņi palikusi bez materiāliem līdzekļiem, kas nodrošinātu konstitucionālo sūdzību iesniegšanu un lietu ierosināšanu Satversmes tiesā. Savukārt, likumdevējs ir lēmis citādāk, nosakot daļējo valsts nodrošināto juridisko palīdzību personām, kuras ienākumu līmenis nepārsniedz valstī noteikto minimālo mēneša darba algu.

Eiropas Savienības normatīvie akti nosaka, ka darba devējiem ir pienākums «saprātīgi nodrošināt» darba apstākļus kandidātiem vai darbiniekiem ar īpašām vajadzībām. Darba devējiem jāveic atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu personai ar fiziskiem traucējumiem normālu piekļuvi darbam un apmācības iespējām, ja vien tas neuzliek darba devējam nesamērīgu slogu. «Saprātīga apstākļu nodrošināšana» var iekļaut, piemēram, piekļuves nodrošināšanu braucamkrēslam, darba laika pielāgošanu, biroja tehnikas adaptāciju vai vienkārši pienākumu pārdalīšanu darbinieku starpā. Nosakot nesamērīgumu, īpaši jāņem vērā organizācijas mērogs un finanšu fondi, kā arī iespēja saņemt palīdzību no valsts u.tml. Turklāt, pozitīvas dzimuma diskriminācijā vērojami īpaši pagaidu pasākumi, kuru mērķis ir paātrināt vīriešu un sieviešu faktiskās vienlīdzības sasniegšanu, kas pieļaujama saskaņā ar Kopienas tiesību aktiem, proti, ja vien priekšroka sievietiem netiek dota automātiski un ja tiek garantēts vīriešu dzimuma kandidātu izvērtējums un viņu kandidatūras netiek *a priori* izslēgtas.

Pētījuma rezultāti

Civiltiesiskā noilguma problēmjautājumi saistīti ar noilguma termiņu situācijām, kad izpildu lietvedība pabeigta ar ieķīlātas lietas pārdošanu izsolē, un iegūtā summa nav bijusi pietiekama kreditora pilnīgam apmierinājumam. Šādos gadījumos rodas jautājums, vai pēc Komerclikuma 406.pantā noteiktā triju gadu noilguma pārtraukšanas no jauna sākas tas pats speciālajā tiesību

normā vai Civillikuma 1903.pantā paredzētais desmit gadu noilguma termiņš, ja ar prasības celšanu uzsākto lietu prasītājs neturpina, tad noilguma tecējums atkal atjaunojas no tās dienas, kad viņam vajadzējis lietu tālāk virzīt.

Ekspertīzes laikā eksperts noskaidro jaunus faktus, pamatojoties uz savām zināšanām, turpretim rakstveida pierādījums satur informāciju par jau notikušiem notikumiem. Ņemot vērā izklāstīto, autores prāt ir nepieļaujami privātu speciālistu atzinumu iesniegšana tiesvedības laikā un iztiesāšanas laikā būtu vērtējami kritiski, jo saskaņā ar Civilprocesa likuma 121.panta pirmā daļā noteikto, ja iztiesāšanas procesā iesaistītajām pusēm rodas šaubas par lietai nozīmīgu faktu noskaidrošanu, tām ir noteiktas tiesības lūgt nozīmēt ekspertīzi lietai nozīmīgu faktu noskaidrošanai. Privāto speciālistu atzinumu civilprocesā būtu vērtējami kā puses paskaidrojums, kuriem nav pierādījuma spēka, ar iespēju faktu apstiprināšanai iztiesāšanas laikā lūdzot ekspertīzes nozīmēšanu, jau iegūtu faktu apstiprināšanai un kļūdainības nepieļaujamībai.

Sadalot reāli kopīpašumā esošu zemesgabalu, tiek noteikts arī zemes gabalā esošu ēku sadalījums. Respektīvi, tiek dalītas arī ēkas, kas nav norādītas zemesgrāmatas nodalījumā. Jo, kā to nosaka Civillikuma 968.pants, uz zemes uzcelta un cieši ar to savienota ēka atzīstama par tās daļu, ja vien ēka kā atsevišķs nekustams īpašums nav nostiprināta zemesgrāmatā citam īpašniekam, kurš nav zemesgabala īpašnieks, vai par to nav ierosināts strīds tiesā („Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību spēkā stāšanās laiku un kārtību" 14.pants). Savukārt ir atzīmējams fakts, ka ēka, kas nav reģistrēta zemesgrāmatās un uzskatāma par zemes gabala daļu, nenozīmē, ka tā ir sadalāma starp kopīpašniekiem, bet gan nododama kopīpašniekam kopā ar viņam nodoto zemes gabalu, uz kura ēka atrodas.

Pēc Tieslietu ministrijas aplēsēm, valsts nodrošināto juridisko palīdzību Satversmes tiesas procesos gadā varētu saņemt aptuveni 30 personas. Pēc provizoriskiem aprēķiniem, tas valstij varētu izmaksāt ap 25 000 eiro. Šādu juridisko palīdzību par valsts naudu varētu sniegt tikai tie advokāti vai juristi, kuri iepriekš būs noslēguši līgumus ar Juridiskās palīdzības administrāciju, savukārt, arī šogad pilnīga valsts apmaksāta juridiskā palīdzība trūcīgajiem netiek paredzēta.

Direktīvas nosaka Eiropas Dalībvalstu pienākumu nodrošināšanu attiecībā uz diskriminējošu izskausti darbā pieņemšanas kritērijiem, darba apstākļiem un darba samaksas noteikumiem, kā arī pienākumu nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību diskriminācijas gadījumos, proti – tiesības zināt savas tiesības, nodrošināt iestādes, kurās vērsties pēc palīdzības iespējamos diskriminācijas gadījumos, pietiekami viegla iespēja savas tiesības aizstāvēt tiesās, efektīvu sankciju pret diskriminācijas pārkāpēju noteikšanu un piemērošanu, kā arī aizsardzību pret nelabvēlīgu seku radīšanu.

Secinājumi

Civiltiesībās noilguma institūta galvenais mērķis ir juridiskās aizsardzības piešķiršana parādnieka pieļāvībai par senu saistību neizpildi. Saskaņā ar Civillikuma 1911.pantā noteikto, parādniekam tiek liegta savu tiesību atprasīšana noilgušas saistības izpildei, neapsverot iespēju, ka atprasīšana ir atkarīga no negodprātīga atbildētāja, kurš nolūkā neizpildīt radušās saistības slēpjas. Turklāt, Civillikuma 1903.panta izpratnē celtā prasība par atlikušā parāda piedziņu pēc tam, kad izpildīts tiesas lēmums par mantas pārdošanu izsolē tiesas ceļā, nav uzskatāma par lietas turpināšanu un noilguma termiņa pārtraukšana no jauna skaitāma nevis Civillikumā paredzētajā vispārējā noilguma termiņā, bet pēc Komerclikuma 406.pantā noteiktā.

Civilprocesa likums paredz skaidru kārtību ekspertīzes veikšanai civilprocesā. Savukārt praksē šī iespēja bieži netiek izmantota, dodot priekšroku ārpustiesas ceļā gūto speciālistu atzinumiem, kas lietā vērtējami kā rakstveida pierādījums nevis puses paskaidrojums par izzinātajiem faktiem.

Kopīpašuma reālās sadales rezultātā ēka, kas nav reģistrēta zemesgrāmatas un uzskatāma par

zemes gabala daļu, nododama kopīpašniekam kopā ar viņam nodoto zemes gabalu, uz kura ēka atrodas.

Maznodrošinātai personai tāpat kā jebkurai citai personai ir tiesības uz bezmaksas juridiskās palīdzības saņemšanai, savas patiesības aizstāvēšanai Satversmes tiesas procesos.

Eiropas Savienībā aizliegta jebkāda diskriminācija un aizliegums ir spēkā tikai tajās jomās, kurās tas īpaši pateikts ar Eiropas Kosolidētā Eiropas kopienu dibināšanas līguma 141.pantu, vai no tā izritošajiem sekundāriem tiesību aktiem.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Bordāns, T. (2018). *Ekspertīzes problemātika civilprocesā.* Elektroniskais resurss [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: http://bdolaw.lv/mda/fmg/TomsBordans_Juristavards_Ekspertīzes%20problemātika%20civilprocesā.pdf

Civillikums (spēkā esošā redakcija). *Valdības Vēstnesis,* (41) 20.02.1937. Elektroniskais resurss [skatīts 25.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=225418

Civilprocesa likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vestnesis.*(1387/1391) 03.11.1998. Elektroniskais resurss [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=50500

Latvijas Republikas Augstākā tiesa. (2011.) *Kopīpašums. Tiesu prakses apkopojums.* Elektroniskais resurss [skatīts 28.03.2019.]. Pieejams:*at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/kopipasums.doc*

Latvijas Republikas Satversme. (spēkā esošā redakcijā). *Latvijas Vēstnesis.* (43) 01.07.1993. Elektroniskais resurss [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=57980

Satversmes tiesas likums (spēkā esošā redakcijā). *Latvijas Vēstnesis.*(588) 14.06.1996. Elektroniskais resurss [skatīts 30.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=63354

Alīna Dzeniša. JAUNĀKĀS TENDENCES UN PROBLEMĀTIKA TIESĪBU ZINĀTNĒ

Ekonomikas un kultūras augstskola, Tiesību zinātne, alina.dzenisa@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Mg.iur.LL.M., docente Marina Kamenecka-Usova

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: 2014.gada 31.martā spēkā stājās grozījumi Civilprocesa likumā, kuri paredz, ka vardarbības upuriem ir iespējams saņemt pagaidu aizsardzību pret vardarbību atšķirībā no iepriekšējiem drošības līdzekļiem, kas paredzēja cietušās personas nogādāšanu drošībā. Civilprocesa likums tika papildināts ar 30.^{5} nodaļu "Pagaidu aizsardzība pret vardarbību", kas savukārt radīja zināmas izmaiņas likumā ''Par policiju'', Krimināllikumā, Bērnu tiesību aizsardzības likumā un Bāriņtiesu likumā. Ir mainījies arī pats nošķiršanas process, jo līdz grozījumu stāšanos spēkā no vardarbības cietušā persona vai personas tika nogādātas drošā vidē, tagad varmākam ir jāpamet dzīvesvieta. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību Latvijā agrāk nav bijusi, kas valsts iestādēs nodarbinātajos, tieši, tiesnešos un policistos varētu izraisīt neizpratni par šo materiālo tiesību normu saturu un novest pie dažādas to procesuālās piemērošanas. Šīs tiesību normas ir spēkā jau četrus gadus, kas ir periods, par kuru ir iespējams veikt apkopojumu un analīzi, izkristalizēt problēmas, kas radušās to interpretācijā un piemērošanā Latvijas tiesās un policijas iecirkņos. Kopš 2014.gada, kad līdz ar Civilprocesa likuma grozījumiem ir ieviesta pagaidu aizsardzība pret vardarbību, ir pieaudzis policijas lēmumu par nošķiršanu un tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību skaits. Vienlaikus tiek strādāts, lai nodrošinātu labāku informācijas apmaiņu starp policiju, sociālo dienestu un arī tiesu.

Pētījuma mērķis: izstrādāt priekšlikumus vardarbībā cietušo aizsardzības uzlabošanā.

Pētījuma metodes: analīzes metode, monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, sintēzes metode, deduktīvā metode.

Sasniegtie rezultāti: izvērtēta problemātika pagaidu aizsardzības pret vardarbību īstenošanā un izstrādāti priekšlikumi vardarbībā cietušo aizsardzības uzlabošanā.

Atslēgas vārdi: tendences; problemātika; jurisprudence; likumi; grozījumi.

Civilprocesa likuma grozījumi

2014.gada 31.martā spēkā stājās grozījumi Civilprocesa likumā, kuri paredz, ka vardarbības upuriem ir iespējams saņemt pagaidu aizsardzību pret vardarbību atšķirībā no iepriekšējiem drošības līdzekļiem, kas paredzēja cietušās personas nogādāšanu drošībā. Civilprocesa likums tika papildināts ar 30.^{5} nodaļu "Pagaidu aizsardzība pret vardarbību", kas savukārt radīja zināmas izmaiņas likumā ''Par policiju'', "Krimināllikumā", "Bērnu tiesību aizsardzības likumā" un "Bāriņtiesu likumā". Ir mainījies arī pats nošķiršanas process, jo līdz grozījumu stāšanos spēkā no vardarbības cietušā persona vai personas tika nogādātas drošā vidē, tagad varmākam ir jāpamet dzīvesvieta. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību Latvijā agrāk nav bijusi, kas valsts iestādēs nodarbinātajos, tieši, tiesnešos un policistos varētu izraisīt neizpratni par šo materiālo tiesību normu saturu un novest pie dažādas to procesuālās piemērošanas. Šīs tiesību normas ir spēkā jau četrus gadus, kas ir periods, par kuru ir iespējams veikt apkopojumu un analīzi, izkristalizēt problēmas, kas radušās to interpretācijā un piemērošanā Latvijas tiesās un policijas iecirkņos. Kopš 2014.gada, kad līdz ar Civilprocesa likuma grozījumiem ir ieviesta pagaidu aizsardzība pret vardarbību, ir pieaudzis policijas lēmumu par nošķiršanu un tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību skaits. Vienlaikus tiek strādāts, lai nodrošinātu labāku informācijas apmaiņu starp policiju, sociālo dienestu un arī tiesu. Vardarbība ir apzināta sabiedrībai nepieņemas formas rīcība, kuras rezultātā rodas vai var rasties fizisks, morāls, seksuāls vai kāda

cita rakstura kaitējums. Vardarbība ir atkārtota agresija, kas tiek vērsta pret vienu personu vai personu grupu, ar mērķi iegūt pār objektu kontroli un varu, atsevišķos gadījumos tā var novest līdz pat nāvei. Tātad vardarbība ir noziedzīgs nodarījums. Noziedzīgs nodarījums ir Krimināllikumā paredzēta prettiesiska un kaitīga darbība vai bezdarbība, ko izdarījusi konkrēta persona. Noziedzīgs nodarījums tiek izdarīts noteiktā vietā un laikā, kā arī konkrētos apstākļos, kuriem raksturīgs liels skaits individuālu pazīmju. Vardarbība ģimenē ir vispārējs termins, kas ietver sevī vardarbību pret bērniem, vardarbību pret veciem cilvēkiem, vardarbību pret intīmo partneri. Noteicošā pazīme ir attiecību tuvums starp vardarbības upuri un varmāku. Vardarbība ģimenē ir globāla un universāla problēma, tās esamība ir neatkarīga no valsts, kultūras, reliģijas un citiem faktoriem. Vēl nesenā pagātnē vardarbība ģimenē tika uzskatīta kā ģimenes iekšējā jeb privātā lieta, kuras risināšana tika atstāta konfliktā iesaistīto personu ziņā. Vardarbība ģimenē ir viena no nopietnākajām problēmām, kas apdraud ģimeņu stabilitāti un labklājību, kas var izjaukt ģimeņu dzīves ciklu un no paaudzes paaudzē atražot izkropļotas attiecības ģimenē. No vardarbības ģimenē var ciest jebkurš ģimenes loceklis neatkarīgi no dzimuma un vecuma, tas var būt bērns, sieviete - māte vai sieva, un vīrietis - tēvs vai vīrs. Tomēr pēc statistikas visbiežāk no vardarbības cieš sievietes un bērni, tas saistīts ar patriarhālo ģimenes modeli saistītajām dzimumu lomām un stereotipiem, kas nosaka attiecības ģimenē. Saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras pētījuma ‘’Vardarbība pret sievietēm, Eiropas Savienības mēroga apsekojums” datiem Latvijā fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā piedzīvoja 32% sieviešu. Vardarbība ir visaptveroša sabiedrības veselības problēma ne tikai Latvijā, bet arī Eiropas Savienībā, un visā pasaulē kopumā, tai pat laikā vardarbība bieži ir iepriekš paredzama un to ir iespējams savlaicīgi novērst. Par vardarbības patiesajiem apmēriem visbiežāk dati nav pieejami un informācija ir nepilnīga, jo cietušās personas slēpj un kaunās par notikušo, nereti pat vaino sevi. Esošie dati nedod pareizu priekšstatu par problēmas patiesajiem apmēriem. Tikai pēc dažādu iestāžu informācijas apkopošanas var spriest par situāciju valstī kopumā, tās ir Labklājības ministrijas, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, tai skaitā bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa dati, Valsts policijas, medicīnas iestāžu, sociālās rehabilitācijas, kā arī krīzes centru. 2012.gada janvārī Eiropas Padomes Sociālo tiesību komiteja, izvērtējot Latvijas nacionālo ziņojumu, publicēja komentārus par Eiropas Sociālās hartas 8., 16. un 17.pantu izpildi Latvijā un atzina Latvijas neatbilstību Eiropas Sociālās hartas 16. pantam (ģimenes tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību). Apvienoto Nāciju Organizācijas Spīdzināšanas novēršanas komiteja 2013.gada 23.decembrī publicēja rekomendācijas Latvijai par Latvijas trešo – piekto periodisko ziņojumu, kurā Spīdzināšanas novēršanas komiteja izteica bažas, ka vēl joprojām vardarbība ģimenē un laulātā izvarošana Latvijā netiek uzskatītas par atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tāpat tā izteica bažas par to, ka Latvijā nav pieejami tiesas lēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un ka valsts nesniedz pietiekamu atbalstu specializētajiem krīzes centriem no vardarbības cietušajām sievietēm, savukārt psihosociālu rehabilitāciju un juridisku palīdzību pamatā nodrošina nevalstiskās organizācijas. Ņemot vērā Latvijai izteiktos pārmetumus par nepietiekamajiem pasākumiem vardarbības ģimenē problēmu risināšanai, radās nepieciešamība izstrādāt aizsardzības pasākumus pret vardarbības upuriem. Tieslietu ministrija organizēja starpinstutūciju darba grupu, kuras izstrādātā likumprojektu pakete stājās spēkā 2014.gada 31.martā. Civilprocesa likums tika papildināts ar jaunu sadaļu par pagaidu aizsardzību no vardarbības, kas būtiski mainīja attieksmi pret vardarbības upuriem. Grozījumi likumā “Par policiju” dod policijas darbiniekiem tiesības pieņemt lēmumu, kas vardarbīgai personai uzliek par pienākumu atstāt un neatgriezties aizsargājamās personas mājoklī uz laiku līdz astoņām dienām. Šādus lēmumus var pieņemt Valsts un pašvaldības policija. Līdz stājās spēkā Grozījumi Civilprocesa likumā - Latvijā pieaugusi persona, kas cieta no fiziskas vardarbības, pārtraukt vardarbību varēja, tikai vēršoties policijā ar iesniegumu, pamatojoties uz kuru tika uzsākts garais kriminālprocess. Kriminālprocesa normas daudzējādā ziņā bija pretrunā ar starptautiskajiem dokumentiem par cilvēktiesībām, kas nepārprotami radīja pretrunas starp normu saturu un formu. Kriminālprocesa ietvaros procesa virzītājam ar savu lēmumu ir iespējams noteikt drošības līdzekļus – ierobežojumus aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 253.pantu procesa virzītājs, ņemot vērā lietas apstākļus, ar

analizējamo drošības līdzekli var ierobežot personas tiesības. Civilprocesa likums paredz: ja pret personu vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, kas notiek starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai personām, kuras ir savstarpēji saistītas, cietusī persona, policijā vai tiesā var iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Policija var uz vietas pieņemt lēmumu par nošķiršanu, savukārt tiesa vēlāk – nolēmumu par pagaidu aizsardzību. Šajā gadījumā varmākam ir pienākums atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, kā arī tiek noteikts aizliegums atgriezties mājoklī, atrasties tuvāk par tiesas lēmumā minēto attālumu, jebkādā veidā sazināties un satikties ar upuri. Izmaiņu mērķis Civilprocesa likumā bija radīt tādu mehānismu, lai personas personiskās tiesības, tiesības uz dzīvību, brīvību, personas neaizskaramību, dzimumneaizskaramību, veselību, privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību, būtu iespējams aizsargāt arī ar pagaidu civilprocesuāliem līdzekļiem – personisko tiesību aizsardzības līdzekļiem – kā tas ir paredzēts daudzās Eiropas un arī citās pasaules valstīs. Tas nozīmē, ka cietusī persona ir tiesīga gan pati, gan ar Valsts policijas vai pašvaldību policiju starpniecību lūgt tiesu noteikt ierobežojumus vardarbīgajai personai.

Eiropas Savienības tiesības aizsardzības pret vardarbību pasākumu nepieciešamības attīstība eiropas savienībā

Vardarbību kā problēmu izvirzīja ne tik sen, sekojoši, 2005.gada 14.martā **Apvienoto Nāciju Organizācijas** aģentūras (Attīstības programma, Bērnu fonda Latvijas Nacionālā komiteja, Informācijas centrs un Pasaules Veselības organizācija) uzsāk kampaņu pret vardarbību - aicina pievērst lielāku uzmanību vardarbības mazināšanai sabiedrībā. Kampaņas ietvaros tika izvirzīti trīs vardarbības veidi: vardarbība pret sievieti, pret bērnu un vardarbība pret sevi. Vienlaikus gan dažādu **Apvienoto Nāciju Organizāciju** komiteju, gan Eiropas Padomes sniegtajos ieteikumos Latvijai ir norādīts par nepietiekamiem pasākumiem vardarbības ģimenē problēmas risināšanai, kā arī sniegtas rekomendācijas situācijas uzlabošanai, tai skaitā: datu apkopošana par vardarbības ģimenē izplatību, atbilstošu normatīvo aktu pieņemšana, sabiedrības un speciālistu izglītošana. Tā, piemēram, 2012.gada janvārī Eiropas Padomes Sociālo tiesību komiteja, izvērtējot Latvijas nacionālo ziņojumu, publicēja komentārus par Eiropas sociālās hartas 8., 16. un 17.pantu izpildi Latvijā un atzina Latvijas neatbilstību Eiropas sociālās hartas 16.pantam (ģimenes tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību). Šajā ziņojumā tika norādīts: ''Komiteja uzsver, ka 16.pants prasa, lai sieviešu aizsardzība tiktu nodrošināta gan normatīvajos aktos (nepieciešamie pasākumi un sodi varmākām, tai skaitā aizsardzības rīkojumi, atbilstošas kompensācijas par cietušo materiālajiem un nemateriālajiem zaudējumiem, iespējā cietušām – un organizācijām, kuras rīkojas viņu vārdā – sniegt savas lietas tiesā un īpašas procedūras, veicot cietušo tiesas ekspertīzes), gan arī praksē (uzticamu datu apkopošana un analīze, apmācības, īpaši policistiem, un pakalpojumi, lai mazinātu vardarbības risku un atbalstītu, un rehabilitētu cietušo). Komiteja uzskata, ka, neskatoties uz pieliktiem pūliņiem pēdējos gados, veiktie pasākumi vardarbības ģimenē problēmas risināšanai nebija pietiekami. Nākamajā ziņojumā Komiteja lūdz sniegt informāciju par normatīvo aktu pielietošanu, aizsargājot no vardarbības ģimenē. Tā arī lūdz nākamajā ziņojumā sniegt visaptverošu aprakstu par veiktajiem pasākumiem, lai apkarotu vardarbību ģimenē pret sievietēm (likumdošanas un praktiski veiktie pasākumi, dati, tiesas lēmumi).'' Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka valstij jābūt spējīgai reaģēt jau uz pamat tiesību apdraudējumu, negaidot, kad kāds no sabiedrības locekļiem kļūs par cietušo noziedzīgā nodarījumā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2009.gada 09.jūlija spriedumā lietā Pozu v. Turka atzina: Vardarbībā vainīgās personas tiesības nedrīkst dominēt pār cietušā tiesībām uz dzīvību, fizisku un garīgu integritāti, kad valsts iestādēm esošā apdraudošā situācija ir zināma, tās nevar atsaukties uz cietušā attieksmi pret to un neveikt atbilstošus pasākumus, kas varētu novērst agresora radīto apdraudējumu personas fiziskajai integritātei.

2009.gadā stājoties spēkā Lisabonas līgumam, kļuva juridiski saistoša Eiropas Savienības Pamattiesību harta (Eiropas Sociālā Harta). Saskaņā ar Pamattiesību Hartu vardarbība ir

cilvēktiesību pārkāpums tai skaitā pamatbrīvību ierobežošana. Vardarbība visbiežāk notiek ģīmetne, tā ir vardarbība pret sievieti un vardarbība pret bērnu. Vardarbībai ir kombinēts raksturs, bieži vien tiek fiziski iespaidota sieviete, bet bērns līdz ar to tiek iespaidots netieši no psiholoģiskās vardarbības, kaut gan kā vardarbības tiešais upuris nav bijis izvēlēts. Garais tiesas process, kurš tika iesākts pret varmāku bieži vien tika pārtraukts, jo varmāka ar savu upuri dzīvo vienās telpās. Līdz tiesai varmāka var iespaidot savu upuri draudot, tiek uzrakstīts izlīgums. Un visbiežāk vardarbība atkārtojas, nereti ar letālu iznākumu. 2011.gada 18.maijā Eiropas Komisija nāca klajā ar priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par aizsardzības pasākumu civillietās savstarpēju atzīšanu. Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr.606/2013 par aizsardzības pasākumu civiltiesībās savstarpēju atzīšanu, kas tika pieņemta 2013.gadā. Tajā paredzēta pārrobežu sadarbība tādu civiltiesisku un administratīvtiesisku aizsardzības pasākumu pret vardarbību atzīšanā un īstenošanā, kurus Latvijas tiesību sistēma līdz tam vēl nepazīst. Lai arī regula neuzliek par pienākumu Latvijai civillietās un administratīvajās lietās ieviest aizsardzības pasākumus pret vardarbību, tomēr Latvijai no regulas izriet pienākums īstenot citās Eiropas Savienības dalībvalstīs civillietās un administratīvajās lietās pieņemtu aizsardzības pasākumus pret vardarbību. Lai nediskriminētu Latvijas iedzīvotājus, ir apsverams arī nacionālā līmenī ieviest aizsardzības pasākumus pret vardarbību civillietās un administratīvajās lietās. Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu tika atvērta parakstīšanai tikai 2011.gada 11.maijā, bet uz šo brīdi to jau bija parakstījušas 36 valstis no 47 Eiropas Padomes valstīm, ratificējušas 15 valstis. Konvencija ir spēkā no 2014.gada 01.augusta. Konvencijas 29.panta 1.punkts nosaka: ''Konvencijas dalībvalstis pieņem normatīvos aktus un veic citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai vardarbības upurus nodrošinātu ar atbilstošiem civiltiesiskās aizsardzības līdzekļiem pret vardarbības izdarītāju.'' Pagaidu aizsardzība pret vardarbību policijai ir papildu instruments rīcībai vairākās situācijās. Arī iepriekš policijas darbinieki devās uz šādiem izsaukumiem, risināja ar vardarbību saistītus jautājumus. Taču šis instruments dod papildu iespējas gadījumos, kad mājsaimniecībā dzīvojošām personām pastāv akūti draudi, kas var būt saistīti ar kriminālprocesu. Šim regulējumam ir milzīgs pluss – tas, ka mājoklis ir jāatstāj nevis upurim, bet varmākam neatkarīgi no īpašuma piederības. It sevišķi pašvaldības policijas prakse liecina - kad policisti, izbraukuši uz izsaukumu, informē – mēs izvērtēsim vardarbības draudu risku un varam pieņemt lēmumu par nošķiršanu (pirms prasības celšanas tiesā policija var pieņemt lēmumu, kas uzliek par pienākumu iespējamam atbildētājam, kurš rada draudus, atstāt mājokli, neatgriezties un neuzturēties tajā vai tā tuvumā), tas vien jau rada bažas varmākam, bailes, ka to var no mājokļa izlikt. Nevar teikt, ka saistībā ar minēto tiesisko regulējumu policijai būtu daudz vairāk izsaukumu, bet ir palielinājusies administratīvā noslodze šo lietu reģistrēšanai, formalitāšu kārtošanai, piemēram, sarakste ar tiesām, līdz ar to šim nolūkam Valsts policijā tika un tiek veidotas papildu štata vietas – katrā iecirknī pa vienai.

Pagaidu aizsardzībā pret vardarbību pastāv divējāds regulējums. Pirmais - cietusī persona, ja draudi nav akūti, pati vēršas tiesā ar prasības pieteikumu, un tiesa, izvērtējot visus apstākļus, var piemērot pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus. Tiesa pēc tam šo lēmumu nosūta Valsts policijas lēmuma izpildes kontrolei. Otrs veids, kā paredz grozījumi likuma ''Par policiju'' 12.pantā, ir gan Valsts policijas, gan pašvaldības policijas darbinieku pienākums novērst tūlītējus draudus gadījumā, ja persona, kas atrodas mājoklī, var nodarīt kaitējumu citai personai, kas tur pastāvīgi dzīvo, un tiesības policijas darbiniekiem pieņemt lēmumu par nošķiršanu. Par tiesas lēmumu nepildīšanu ir paredzēta krimināltatbildība – tātad ir jau iepriekšējs pieņēmums, ka cilvēks izvairīsies no tiesas lēmuma nepildīšanas, baidoties tieši no iespējamā soda. Par policijas lēmumu par personas nošķiršanu nav paredzēta krimināltatbildība, bet piespiedu izpilde, ko nosaka Administratīvā procesa likums – tā ir vai nu tiešā spēka pielietošana, vai piespiedu naudas piemērošana. Policijas lēmumu par nošķiršanu var piemērot līdz astoņām dienām, bet, ja cietusī persona pēc tam vēlas, lai tiesa turpina skatīt šo jautājumu, tad policijas lēmumu par nošķiršanu piemēro tik ilgā laikposmā, lai savu lēmumu paspētu pieņemt tiesa. Ir divi procesi pagaidu aizsardzības pret vardarbību veidolā: pirmais ir pirms prasības celšanas tiesā un otrais - prasības ietvaros. Bāriņtiesu likuma 19.[1] pants nosaka: ja bērna vecāks vai aizbildnis objektīvu

iemeslu dēļ nav iesniedzis bērna interesēs tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, bāriņtiesa bērna interesēs iesniedz šo pieteikumu, ja pastāv likumā minētās bīstamības. Kādi ir šie objektīvie iemesli, kuru dēļ bērna vecāks vai aizbildnis bērna interesēs nav iesniedzis tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību? Jebkurā gadījumā par objektīvu iemeslu nevar uzskatīt viedokli ''es negribu to darīt''. Ja kāda no minētajām personām pauž šādu uzskatu, tas nevar būt par pamatu, lai bāriņtiesa iesniegtu tiesai pieteikumu. Objektīvs iemesls varētu būt, ja vecāks vai aizbildnis nevar iesniegt pieteikumu tiesai savas slimības vai, piemēram, garīga rakstura traucējumu dēļ. Īstenībā ir diezgan grūti iedomāties šos objektīvos iemeslus, un Rīgas bāriņtiesa minētā likuma pantu līdz šim savā praksē nav izmantojusi. Lielākajā daļā tie būs gadījumi, kad māte vai tēvs, kas ir šie varmācībā cietušie, drīzāk vērsīsies policijā, un tā jau saskaņā ar Civilprocesa likuma normām un Ministru kabineta noteikumiem iesniegs tiesā šo pieteikumu. Ja arī pirms prasības celšanas mēs pieteikumu iesniegtu, un tad ir jautājums – kāda būs pamata prasība un kurš to iesniegs? Minētā panta trešajā daļā ir noteikts: ''Ja tiesas lēmumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību noteiktajā termiņā prasība nav celta vai pantā minētā tiešā vai netiešā vardarbība nav novērsta citā veidā, bāriņtiesa var izvērtēt bērna vecāka vai aizbildņa rīcības atbilstību bērna interesēm.'' Tas nozīmē, ka bāriņtiesai jālemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Pagaidu aizsardzības būtība ir steidzama, nekavējoša rīcība, lai situāciju uzlabotu. Taču bāriņtiesai ir vēl citi instrumenti, kā to steidzami darīt, piemēram, vienpersoniska lēmuma pieņemšana.

Krimināltiesības. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību kā noziedzīgs nodarījums un aktualitāte valsts policijas darbā

Policija ir apbruņota militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem. Policijas darbinieki ir personas, kuras ieņem amatu Valsts policijā vai Drošības policijā un kurai piešķirta speciālā dienesta pakāpe. Pašvaldības policijas darbinieks ir persona, kura ieņem pašvaldības iedibinātu policijas amatu un pilda likumā ''Par policiju'' noteiktos pienākumus attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā, kura deleģējusi noteikto pienākumu vai uzdevumu izpildi. Valsts policijas ir Iekšlietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas atbilstoši kompetencei īsteno valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Valsts policijas galvenās Kārtības policijas sastāvā ietilpst Prevencijas nodaļa, kura izstrādā Valsts policijas darbības virzienus noziedzības un likumpārkāpumu novēršanai, sabiedriskās drošības problēmu mazināšanai, kas ietver sevī drošas vides veidošanu, kā arī ievieš dzīvē prevencijas programmas. Koordinācijas un kontroles pārvalde, kura ietilpst Valsts policijas Galvenās Kārtības policijas sastāvā, saskaņā ar reglamentu nodrošina likumā ''Par policiju'' noteikto uzdevumu izpildi, viena no darbības jomām ietver sevī vardarbības draudu novēršanu un pagaidu aizsardzība pret vardarbību nodrošināšanu. Autore, Izvērtējot un analizējot tiesu praksi, gan ikdienas darbā, gan avotos secina, ka ir arī problēmas. Tiesām sākotnēji vislielākās grūtības bija saistītas ar to, ka pieteicējs, iesniedzot pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, pirms prasības celšanas tiesā var nenorādīt, kādu tieši prasību viņš gatavs celt. Tas nozīmē, ka nav prasības priekšmeta. Pieteikumam var nebūt pievienoti pierādījumi. Pieteikumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ir ietverts apliecinājums, kurā lietas dalībnieks apstiprina, ka pieteikumā sniegtās ziņas par faktiem un lietas apstākļiem ir izsmeļošas un patiesas. Vardarbībai ir daudzveidīgas formas, un ne visu veidu vardarbību (it īpaši psiholoģisko) var pierādīt rakstveidā. Tas nozīmē, ka pieteikumā izklāstītajiem apstākļiem ir jāspēj pārliecināt tiesnesi, ka ir pamats piemērot kādu no likumā paredzētajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem. Ir gadījumi, kad vecāki šo pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izmanto, lai kavētu strīda izskatīšanu tiesā, kas skar bērnu aizgādības un saskarsmes tiesību izmantošanu. Piemēram, gadījumos, kad tiesa ir pieņēmusi pagaidu lēmumu par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, bet vienu no vecākiem šāds lēmums neapmierina, tiek sniegts pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, lai panāktu, ka otrs vecāks ar bērnu netiktos. Tas izraisa ķēdes reakciju, jo pieteikuma

apmierināšanas gadījumā ir jāgroza saskarsmes lēmums, bet pieteikuma noraidīšanas gadījumā tas tiek pārsūdzēts augstākas instances tiesā. Rezultātā abos gadījumos tiek novilcināts tiesas process. Nereti ir situācijas, ka no pieteikuma vai tā izskatīšanas gaitā noskaidrojas, ka vietā, kur notika vardarbība, jau iepriekš un pat vairākas reizes bija ieradusies policija. Iespējams, ja policija ātrāk būtu izmantojusi tai piešķirtās tiesības pieņemt lēmumu par nošķiršanu un iesniegt tiesā pieteikumu par pagaidu aizsardzību, no valsts puses cietušai personai aizsardzība būtu nodrošināta ātrāk. Civilprocesa likumā pagaidu aizsardzība pret vardarbību pieļaujama prasībās par laulības neesamību vai šķiršanu, prasījumos personisku aizskārumu dēļ, prasībās par uzturēšanas līdzekļu piedziņu, prasībās par pušu kopīgā mājokļa dalīšanu, kurā tās dzīvo vienā mājsaimniecībā, vai tā mājokļa lietošanas kārtības noteikšanu, kurā puses dzīvo vienā mājsaimniecībā, un lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām. Civilprocesa likuma izpratnē aizsargājamā persona vai prasītājs ir persona, pret kuru pret kuru vērsta jebkāda veida vardarbība vai vardarbīga kontrole, kas notiek kopējā mājsaimniecībā. Savukārt atbildētājs vai persona, kas rada draudus, ir persona, kas ir saistīta ar aizsargājamo personu laulībā, radniecībā vai kā citādi saistīta ar aizsargājamo personu, neatkarīgi vai tā dzīvo vai dzīvojusi vienā mājsaimniecībā ar aizsargājamo personu.

Pēc policijas lēmuma par nošķiršanu pieņemšanas, aizsargājama personai ir arī tiesības iesniegt policijai rakstisku pieteikumu tiesai par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ja tā vēlas lai tiesa izskata jautājumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Tiesas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pildīšanas kontroli veic Valsts policija, kura to uzsāk nekavējoties pēc tā saņemšanas. Der atzīmēt, ka nav paredzēta nepārtraukta un aktīva kontrole par tiesas nolēmuma pildīšanu. Policija lielākoties informāciju par tiesas nolēmumu nepildīšanu saņem no aizsargājamās personas, kura ar šo tiesas nolēmumu tiek aizsargātā, vai arī veicot ikdienas pienākumus, redzeslokā nonāk informācija, ka konkrētā vardarbīgā persona pārkāpj tiesas nolēmumu - neievēro attiecīgo aizliegumu. Konstatējot tiesas nolēmumā neievērošanu, Valsts policijas darbinieki noskaidro apstākļus un izlemj jautājumu par nepieciešamību uzsākt kriminālprocesu pēc Krimināllikuma 168.[1]panta. Aplūkojot Valsts policijas apkopotos statistikas datus par tiesā pieņemtajiem lēmumiem par Pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu, kas ir nosūtīti Valsts policijai kontroles veikšanai, redzams, ka šie skaitļi būtībā ir grandiozi lieli. Tuvāk aplūkojot redzams, ka 2014.gadā policija no tiesas ir saņēmusi 337 nolēmumus, ar kuriem piemēroti Pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi, 2015.gadā saņemti 554 šādi tiesas nolēmumi, bet 2016.gada pirmajā pusgadā saņemti jau 289 šādi tiesas nolēmumi, turklāt pie tiem ir pieskaitāmi vēl 536 kontrolējamie nolēmumi uz gada sākumu, kas atlikuši no pagājušā gada. No šādiem skaitļiem varam izdarīt divējādus secinājumus, ka vai nu vardarbība sabiedrībā palielinās, vai nu sabiedrība ar katru gadu kļūst informētāka par savām tiesībām un intensīvāk piemēro Pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus, lai pasargātu sevi no vardarbības. Pēc Valsts policijas statistikas datiem 2014.gadā ir reģistrēti 91 tiesas nolēmumu par Pagaidu aizsardzības pret vardarbību pārkāpumi, 2015.gadā reģistrēti 181 šāds pārkāpums, savukārt 2016.gada pirmajā pusgadā reģistrēti 104.pārkāpumi. Turklāt 2016.gada pirmajā pusgadā saistībā ar šiem tiesas nolēmumu pārkāpumiem ir ierosināti 96 kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 168[1].panta. Kopā Valsts policija kontrolē 660 šādas personas attiecībā pret kurām ir pieņemts tiesas nolēmums par Pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu.

Analizējot dažādus tiesu spriedumus tika secināts, ka visas tiesas konstatējošo daļu iesāk aprakstot noziedzīgo nodarījumu par ko tiek apsūdzēta persona norādot, ka apsūdzētais ļaunprātīgi nepildīja nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Pēc tā tiesa konkrēti norāda kādos apstākļos ticis izdarīts minētais noziedzīgais nodarījums. Tiesa norāda kad un kur ticis pieņemts konkrētais tiesas nolēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un uzskaita visus ar nolēmumu piemērotos pienākumus un aizliegumus.

Autore analizējot tiesu spriedumus nonāca pie secinājuma, ka kaut gan šī Krimināllikuma 168.[1] panta piemērošanai īpaši svarīgi ir noskaidrot apstākli vai nolēmums netiek pildīts tieši ļaunprātīgi, tomēr nevienā tiesas spriedumā netiek aprakstīts, kā konkrētās apsūdzētā darbības var uztvert par ļaunprātīgām. Šis apstāklis vispār netiek vērtēts, it kā šis apstāklis pats par sevi

būtu pašsaprotams katrā gadījumā, kad jebkādu iemeslu dēļ notiktu šie nolēmuma pārkāpumi. Autores uzskata, šis apstāklis ir ļoti svarīgs un tiesai ļaunprātības esamība tomēr ir jāizvērtē un jāmin spriedumā. Tāpat arī blakus ļaunprātības esamībai tiesai būtu jāvērtē un jāuzraksta noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpausme, jo gadījumos, kad šī noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā vainīgās personas darbībās netiek konstatēta ļaunprātība, šāds apstāklis var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, jo tādā veidā iztrūkst noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpausmes. Autores prāt, balstoties uz praksi un ņemot vērā iespējamo cietušās personas aizskārumu un kaitīgās sekas, attiecībā pret aizdomās turētajiem, kas tiek turēti aizdomās par noziedzīga nodarījuma, kas paredzēts Krimināllikuma 168.[1] pantā izdarīšanu, ir obligāti piemērojams papildus drošības līdzeklis – aizliegums tuvoties konkrētai personai un vietai, jo tā neievērošanas gadījumā attiecībā pret aizdomās turēto var piemērot aizskarošāku drošības līdzekli, piemēram, apcietinājumu. Turklāt ņemot vērā to, ka šis drošības līdzeklis ir ļoti līdzīgs ar paša tiesas nolēmuma par Pagaidu aizsardzības pret vardarbību saturu, tad tiesai un izmeklētājam pēc šāda drošības līdzekļa neievērošanas ir pilnīgi skaidrs, ka persona tiešām apzinās savas prettiesiskās darbības un dara tās ļaunprātīgi.

Analizējot tiesu spriedumus tika secināts, ka tiesas min arī atbildību pastiprinošos un atbildību mīkstinošos apstākļus. Gandrīz visos spriedumos kā atbildību mīkstinošais apstāklis tiek minēts apstāklis, kad apsūdzētais atzīst savu vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un nožēlo izdarīto, citi atbildību mīkstinoši apstākļi netiek minēti. Par pastiprinošo apstākli visbiežāk tiek atzīts apstāklis, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts alkohola ietekmē, kā arī diezgan bieži par atbildību pastiprinošo apstākli tiek uzskatīts tas, ka noziedzīgs nodarījums veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Saskaņā ar minētajiem Ministru kabineta noteikumiem policijas darbinieks (tātad gan valsts policijas darbinieks, gan pašvaldības policijas darbinieks) ierodoties konkrētajā dzīvesvietā, kur iespējams ir notikusi vardarbība noskaidro notikuma apstākļus, pēc kā apzina konkrēto personu, kura ir aizsargājama un konkrēto personu kura rada draudus, pēc kā izvērtē vai persona, kas rada draudus, varētu nodarīt kaitējumu aizsargājamās personas dzīvībai, brīvībai vai veselībai un vai pastāv tūlītēji draudi. Interesanti ir tas, kā policijas darbinieks veic šo izvērtēšanu par tūlītēju draudu pastāvēšanu, jo šī izvērtēšana tiešām ir atstāta katra policijas darbinieka subjektīvajai izvērtēšanai, tātad ja viens policijas darbinieks konkrētajā situācijā varētu saskatīt vardarbības draudus, tad cits policijas darbinieks šādus draudus var arī nesaskatīt. Uz doto brīdi nav konkrēta mehānisma, (shēmas, vadlīniju) par to kā policijas darbiniekiem novērtēt tūlītējus draudus, un tas ir atstāts katra policijas darbinieka subjektīvajam viedoklim, līdz ar to vienādu notikumu gadījumos var veidoties dažāda normu pielietošanas prakse. Visbiežāk tūlītējie draudi tiek konstatēti tikai tad, kad ir izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums pret personas veselību un tas konkrētā gadījumā ir acīmredzams. Kā priekšlikums šīs problēmas novēršanai ir aicinājums izveidot darba grupu, lai tā balstoties uz teorētiskajām zināšanām gan normatīvajā jomā, gan psiholoģiskajā jomā izveidotu vienotu shēmu kā viegli policijas darbinieks konkrētā situācijā novērtētu nepieciešamību nekavējoties pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu, piemēram, izveidot vairākus kritērijus, kuriem atbilst konkrētā situācija un ja vairāk kā 50% no šiem kritērijiem atbilst konkrētās situācijas analīzē, tad obligāti būtu pieņemams policijas lēmums par nošķiršanu.

Pētījuma metodoloģija

Analīzes metode - zinātniskās pētniecības metode, kurā veselas domās vai faktiski tiek sadalīts sastāvdaļās un pētījuma gaitā tiek apskatītas šīs atsevišķās daļas. Monogrāfiskā jeb aprakstošā metode - zinātniskās pētniecības metode, kurā ietilpst informācijas vākšana un apkopošana par vienu problēmu vai jautājumu. Monogrāfiskā metode ļauj veikt pētījuma objekta detalizētu izpēti, balstoties uz literatūras apskatu. Sintēzes metode - zinātniskās pētniecības metode, kurā atsevišķi pētāmā objekta elementi domās vai praktiskā darbībā tiek savienoti vienotā sistēmā, lai pētītu to saites un kopsakarības. Deduktīvā metode - ar kuras palīdzību no analīzes un vispārinājuma rezultātiem tika izdarīti secinājumi par labāko praksi pētījuma izstrādes gaitā

aplūkotajās valstīs un nacionālā regulējuma stāvokli Latvijā, un uz tā pamata tika piedāvāti nepieciešamie risinājumi normatīvā regulējuma pilnveidošanai Latvijā.

Secinājumi

Lai mazinātu vardarbības izpausmes sabiedrība, ir jāinformē par to, kas ir vardarbība un kā ir jāreaģē konkrētā situācija, kādas ir tiesības, kur griezties ja esi kļuvis par vardarbības upuri vai ja zini, ka kāds cits tiek pakļauts regulārai morālai vai fiziskai pazemošanai. Jau skolā ir nepieciešams diskutēt, kas ir vardarbība attieksme, kādi ir to priekšvēstneši, kā atrisināt konfliktsituācijas miermīlīgā veidā. Ir nepieciešams izglītot sabiedrību ar daudzpusīgu un pilnvērtīgu informāciju, tāda veida informācija ir nepieciešama ne tikai varbūtējiem upuriem, bet arī varmāka tiks informēts, ka par noziedzīgu nodarījumu ir arī noteikts sods. Kā arī autore uzskata, lai veicinātu tiesas un policijas sadarbību nepieciešams izstrādāt taktiku, kas nodrošinātu informācijas plūsmu starp instancēm. Nepieciešams papildināt normatīvo regulējumu, kas nosaka policijas rīcību, kad tiek pārkāpts tiesas lēmums, kad nav iespēja informēt atbildētāju ar tiesas lēmumu, ir jāizveido un jāstandartizē pārbaužu mehānisms, kas būtu datu bāzes izveide, kurā izpildinstitūcijām būtu redzams ciktāl tiesas spriedumi tiek ievēroti vai pretēji.

Autore analizējot tiesu spriedumus nonāca pie secinājuma, ka kaut gan šī Krimināllikuma 168.[1] panta piemērošanai īpaši svarīgi ir noskaidrot apstākli vai nolēmums netiek pildīts tieši ļaunprātīgi, tomēr nevienā tiesas spriedumā netiek aprakstīts, kā konkrētās apsūdzētā darbības var uztvert par ļaunprātīgām. Šis apstāklis vispār netiek vērtēts, it kā šis apstāklis pats par sevi būtu pašsaprotams katrā gadījumā, kad jebkādu iemeslu dēļ notiktu šie nolēmuma pārkāpumi. Autores uzskatā, šis apstāklis ir ļoti svarīgs un tiesai ļaunprātības esamība tomēr ir jāizvērtē un jāmin spriedumā. Tāpat arī blakus ļaunprātības esamībai tiesai būtu jāvērtē un jāuzraksta noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpausme, jo gadījumos, kad šī noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā vainīgās personas darbībās netiek konstatēta ļaunprātība, šāds apstāklis var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, jo tādā veidā iztrūkst noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpausmes. Autores prāt, balstoties uz praksi un ņemot vērā iespējamo cietušās personas aizskārumu un kaitīgās sekas, attiecībā pret aizdomās turētajiem, kas tiek turēti aizdomās par noziedzīga nodarījuma, kas paredzēts Krimināllikuma 168.[1] pantā izdarīšanu, ir obligāti piemērojams papildus drošības līdzeklis – aizliegums tuvoties konkrētai personai un vietai, jo tā neievērošanas gadījumā attiecībā pret aizdomās turēto var piemērot aizskarošāku drošības līdzekli, piemēram, apcietinājumu. Turklāt ņemot vērā to, ka šis drošības līdzeklis ir ļoti līdzīgs ar paša tiesas nolēmuma par Pagaidu aizsardzības pret vardarbību saturu, tad tiesai un izmeklētājam pēc šāda drošības līdzekļa neievērošanas ir pilnīgi skaidrs, ka persona tiešām apzinās savas prettiesiskās darbības un dara tās ļaunprātīgi.

Uz doto brīdi nav konkrēta mehānisma, (shēmas, vadlīniju) par to kā policijas darbiniekiem novērtēt tūlītējus draudus, un tas ir atstāts katra policijas darbinieka subjektīvajam viedoklim, līdz ar to vienādu notikumu gadījumos var veidoties dažāda normu pielietošanas prakse. Visbiežāk tūlītējie draudi tiek konstatēti tikai tad, kad ir izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums pret personas veselību un tas konkrētā gadījumā ir acīmredzams. Kā priekšlikums šīs problēmas novēršanai ir aicinājums izveidot darba grupu, lai tā balstoties uz teorētiskajām zināšanām gan normatīvajā jomā, gan psiholoģiskajā jomā izveidotu vienotu shēmu kā viegli policijas darbinieks konkrētā situācijā novērtētu nepieciešamību nekavējoties pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu, piemēram, izveidot vairākus kritērijus, kuriem atbilst konkrētā situācija un ja vairāk kā 50% no šiem kritērijiem atbilst konkrētās situācijas analīzē, tad obligāti būtu pieņemams policijas lēmums par nošķiršanu.

Vardarbība ģimenē ir globāla un universāla problēma, tās esamība ir neatkarīga no valsts, kultūras, reliģijas un citiem faktoriem. Vardarbību nav iespējams novērst, ja nav izpratnes par tās būtību, cēloņiem un varbūtējām sekām. Bieži vien vardarbībai ir ciklisks raksturs.

Pārliecinoši lielākajā daļā gadījumu varmāka ģimenē ir vīrietis, bet upuris – sieviete vai bērns, tomēr dažos gadījumos arī vīrietis var ciest no sievietes vardarbības. Vardarbībai ir kombinēts raksturs, bieži vien cieš vairāki ģimenes locekļi, kaut gan kā vardarbības tiešais upuris ir bijis tikai viens no ģimenes. Garais tiesas process, kurš tiek iesākts Kriminālprocesa likumā paredzētajā kārtībā pret varmāku bieži vien tiek pārtraukts, jo varmāka ar savu upuri dzīvo vienās telpās, līdz ar to ir iespēja iespaidot upuri fiziski, morāli vai iežēlināt, dodot dažādus lolojumus vai izsakot draudus.

Pagaidu aizsardzība pret vardarbību civilprocesuālajā kārtībā atšķiras no Kriminālprocesa likumā paredzētās personas tiesību aizsardzības nodrošināšanas. Civilprocesuālajā kārtībā pagaidu aizsardzība pret vardarbību ir iespējams piemērot gadījumos, kad kriminālprocesu uzsākt nav pamata, kad persona vēl nav fiziski aizskarta, tomēr pastāv varbūtība, ka tas varētu notikt.

Izmaiņas Civilprocesa likumā radīja mehānismu, lai personas personiskās tiesības būtu iespējams aizsargāt ar pagaidu civilprocesuāliem līdzekļiem – personisko tiesību aizsardzības līdzekļiem – kā tas ir paredzēts daudzās Eiropas un arī citās pasaules valstīs.

Pagaidu aizsardzība pret vardarbību policijai ir papildu instruments rīcībai vairākās situācijās. Taču policijas darbinieki savā ikdienas darbā labprātāk varmākas izolācijai izmanto likuma ‘’Par policiju” 12.panta 10.punktu, jo vairākums gadījumu vainīgā persona ir alkohola vai kādas citas vietas reibumā. Nav izstrādāti kritēriji, kas noteiktu varbūtējo draudu iespējamību, kā arī policijas darbiniekiem trūkst zināšanu un pieredzes, lai izvērtētu vardarbības draudu risku.

Nav izstrādāts arī kontroles mehānisms, par tiesas lēmumu izpildi. par to nepildīšanu policiju parasti informē persona, kura tiek ar šo lēmumu aizsargātā. Sadarbības mehānisms starp tiesu un policiju nav pietiekami kvalitatīvs. Policija nav informēta par to vai atbildētājs ir informēts par tiesas lēmumu, savukārt policija neinformē tiesu par lēmuma pārkāpumiem.

Lai mazinātu vardarbības izpausmes sabiedrība, ir jāinformē par to, kas ir vardarbība un kā ir jāreaģē konkrētā situācija, kādas ir tiesības, kur griezties ja esi kļuvis par vardarbības upuri vai ja zini, ka kāds cits tiek pakļauts regulārai morālai vai fiziskai pazemošanai. Jau skolā ir nepieciešams diskutēt, kas ir vardarbība attieksme, kādi ir to priekšvēstneši, kā atrisināt konfliktsituācijas miermīlīgā veidā. Ir nepieciešams izglītot sabiedrību ar daudzpusīgu un pilnvērtīgu informāciju, kas orientēta uz problēmas apzināšanu un tās risināšanu. Tāda veida informācija ir nepieciešama ne tikai varbūtējiem upuriem, bet arī iespējamais varmāka tiks informēts, ka par noziedzīgu nodarījumu ir arī noteikts sods.

Nepieciešams celt policijas prestižu un profesionālo līmeni, jo sabiedrība neuzticas policijas darbiniekiem. Kadru biežā maiņa arī ietekmē darba kvalitāti. Speciālas izglītības programmas policijas darbiniekiem nepieciešamas, lai nodrošinātu pilnvērtīgu un kvalitatīvu policijas darbinieku profesionālo darbību, lai policijas darbinieki spētu operatīvi un profesionāli reaģēt, sniegt nepieciešamo atbalstu cietušajai personai.

Lai veicinātu tiesas un policijas sadarbību nepieciešams izstrādāt taktiku, kas nodrošinātu informācijas plūsmu starp instancēm. Nepieciešams papildināt normatīvo regulējumu, kas nosaka policijas rīcību, kad tiek pārkāpts tiesas lēmums, kad nav iespēja informēt atbildētāju ar tiesas lēmumu. Jāizveido un jāstandartizē pārbaužu mehānisms, kas būtu datu bāzes izveide, kurā izpildinstitūcijām būtu redzams ciktāl tiesas spriedumi tiek ievēroti vai pretēji.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

Administratīvā procesa likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (164/2551), 14.11.2001. [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=55567

Bāriņtiesu likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (107/3475), 07.07.2006. [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=139369

Bērnu tiesību aizsardzības likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (199/200), 08.07.1998.

[skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=49096

Briede, J. (2003). Administratīvā procesa vispārīgie noteikumi un administratīvais process iestādē. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

Civilprocesa likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (326/330), 03.11.1998. [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=50500

Eiropas Sociālā Harta (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (183), 02.03.2002. [skatīts 30.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1045

Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.-2017.gadam. (2012). [skatīts 27.03.2019.]. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/gvp_pamat.pdf

Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku (2013). [skatīts 27.03.2019.]. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/dokumentu_projekti/lmzino_xxxx_vg-sask.pdf

Krastiņš, U. (2000). Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

Krastiņš, U. Liholaja, V. Niedre, A. (2008). Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

Krimināllikums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (199/200), 08.07.1998. [skatīts 28.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=88966

Kriminālprocesa likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (74), 11.05.2005. [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=107820

Latvijas Republikas Satversme (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis,* (183), 01.07.1993. [skatīts 30.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=57980

Likums par policiju (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs,* (31/32), 15.08.1991. [skatīts 29.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=67957

LR Ministru kabineta noteikumi Nr.161 ''Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzības pret vardarbību'' (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis, (64),* 31.03.2014. [skatīts 28.03.2019.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=265314

Meikališa, Ā. (2000). Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa.

Mullender, A. (1996). Rethinking Domestic Violence. The social work and probation response. London and New York: Routledge.

Ziemele ,I. (2000). Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Izglītības soļi.

VALODNIECĪBA

Lelde Blažēvica. TRANSLATION SHIFTS IN THE TRANSLATION OF THE STRATEGY AND ACTION PLAN FOR SUSTAINABLE TOURISM IN KEMERI NATIONAL PARK

The EKA University of Applied Sciences, Translation and interpreting, leldeblazevica@gmail.com

Scientific advisor: Mg. philol., lecturer Ilona Tiesniece

Abstract

Research relevance: This research is conducted in order to determine what amount of text cannot be translated literally. The theoretical material and theories for translation shifts has been proposed already in the previous century, but some research has been carried out recently to further expand on these theories.

Research goal: The aim of this research is to identify the dominant translation shifts in the target text (the fragment of the translation of the Strategy and Action Plan for Sustainable Tourism in Kemeri National Park from English into Latvian).

Research methods: The author evaluates whether translation shifts are obligatory or optional. An analysis of the dominant type of translations shifts present in the fragment of the translation of the Strategy is performed. The research methods used in this research are data collection (extraction of examples of translation shifts from the ST and the TT. In this step all the necessary data (or the material to work with) is obtained to conduct the research.), data processing (classification of the extracted examples from the ST and the TT), data analysis (content and quantitative analysis of the TT in comparison with the ST).

Main findings: During this research, examples of translation shifts are presented, and is concluded that the dominant shifts in the analysed fragment are structure shifts. It is concluded that the greater percentage of these translation shifts are obligatory.

Keywords: translation; translation shifts; quantitative analysis.

Introduction

It has been suggested that when translating informative texts the translator has to minimize the stylistic excess and focus on delivering the message. (Nord 2005:159) Therefore, the author of this research paper wishes to determine whether the literal translation instances are actually present in the target texts by using the theory of translation shifts.

The aim of this research is to identify the dominant translation shifts in the fragment of the target text (the translation of the Strategy and Action Plan for Sustainable Tourism in Kemeri National Park from English into Latvian), which will be defined as the *Strategy* further in this paper. It should be noted that the author only inspected the Strategy from 2011 for which a translation was produced in 2012 and did not review the latest Strategy which was developed in 2017 and only reviewed a part of it due to the Strategie‘s size (over 100 pages) and time constraints.

The hypothesis of this research is: What are the dominant translation shifts present in the fragment of the translation of the Strategy and Action Plan for Sustainable Tourism in Kemeri National Park? In the conclusion of this research it is discussed whether translation shifts are obligatory or optional.

The research methods used in this research are data collection (extraction of examples of translation shifts from the ST and the TT. In this step all the necessary data is obtained to

conduct the research.), data processing (classification of the extracted examples from the ST and the TT), data analysis (content and quantitative analysis of the TT in comparison with the ST).

During this research, examples of translation shifts are presented, and the dominant shift is identified. It is concluded that the greater percentage of these translation shifts are obligatory.

Literature Review

In order to explain what translation shifts are the topic of translation units must briefly be discussed. The translation unit is determined in the process – a translation unit is a thought. (Vinay, Darbelnet 1958/1995:137-138). Vinay and Darbelnet (1958/1995:138) suggest that: "We could define the unit of translation as the smallest segment of the utterance whose signs are linked in such a way that they should not be translated individually."

The proposer of the term 'translation shift' is John Catford – he mentioned and described this phenomenon in his essay "A linguistic tseory of translation: an essay in applied linguistics" first published in 1965. Vinay and Darbelnet (1958/1995) have used the term 'transposition' in this regard. Nida (1964) mentions "adjustment" to explain "certain changes that are prompted by the different semantic setup of the source and the target languages". (Bánhegyi 2012:91) The term "restructuring" has also been described by Nida and Taber (1969) to explain discoursal changes that are present in the target text (TT) in comparison with the source text (ST).

To offer some practical examples, Newmark (1988) has offered some suggestions on translating technical texts "sentence by sentence" in regards to grammatical shifts. He suggests to "loosen[..] up the syntax in a natural way", the gerund should be introduced to the TL (since many languages do not have it), a "more natural word order" should be chosen, looking for the best jargon element, all verbs should be noticed and, if translated into English, these should not be simplified to 'to be', 'to have'. (Newmark 1988:158-159)

As explained by Saldanha and O'Brien (2014:57) research conducted by Mason and Şerban (2003) shows that "readers are presented with a translation which elicits less involvement on their part than the original text did in its context". This was proved by recognizing "systematic shifts" and "single occurrences". (Saldanha, O'Brien 2014:57)

Catford divides the shifts in level and category shifts. Level shifts are instances when there is a translation equivalent for the source language (SL) unit in the target language (TL) only at a different level from a linguistic perspective, be it lexical or grammatical, or other. Category shifts refer to instances when there is an equivalent that is the best possible choice for the meaning to be transferred from ST to TT in regards to the SL and TL. Category shifts are further divided in four sub-categories: class shifts (a change in grammatical class), structure shifts (a change in grammatical structure), intra-system shifts (between languages with similar grammatical systems when a term is selected which does not directly correspond in the system of the target language) and unit shifts (when a change in rank or level occurs) (Hatim 2014:18, 20).

Methodology

As the author of this paper discussed in her Study Paper (Blažēvica 2018:12), the Strategy has the function "to inform and set out guidelines for the functioning of the Kemeri National Park in regard to sustainable tourism and protected areas of the Park". Therefore, it can be determined that its function is referential and more precisely – informative and to some form also instructive – based on Nord's (1997) typology. The main categories of the proposed typology by Nord (1977:44) are referential function, expressive function, appellative function and phatic function. All of these categories are further divided in subcategories. What Nord suggests is that when translating informative texts the translator has to minimize the stylistic excess and focus on delivering the message and provide extra explanations for the target audience if necessary. (Nord 2005:159)

For providing an answer to the Research Question the author of this research has used the categorization model devised by Catford (1965):

- Level shifts
- Category shifts
- Structure shifts
- Class shifts
- Unit shifts
- Intra-system shifts

Examples of translation shifts from the Strategy (ST) and the fragment of its translation (TT) have been extracted (data collection). It should be noted that not all of the text from the Strategy was analysed, therefore the translation shift ocurrences and examples presented in this article have only been extracted from a fragment of the Strategy. This is due to the fact that the Strategy and its translation are each over 100 pages in length. The author of this article is currently conducting a broader research for the purposes of determining the percentage of the translation shifts in the whole text and the overall results will be acquired by the end of that research.

The examples of translation shifts have been collected by formatting the ST and TT in a single bilingual file for a more efficient comparison and data collection and then looking for the specific translation shift occurences between the texts. Through a process of defining what type of translation shifts are present in these extracted examples based on Catford's proposed classification (data processing) and analyzing (data analysis) these examples by using content and quantitative analysis of the TT in comparison with the ST, the author provides a conclusion further on. The results of data processing have been organized and a percentual frequency has been shown of each category from Catford's classification.

After collecting, processing and analyzing the data, it has been determined whether the defined translation shifts are obligatory or optional. After having collected all the information, the last steps were to summarise the results of the research and draw conclusions.

Results

After classifying the occurrences of translation shifts based on Catford's categorisation, the results can be seen in the following table (Table 1):

Table 1. The occurrences and percentages of Translation Shifts from the extracted examples of the text

Translation shifts	**Ocurrences**	**Percentage (%)**
Level shifts	2	1.77
Category shifts		
Structure shifts	60	53.10
Class shifts	14	12.39
Unit shifts	37	32.74
Intra-system shifts	0	0.00
TOTAL	**113**	**100.00**

As can be seen in the table above, the dominant translation shifts are category shifts, more specifically – structure shifts (53.10 %) followed by unit shifts (32.74 %).

In the following example (Table 2) three instances of structure shifts can be identified where the word order in a sentence has changed.

Table 2. Examples of structure shifts (change of the word order in a sentence)

Source language (English)	Target language (Latvian)
Authors of the strategy express special thanks to the current and former staff of Kemeri NP, members of Tourism Forum and experts.	Stratēģijas autori izsaka īpašu pateicību esošajiem un bijušajiem Ķemeru nacionālā parka administrācijas darbiniekiem, tūrisma foruma dalībniekiem un ekspertiem.

This shift is natural and occurs because the grammatical systems of the source language (English) and the target language (Latvian) of the Strategy are different in that in English a preposition is used when connecting words (nouns in this case) (Cambridge University Press 2019), while in Latvian this is not the case.

In Latvian there is no direct expression for the phrase "authors of" and word order in a sentence must be changed in order to adjust the sentence to the norms of the target language. This was the case in most of the occurences of structure shifts.

If this shift is natural and cannot be avoided, this means that where these shifts are present, the translation is more literal and straightforward. Since the analyzed fragment is from an informative text as indicated before, it is possible that texts with the function to inform the audience will not require many different translation strategies for the translation of them, but the translations will in fact be more literal and of obligatory nature.

Another example of a structure shift is a change of the subject of the sentence (Table 3).

Table 3. Examples of structure shifts (change of the subject of the sentence)

Source language (English)	Target language (Latvian)
Forests and bogs of Kemeri NP keep the traces of famous battles fought during World War I and II.	ĶNP purvos un mežos ir norisinājušās vairākas izšķirošas kaujas gan Pirmajā, gan Otrajā pasaules karā.

In this example the word order and the subject of the sentence changes from "forests and bogs" to "battles" ("*kaujas*"), which indicates the presence of a structure shift.

Some other unmentioned structure shift examples include an inclusion of a subordinate clause and a change of grammatical tense in the TL text.

Two occurences of a unit shift example are provided in Table 4.

Table 4. Examples of unit shifts (low to high level and high to low level).

Source language (English)	Target language (Latvian)
All these values are situated an hour away from capital of Latvia – Riga and 30 minutes away from the center of resort town Jūrmala.	Visas šīs vērtības atrodas vien stundas brauciena attālumā no Rīgas un pusstundas brauciena attālumā no Jūrmalas centra.

In these examples the TL text includes a unit shift since there has been a transformation from a phrase to a word/shorter phrase - an explanation is ommitted in the TL since the addittional information about Riga (the capital of Latvia) and the town of Jūrmala is redundant. This addittional information is simply unneccessary.

Conclusions

Upon analysing the results of the conducted research it can be concluded that the dominant translation shifts in the analysed fragment of the Strategy are structure shifts (53.10 % of all the established shift types). These types of shifts are obligatory and cannot be avoided for the most part since the grammatical systems of the source language (English) and the target language (Latvian) of the Strategy differ. This means that where structure shifts are present, the translation is more literal. As discussed before, Nord (2005) has suggested that when translating informative texts the translator has to minimize the stylistic excess and focus on delivering the message. Since the analyzed fragment is from an informative text, it is possible that translations of informative texts are in fact more literal and of obligatory nature.

The theory of translation shifts and the results from this research could be further expanded on in order to determine how well other informative (for example, legal, legislative) texts have been translated and provide some tips on how to translate such texts more effectively.

References

Bánhegyi, M. *Translation shifts and translator strategies in the Hungarian translation of Alice Munro's "Boys and girls"*. 2012. *The Central European journal of Canadian studies* 8(1): 89-102.

Blažēvica, L. (2018). Quality analysis of the translation of the Strategy and Action Plan for Sustainable Development in Kemeri National Park 2011. *The EKA University of Applied Sciences.*

Cambridge University Press (2019). *Dictionary.* [Accessed 01.04.2019]. Available from Internet: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/preposition

Catford. J.C. *A linguistic theory of translation.* 1965. London: Oxford University Press.

Hatim, B. *Teaching and researching translation*. 2014. Oxon/New York: Routledge.

Mason, I., Şerban, A. *Deixis as an interactive feature in literary translations from Romanian into English*. 2003. *Target* 15(2):269-294.

Newmark, P. *A Textbook of Translation*. 1988. Great Britain: Wheaton & Co Ltd, Exeter.
Nida, E. A. *Towards a Science of Translating*. 1964. Leiden: Brill.

Nida, E. A., Taber, C. *The Theory and Practice of Translation*. 1969. Leiden: Brill.

Nord, C. *Functional Translation Units.* 1997. *AFinLAn Vuosikirja* 27(55): 41-49.

Nord, C. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis.* 2005. Amsterdam-New York: Rodopi.

Saldanha, G., O'Brien, S. *Research Methodologies in Translation Studies*. 2014. Abingdon: Routledge.
Vinay, J.P., Darbelnet, J. *Comparative Stylistics of French and English*. 1958/1995., trans. Sager, J., Hamel, M.J. Philadelphia: John Benjamins.

Santa Šmite. CONTRASTIVE ANALYSIS OF FIGURATIVE LANGUAGE IN TRANSLATIONS OF POLITICAL SPEECHES

EKA University of Applied Sciences, Translation and interpreting, santasmite1@gmail.com

Scientific advisor: Dr.paed., Associate Professor Larisa Turuševa

Abstract

Research topicality: Figurative language has a large role in analysing different literary texts, as well as political speeches and discourse. Figurative language is used to give language elements a figurative meaning and therefore creating a much more vivid image of the text. The political speech transcripts chosen show the use of different figurative language devices, therefore, their rendition is investigated in the available translated Latvian versions.

Research goal: To assess what figurative language devices are used in the translated versions of transcripts of political speeches.

Research methodology: The author of the paper is exploring the figurative language devices used in the transcript translations of political speeches. The author carried out a contrastive analysis on source and target text. A literature review has been done in order to found a basis for the research. To show the stylistic differences or similarities between the source text and translated text, the author of the papar identifies the figurative language devices and, if possible, identifies the translation procedure, and discovers the difference.

Main findings: The results displayed, that figurative language tools are often used in translations of political speeches. Mostly metaphors and epithets are used. The results of the questionnaire show that figurative language tools are used in everyday translations of political texts, and they reinforce the results gained by the author form the political speech analysis – that the most commonly used figurative language means are metaphors and epithets.

Keywords: political speech translation, figurative language devices, political translation.

Introduction

Political translation undeniably is a large part of translator's workload and is important to the audiences that it is delivered to. In recent years the studies and importance of political translation has increased and become more popular (Dimitriu, 2002, 2; Bassnett, Lefevere, 1990,12; Hatim, Munday, 2004, 313). Translation studies have shown an interest in analysing political speeches and political discourse, for example, Barack Obama's inauguration speech was analysed by Lasse Hansen (2010) in their work 'Translation of political speeches', showing different results and differences between the English version and the one that was translated into Norwegian. There is not only an interest between the translations, but in specific aspects in the speech transactions as well, such as, the use of metaphors.

The topic is chosen to find out what language, more precisely, figurative language tools are used in political text translations. Firstly, the author studied the specifics of political texts, because we need to know what separates literary or other texts form political ones. Secondly, the author focussed on researching the main tools of figurative language, such as metaphors and epithets. Thirdly, the author carried out a questionnaire for translators to find out how often they have to translate political texts, what the main language means used to translate them are, and what main difficulties with translating them can be noticed.

Information gained from this study could be useful to students and translators and help them with the translation of political type texts in the future, as political texts are not only political

news, but slogans, speeches, TV shows and movies.

The theme is important to translation and its studies, because it provides knowledge and basic information any translator who deals with this field should know. They should know what problems they can have while translating such texts and how to avoid them. Having basic information provided to them about political text translation could be needed for improving their translations. The skills gained from this paper could be useful to them later in their careers. Given our current political events to translate, it is important to understand and interpret them, therefore we need to know the best way to translate political texts, so that the readers could keep up with the latest events and changes in the political world and not be misinformed. In no way is the author of the paper claiming herself to be an expert on political text and speech translation, the author is only trying to gather the information that could be helpful to others.

The research question: What are the most commonly used figurative language tools in political speech transcript translations?

The research limitations are the analysis of two political speech transcripts and their transcript translations, and their comparative analysis done by the author of the paper in 2019-spring semester. The figurative language tools used were determined and compared in the same passages of both speech transcripts that were in English and also in their translations that were in Latvian. The conclusions refer to the work as a whole and dissect only the use of figurative language tools in both, the speech transcript and speech transcript translation. The author of the paper makes suggestions on how to improve political speech and text translations in general.

Literature Review

Political texts are important to our everyday life. They are the most known form of giving political information to people and their main task is to influence and sometimes strongly manipulate public opinion regarding political events and political matters, for example, elections. Types of political texts are, but are not limited to, political slogans, ads, fliers, articles, political speeches, publications.

In his work *Translating Political Metaphors*, Bulut (2012) states that the key elements of what makes political texts are their *context* and the use of *persuasive language* that function as a production item in their discourse (Bulut, 2012).

Schaffner in *Strategies of Translating Political Texts* (1997) indicates that political texts are instances of political discourse, that is, a political language, and that such language may come in different forms. As a result, she argues that political texts can be of different genres – political speeches, multilateral treaties, editorials, commentaries in newspaper, a press conference with a politician etc. (Schaffner, 1997).

Different political texts have different objectives and have different tasks, and their development and the tricks used to make them specific are unique to every text, but a number of common techniques used to create influential texts can be classified (Черепанова, 2002): *"Black -and-white fallacy, Negative spiralling argument*, *False precision, Conventional knowledge appeal trap, Assuring one's beliefs, using personal authority".*

Different specifics or elements of political texts are mentioned above, but the audience will still interpret them differently. The speaker in his or her political campaign could be using "divisions and enemy image" and try to pit, for example, immigrants against the country's nationals, and some will be happy about it and will cast their vote for this person, while others could be turned away from them.

Sarosi-Mardirosz (2014) and Schaffner (1997) agree that political texts require a specific lexicology and vocabulary, and that they are the specific markers that pinpoint a political text. The translator, before translating a text, should make sure that the provided ST is political in nature by looking at the vocabulary, the tone of the text – is it persuasive or not - and if it is

related to politics or political events.

This is a reason why political texts and political translation have an impressive field of studies, even though it seems a lot less wide and more specific. By this classification even a common thing like musicals (Lin Manuel Mirandas' *"Hamilton")* or TV shows ("*House of Cards*", "*The Newsroom*") are considered to be political texts, because there numerous political references or political language in general are used. Given our frequent use of social media, *Facebook* posts or 'tweets' from the site *twitter.com* can be considered political texts, if they are made by persons who work in, or are associated with the political field. Translating such things could be difficult, even more so if they shorthand or slang specific to a certain county or event, if it is translated directly it could be hard to find the accurate phrase in the target language.

To improve the quality of political text translation, it is important to understand and be able to notice the key language elements of the text. That is why the next part focuses on figurative language tools and some of its main features that help us deliver a better-quality translation.

Figurative language is used to improve one's writing and delivery of a thought. It helps the reader or listener to better imagine the written or spoken word, and to make the story, poem, essay or even a speech a lot more enjoyable. In translation this can provide several difficulties. While some figurative language tools like simile or hyperbole are easier to translate, others are not. For example, metaphors, synecdoche, puns or idioms are harder to translate, because not all of them will have the same meaning or direct expression in target text as in source text.

When speaking about figurative language, the first thing that comes into mind is that, it is used mainly in literary texts and less in informative or political texts. This could be because of the fact that readers do not consider the background of making these texts and how the language used is meant to influence them. Looking at this form, the translator's point of view helps us to understand it better. Translators sometimes struggle to stay invisible in the translations and not to influence the readers with their opinion. It can be hard to carry over the meaning of metaphors, idioms, puns etc. to target text without losing the meaning of them. It is twice as important to do it correctly in political texts as to not create problems, because of an incorrect translation – in some texts even the slightest offset from the original can be a cause for an international incident.

Methodology

The data used for the research consists of two political speech transcripts and their translations into Latvian. The choice to use speech transcripts instead of direct speech interpreting was made, because it gave a better access to the structure of the speeches, thus making it easier to spot the figurative language tools used in them. The source speech is in English and the target speech is in Latvian. The source speech, the transcripts for both speeches, were taken from the homepage of American embassy in Latvia. The translated speech transcripts were also taken from the same homepage, so that the translation would be accurate and done on a professional level. It is important that both, the source speech and the translated speech, were taken from a legitimate source.

The first speech transcript analysed was '*Remarks by Vice President Jo Biden at the National Library of Latvia*' and its translation into Latvian – 'ASV viceprezidenta Džo Baidena uzruna Latvijas Nacionālajā bibliotēkā'. The second speech transcript analysed was *Donald Trump's inauguration speech* - made on 21st January, 2017 - and its translation into Latvian – *Donalda Trampa inaugurācijas runa.*

Both speeches could be considered dated, because they were made in 2016 and 2017, but their content is relevant for the research, and for both of them the transcripts and translations were available from legitimate sources, thus allowing the research to be precise and correct.

In addition to the speech analysis, the author of the paper decided to carry out a small

questionnaire within the professional translator community and students of translation studies. The aim of the questionnaire was to determine the main problems translating political texts, how often translators have to translate political texts, if and how often they have to translate figurative language tools/means, what the main language pairs they have to translate are, what, and if any, additional materials/sources they use for translating them, and if they were taught political text translation while studying translation, etc.

The processing of the data consists of excerpts of examples form different parts of the speech transcripts that contain figurative language means in the source language and the comparison with the translations in the target language – if and how they are translated, if the figurative language tools used in source speech remain in target speech - and interesting and visible translation differences.

Results

The first text analysed was 'Remarks by Vice President Joe Biden at the National Library of Latvia' and its translation into Latvian 'ASV viceprezidenta Džo Baidena uzruna Latvijas Nacionālajā bibliotēkā'. The text is a political speech made for the people of the Baltic states and is meant to encourage the friendship between the states and their standing with USA and NATO. The speech was also made to highlight and show the issues that Latvian government has to work on – fighting corruption and working out the problems with Latvian banks.

In general, the text is simple and easy to understand. It is a semi-formal text, but has elements and themes that make it at times serious. It is appropriate for the audience that it was delivered, too. Throughout the source speech a lot of repetitive phrases are used and they have been carried out in the translation as well. Grammatically, the target text differs from the source speech, but those changes have been made to improve the quality of the translation. It is quite easy to determine that it is a political text. The speaker is a former Vice president of the United States of America and the speech was made during his visit to the Baltics in order to meet with the leaders of the three nations and unite the allegiance between them.

Taking a closer look at the text, we can see that it is a political speech, because it uses the classifications of political texts made by Cherepanova (2002) and Bredemeyer (2008). The speaker uses political references, draws on historical events or people, uses references to Latvian culture and history connected to it.

The second speech analysed to answer the research question - what are the most common figurative language tools used in political text translation – is 'Donald Trump's inauguration speech' and its transcript's translation into Latvian 'Donalda Trampa inaugurācijas runa'. The text is a political speech made by a person – the prospective president – who is going through the process of a person's swearing into an office. It is usually a public event and the person gives a speech thanking the voters and talking about their plans and ideas for their time in the office. This is a simple type of speech to classify as a political speech, just by the nature of it, the meaning behind it and why it is written and delivered to the public. It is apt for the classification made by Sarosi-Mardirosz (2014) and Schaffner (1997). It has historical context, mentions different political stances and different political leaders. As for the classifications made by Cherepanova (2002) and Bredemayer (2008), there are plenty of examples to justify the speech being a political speech.

In both of the speech transcripts the following figurative language tools were used: metaphors- 26 times; epithets - 18 times; hyperboles - 20 times. In the speech transcript translations figurative language tools were used just as much: metaphors - 29 times; epithets - 18 times; hyperboles - 22 times.

The use of figurative language tools throughout both speeches is frequent. During the analysis of the speech transcript and speech transcript translations the author of the paper concluded, that the use of the figurative language tools depends largely on the speaker and on the event the

speech is made for. If the speaker tries to make an emotional appeal to the audiences, he or she will use a lot more figurative language tools, such as metaphors and hyperboles. They are meant to put emphasis on a certain part or point of the text, so that the speaker could get what he or she wants from the speech. A lot of politicians use this technique to gain voter votes. Donald Trump used this method not only in his inauguration speech as seen in this chapter, but also during his political campaign. Most recently, he uses figurative language tools not only in his speeches, but in his *tweets* regarding different political situations. Translators need to be mindful of such things – even simple things like *tweets* online can be considered political discourse and they can contain figurative language tools. Another figurative language tool that Trump loves to use in his speeches is repetition. The author of the paper already touched upon this language tool in his inauguration speech when he used the phrase 'Make America great again' and the word 'again' was used several times to imply all the thing that he and his cabinet will make again great. It was lost in the translation. During his campaign trail speeches, he frequently used the word 'tremendous'. As a translator, if the word is used a lot of times in a row, the author would choose not to use the word in translation, as it would make it clustered and make it sound unnecessarily repetitive.

The translated versions of the speeches are well done, do not lose the figurative language tools and most importantly, help to answer the research question proposed by the author of the paper. The translations of the speech transcripts are both official translations provided by the American embassy in Latvia. Both speeches use metaphors. In the first speech 'Remarks by Vice President Joe Biden at the National Library of Latvia' metaphors are used 6 times in the speech transcript and all of them were kept in the speech transcript translation. In this speech the speaker used more epithets than Donald Trump used in his. Donald Trump used a lot more metaphors and hyperboles, which is more his personal style, which is an important note to make – the use of figurative language tools not only depend on the purpose of the speech, but also on the speaker's style. If he or she is used to using many exaggerations in their daily vernacular, then they will use a lot of them in the speeches as well.

Conclusions

The aim of the paper was to investigate the language used in political text translations and how the correct use of the language can improve the translation. The aim has been achieved by completing the objectives set in the beginning of the research. The Literature review displays theory about political texts and what categorizes a text into a political one.

All of the classifications can be applied to identify if the text is political or not. The author of paper used these classifications in the Results part of the paper while analysing the speech text transcripts and speech text transcript translations. In all of the speeches these classifications where found, thus implementing them as valuable to the study. Other authors (Sarosi-Mardirosz (2014) and Schaffner (1997) put forward an idea that political text can be determined by its context and what references in the text are made. In both speeches, references were made to historical events and political persons. These references remained in the translations of the speech transcript, as well. If the speaker knows how to use the correct language to make a political speech, then it is already a step forward to delivering a good speech. If the translator knows how to identify the language used in the speech and knows that it is a political speech, it is immediately easier for them to translate it. If a translator knows the purpose of the speech, they can easier address the intended target audience and reach the same goal as the actual speaker of the text.

The Literature Review gives important information about political texts and their translations - what should the translator pay attention to, what some of the problems faced by translators are. It provides important information, which can be later used in the translator's career.

Of course, if the translator has to translate a speech transcript, their job is a lot easier than of those who have to interpret the speech while the speaker is still speaking. They have the

advantage of weighing the pros and cons of a certain phrase used in the source speech, but translator who have to interpret on the spot, has to take the risk of being wrong. Because of this they can mistranslate such things as figurative language tools or not use them entirely, which is one of the reasons why the author of the paper chose to analyse political speech transcripts instead of analysis of direct translation made by news agencies that was made during the live broadcast of Donald Trump's inauguration speech or the address that was made by Joe Biden in the National Library of Latvia.

Based on the research results, the **research question** can be answered - the most commonly used figurative language tools are *metaphors, epithets and hyperboles.*

Of course, the use of the figurative language tools can be very subjective and it depends on the speaker, theme and purpose of the speech. Some speakers want to get a big reaction out of the crowd, they use more figurative language tools, the ones who want to deliver simple, but none the less, rousing speech, use less figurative language tools. During the research for suitable speeches for this paper, the author of it took a quick look at other forms of political texts, and noted that figurative language tools are most commonly used in political texts that will be used or heard by a larger part of the public – political news articles, political speeches, political TV shows, movies and others. Figurative language tools are rarely or not at all used in reports about political events provided by governments, for example, in *the State Department's 2018 Trafficking in Persons Report* no figurative language tools were found, or in its translation ASV *Valsts Departamenta 2018. gada Ziņojumā par cilvēk tirdzniecību.* Providing the argument that figurative language tools are used in more 'creative' parts of political discourse – in those parts that tend to influence an audience of be beneficial for the speaker, in more official documents figurative language tools are not used and the text is precise and 'dry'.

Based on the results of the questionnaire and her own experience, the author of the paper proposes, that it would be beneficial to students of translation studies as future translators to know the basics about political text translations, what the biggest downfalls of it are and how to improve them. Of course, it could be argued that the ones interested in political text, political speech or any other form of political discourse material translation, should and could gather the information about it by themselves, but it would be helpful in the long run to provide, at least, a basic knowledge of it during their studies. Maybe that way some of them could directly specialize in political text translations – verbal or written, or both. The author of the paper does not put herself in a higher position than legitimate translation specialists and it is only the opinion of the author that wider options during translation studies, could improve the translator's ability in future endeavours.

All of this is just a small insight on the things that can be used to improve the translation of political texts, but there are places for improvement and most importantly, it has to be done at the basics – starting with the education of translators.

References

Bassnett, S. & Lefevere, A. (eds.) (1990), *Translation, History and Culture*. London: Pinter.

Bulut, A. (2012), *Translating Political Metaphors: Conflict Potential of zenci [negro] in Turkish-English*,p 921. An article of the journal Meta Volume57, Issue4.

Dimitriu, I., (2002), *Translation, Diversity and Power*. Current Writing 14(2): i–xiv.

Hansen,L. (2010). Translation of political speeches- A skopos-theoretical analysis.

Hatim, B. and Munday, J. (2004). *Translation: An Advanced Resource Book.* London and New York: Routledge.

Sarosi-Mardirosz, K. (2014). *Problems Related to the Translation of Political Texts*, p. 163. ACTA UNIVERSITATIS SAPIENTIAE, PHILOLOGICA, 6, 159–180

Schäffner, C. (1997). *Strategies of translating political texts. In: Anna Trosborg, ed. Text Typology and*

Translation. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 119-143.

Бредемайер К., (2008) *Черная риторика: Власть и магия слова*, 6-е изд., с. 90 – 117. Москва, Альпина бизнес букс.

Черепанова И.Ю. (2002). *Заговор Народа: Как создать сильный политический текст*, с. 9 - 11. Москва, КСП+.

'Remarks by Vice President Jo Biden at the National Library of Latvia' [Seen 15.02.2019]

Available: https://lv.usembassy.gov/biden-remarks/

Donald Trump's inauguration speech (2017) [Seen 02.01.2019]

Available: https://lv.usembassy.gov/

ASV Valsts Departamenta 2018. gada Ziņojumā par cilvēktirdzniecību (2018) [seen 20.03.2019]

Available: https://lv.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/58/LATVIA-2018-HUMAN-RIGHTS-REPORT_LV.pdf

'ASV viceprezidenta Džo Baidena uzruna Latvijas Nacionālajā bibliotēkā' (2016) [Seen 15.02.2019]

Available: https://lv.usembassy.gov/lv/asv-viceprezidenta-dzo-baidena-uzruna- baltijas-tautam/